

Avrupa Birliğı tarafından
finanse edilmektedir.

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eđitliđi

Haritalama ve İzleme
Çalışması
2021-2023
Güncellemesi

2024

YEşER TORUN

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz III

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

**Haritalama ve İzleme Çalışması:
2021-2023 Güncellemesi**

Dr. Yeşer Torun

Aralık 2024

CEİD YAYINLARI

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması: 2021-2023 Güncellemesi

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

ISBN: 978-625-7666-25-1

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. İçeriği yalnızca Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği sorumluluğundadır ve her zaman Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmaz.

DR. YEŞER TORUN Lisans eğitimini ODTÜ Fizik Öğretmenliği Bölümü’nde, yüksek lisans eğitimini ise ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Bölümü’nde tamamladı. 2014 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Programı’ndan doktora derecesini aldı. Akademik çalışmalarını yürütmek üzere, 2019 yılında 4 ay Ghent Üniversitesi’nde, 2016-17 yıllarında ise 8 ay University College Dublin’de misafir araştırmacı olarak bulundu. 20 yıldan uzun süre Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı kurumlarda öğretmen olarak çalıştı. 2018-2020 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi’nde misafir öğretim görevlisi olarak ders verdi. Halen TED Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü’nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları arasında eğitim ekonomi politiği, toplumsal cinsiyet, toplumsal hareketlilik, meritokrasi, toplumsal eşitsizlik, eleştirel ve feminist pedagoji sayılabilir.

İçindekiler

İçindekiler	5
Tablolar	7
Çizelgeler.....	9
Giriş.....	10
Eğitim Tematik Alanındaki Değişimlere İlişkin Genel Bir Değerlendirme	11
Covid-19 Pandemisi Sonrası Okula Dönüş: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Küresel ve Yerel İnisiyatifler.....	11
Dijital Uçurum ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	13
Küresel İklim Değişimleri, Çevre Felaketleri, Savaş, Göçler ve Kadınlar.....	14
Yoksulluk ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	15
Uluslararası Alanda Meydana Gelen Gelişmeler: Sözleşmeler, Politika Belgeleri, Yaklaşımlar ve Güncel Tartışmalar.....	17
Uluslararası Sözleşmeler.....	17
Türkiye’de Mevcut Durum Analizi	25
Yapısal İzleme	25
Kamu Kurumlarının Değerlendirilmesi	25
Yasal Düzenlemeler.....	25
Kurumsal Yapılanmalar ve Kamu Kurumlarının İzleme Kapasitelerinin Değerlendirilmesi.....	34
Milli Eğitim Bakanlığı.....	35
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.....	49
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.....	61
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına Bağlı bazı Genel Müdürlükler ve Kurumlar	70
Diğer İlgili Kamu Kuruluşlarının Politika Belgeleri.....	79
Sivil Aktörlerin Değerlendirilmesi.....	89
Eğitimde Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalaması 2021-2023	105
Eğitime Erişim ve Süreklilikte Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri.....	105
Okuryazarlık	105
Erken Çocukluk Eğitimi.....	106
Okullaşma	107
Yetişkin Eğitimine Erişim	110
Eğitimin Çıktılarında Eşitsizlik.....	114

Bilgi ve İletişim Teknolojileri ve STEM	114
STEM	116
Kesişen Eşitsizlikler, Kapsayıcı Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	117
Eğitimin Yetki Konumlarında Temsil Durumu.....	123
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anaakımlaştırılması	125
Sonuç Yerine.....	130
Kaynakça	132

Tablolar

Tablo 1: Anayasa ve İlgili Yasalar	25
Tablo 2. Yönetmelikler	27
Tablo 3. Genelge, Yönerge ve Belgeler.....	33
Tablo 4. TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu	35
Tablo 5. Milli Eğitim Bakanlığı	35
Tablo 6. MEB Stratejik Plan,2024-2028. Amaç 3 ile ilgili performans göstergelerinden bazıları	40
Tablo 7. MEB 2023 Performans Göstergeleri	43
Tablo 8. MEB Personelinin Cinsiyet Dağılımı.....	44
Tablo 9. MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 1	45
Tablo 10. MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 2	45
Tablo 11. Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarında bulunan kadın ve erkek personel sayısı, 2022.....	45
Tablo 12. MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 3	46
Tablo 13. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 1	47
Tablo 14. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 2	47
Tablo 15. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 3	48
Tablo 16. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 4	48
Tablo 17. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	49
Tablo 18. AÇSHB 2021 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri1	53
Tablo 19. AÇSHB 2021 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri 2.....	54
Tablo 20. ASHB 2022 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri.....	54
Tablo 21. ASHB 2023 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri.....	55
Tablo 22. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-202: Kadın Okuryazarlığı	59
Tablo 23. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	62
Tablo 24. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına Bağlı bazı Genel Müdürlükler ve Kurumlar	71
Tablo 25. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı	80
Tablo 26. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028): Eğitim Hedefleri, 2028	81
Tablo 27. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028): Kadın ve Eğitim, 2028	83
Tablo 28. Cumhurbaşkanlığı 2024 Yıllık Programı: Kadın eğitimi performans göstergeleri	86

Tablo 29. Kadın Örgütleri ve Eğitim Hakkıyla İlgili İzleme	89
Tablo 30. LGBTİ+ Örgütleri Raporlarının, Kadın Haklarına Duyarlılıkları	92
Tablo 31. Eğitimle İlgili Sivil Toplum Kuruluşları ve TCE ile İlgili İzleme	96
Tablo 32. Öğretmen Akademisi Vakfı (ÖRAV) Raporları	103
Tablo 33. Eğitim Reformu Girişimi Raporları	104
Tablo 34. TÜSİAD’ın Eğitim Alanındaki Raporları 2021-2023	104
Tablo 35. Genel Nüfus İçinde Okuryazar Kadın ve Erkek Sayısı ve Oranı (15 +yaş)	106
Tablo 36. Okul Öncesi Eğitimde Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (%)	106
Tablo 37. İlköğretim ve Ortaöğretimde Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (%)	108
Tablo 38. Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrenciler Arasında Kadın Sayı ve Oranları	109
Tablo 39. Yüksek Öğretimde Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (%)	110
Tablo 40. Resmi ve Özel Yaygın Eğitim Kursiyerleri Arasında Kadın Sayı ve Oranı	112
Tablo 41. Açık Öğretimde Kayıtlı Öğrenciler Arasında Kadın ve Erkek Öğrenci Sayı ve Oranları	112
Tablo 42. Özel Öğretim Kurumlarından Yararlanan Kadın Öğrenci Sayısı ve Oranı	113
Tablo 43. Özel Eğitim Hizmetlerinden Yararlanan Öğrenciler Arasında Kadın Sayı ve Oranları	117
Tablo 44. Cinsiyet Ayrımında Örgün Özel Eğitim Hizmetlerinden Yararlanan Öğrenci Sayısı, 2022-23	118
Tablo 45. Geçici Koruma Altında Bulunan (SURİYE) Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları, 2022	119
Tablo 46. Geçici Koruma Altında Bulunan (SURİYE) Yabancılar Yönelik Yaygın Eğitim Faaliyetleri, 2014-2021 yılları	120
Tablo 47. Türkiye’de Bulunan Tüm Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okullaşma Oranı, 2022	121
Tablo 48. Türkiye’de Bulunan Tüm Yabancı Uyruklu Kadın ve Erkeklerin Eğitim Düzeylerine Göre Okullaşma Oranları, 2022	122
Tablo 49. Kurs Türüne göre Yabancı Uyruklu Kursiyer verileri (2014-2023)	122
Tablo 50. Yabancı Uyrukların Kursiyerlerin En Çok Yararlandığı ilk 10 Kurs, 2023	122
Tablo 51. Yükseköğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretim Üyeleri, 2024	124
Tablo 52. Kamu ve Vakıf Üniversitelerinde Kadın Rektör Oranları, 2024	124

Çizelgeler

Çizelge 1. Ortaöğretimde Cinsiyet ve Bölgeler Ayrımında Net Okullaşma Oranları, 2022-23 (Eğitim İzleme Raporu, ERG, 2023:44)	110
Çizelge 2. Yükseköğretimin Farklı Alanlarında Kadın ve Erkek Öğrenci Oranları.....	111
Çizelge 3. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre E-Devlet Hizmetlerini Kullanan Bireylerin Oranı, 2024.....	116
Çizelge 4. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Öğretim Yıllarına Göre Okullaşma Verileri (2014-2024).....	119
Çizelge 5. Türkiye’de Bulunan Yabancı Uyruklu Nüfus ve Öğrenci Sayıları, 2021-2022 ..	121

Giriş

Bu rapor, Cinsiyet Eşitliğini İzleme Derneği’nin Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi kapsamında 2018 ve 2020 yıllarında I. ve II. fazı yayınlanan Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışmasının üçüncü faz güncellemesine yönelik olarak hazırlanmıştır.

Eğitim tematik alanında 2021-2023 yılları arasındaki zaman diliminin izlenmesini ve değerlendirilmesini amaçlayan bu güncelleme, aşağıda verilen kapsam çerçevesinde sunulmaktadır:

a) Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair uluslararası alandaki gelişmelerin ve güncel tartışmaların değerlendirilmesi, konuya ilişkin önceki raporlarda değinilmiş olan ya da yeni yapılan düzenlemelerin (uluslararası sözleşmelerin, politika belgelerinin vb.) aktarılması,

b) Türkiye’deki mevcut durumun yapısal olarak analiz edilmesi,

- Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından gerçekleşen yasal düzenlemelerle kurumsal yapıların ve kamu politikalarının değerlendirilmesi.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinden sorumlu kamu kurumlarının eylem planları ile yıllık faaliyet/performans raporları gibi politika belgelerine bakılarak izleme çalışmalarının ve kapasitelerinin değerlendirilmesi.
- Sivil toplum örgütlerinin yayınladıkları raporların incelenmesi yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğini izleme kapasitelerinin değerlendirilmesi.

c) Türkiye’deki mevcut durumun gösterge temelli izlenmesi,

- Veri kaynaklarının haritalanması
- Mevcut durumun veri üzerinden analiz edilmesi ve yorumlanması; bir önceki güncelleme raporu ile ana raporda yer alan verilerle birlikte değerlendirilmesi.

Bu çerçevede aşağıda 2021-2023 yılları arasında eğitim tematik alanında meydana gelen değişimlerin eğilimine dair genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

Eğitim Tematik Alanındaki Değişimlere İlişkin Genel Bir Değerlendirme

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme çabası ile eğitime erişim, okuma yazma oranları, okul mezuniyet oranları gibi veriler açısından özellikle son çeyrek yüzyılda dünya çapında ilerlemeler kaydedildi. Bu ilerleyişin durması ve hatta gerilemesine yol açan ve geçtiğimiz birkaç yıla damgasını vuran Covid-19 pandemisi eğitim tematik alanındaki genel eğilimin değerlendirilmesinde kanımızca en kritik gelişmelerden biridir.

Pandemi dönemi aynı zamanda dijital araçların ve teknolojilerin daha da yaygın biçimde hayatımıza girmesine yol açmıştır. Öne çıkan ikinci tema dijitalleşme ve teknoloji kullanımının eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kapsayıcılık açısından nasıl bir değişim yarattığı hususudur. Özellikle yapay zekânın eğitim alanında yaratabileceği dönüşüm tartışmalarına başka bir boyut katmıştır. Gündeme alınan bir diğer tema ise, küresel iklim değişimleri ve çevre felaketleridir. Ekolojik bir dengenin korunması ve sürdürülmesi hedefinin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği meselesiyle bir arada ele alındığı bir perspektif sunulmaktadır. Son olarak, savaşların, göçlerin ve yoksulluğun yarattığı olumsuzluklar da eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde ele alınmaktadır.

Covid-19 Pandemisi Sonrası Okula Dönüş: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Küresel ve Yerel İnisiyatifler

2019 Kasım ve Aralık aylarında Çin’de başlayarak 2020 yılının ilk çeyreğinde küresel krize dönüşen Covid-19 pandemisi, eğitim üzerinde yıkıcı etkiler yaratmış; incelenen 104 ülkenin beşte dördünde öğrenim kayıplarına neden olmuştur (SKH, 2023: 3).¹ Pandemi nedeniyle birçok devlet, kamusal alanların kullanımını kısıtlayan acil tedbirler uygulamak zorunda kalmıştır. Bu tedbirler dolayısıyla, okullar 151 ülkede belirli sürelerde kapalı kalmış; okul ve ders süreleri ile saatleri değişmiştir. Uzaktan eğitime geçme kararı alınması ile birlikte dijital araçlar ve platformların kullanılması da zorunlu haline gelmiştir. Salgının 1,6 milyar çocuğu etkilediği ve yaklaşık 24 milyon öğrencinin bir daha okula dönemeyebileceği (ERG,2023) açıklanmıştır.

Okulların kapanması ve uzaktan eğitime geçilmesi ile şu gibi gelişmeler raporlanmıştır:

- Uzaktan eğitim, öğrenme kayıpları ve öğrenme yoksulluğu sonuçlarını doğurdu. Okula gidememek, akademik kayıpların yanı sıra çocukların esenliğini ve ruh sağlığını da olumsuz etkiledi (ERG, 2023).

¹ The Sustainable Development Goals Report 2023, (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu (SKH), 2023)
<https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/> Erişim Tarihi: 26.07.2024

- Covid-19 salgınından en çok etkilenenler, salgın öncesinde de eğitime erişimde zorlanan kırılgan gruplar olmuştur. Yoksul çocuklar, kız çocuklar, engelli çocuklar, mülteci çocuklar, salgından daha çok etkilenen kırılgan gruplardan bazılarıdır (UNHCR, 2020; UNICEF, 2021b; Plan International, 2020).
- Sosyo-ekonomik farklılıklar eğitim alanındaki eşitsizliklerin daha da derinleşmesine yol açtı. UNESCO (2021)²’nin raporu, ülkelerdeki öğrenme kayıplarının artan eşitsizlikler ile alt sosyoekonomik gruplar aleyhine arttığına işaret etti. Raporda, öğrenme açısından salgın öncesinde iyi performans gösteren ve genellikle sosyoekonomik açıdan avantajlı olan öğrencilerin, iyi performans göstermeyen öğrencilere göre daha az öğrenme kaybı yaşayacakları belirtildi.
- Devlet okulunda okuyanların özel okulda okuyanlara göre iki kat daha fazla kayba uğradıkları belirtildi. Bilgi iletişim araçlarına erişimin olmaması ya da yetersiz olması; dijital okuryazarlık becerilerinin yeterli olmaması, elektronik ve internet altyapı problemleri çevrimiçi dersleri takip açısından sorunlar yarattı.
- Düşük sosyoekonomik gruplarda çocuk yoksulluğu derinleşirken, çocukların kötü ve yetersiz beslenme veya gıdaya erişim sorunu nedeniyle fiziksel ve ruhsal gelişimleri zarar gördü. Ayrıca bu süreçten kız ve oğlan çocuklarının farklı etkilendiği açığa çıktı. Özellikle 11 yaş ve üzeri (ergenlik dönemindeki) kız çocukların eğitime devamları ve öğrenme kayıpları dışında iyi olma halleri ve sağlıklı yaşam sürmeleri açısından salgından daha olumsuz etkilendikleri raporlandı. Ergen kız çocukların kişisel güvenlik, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim olanakları, bedensel özerklik, akran destekleme ve sosyal bağlantılara erişim açısından sınırlandığı ortaya konuldu.
- Eğitim alanında pandeminin getirdiği zorlukları tecrübe eden bir diğer kesim öğretmenler oldu. Dijital teknolojilerin kullanılması ve uzaktan eğitim konusunda eğitimleri ve yetkinlikleri olmayan öğretmenler, teknik olarak yaşadıkları sıkıntıları gidermek konusunda güçlüklerle karşılaştılar. Merkezden uzak ve kırsal bölgelerde internet bağlantısında karşılaşılan zorluklar, dijital araçlara erişim altyapısının yeterli olmaması gibi problemlerin yanı sıra, uzaktan eğitim için uygun dijital içeriklerin yetersizliği ya da eksikliği sağlıklı bir eğitim ortamı ve öğrenmenin gerçekleştirilmesi açısından engel oluşturdu. Buna karşın öğretmenler mevcut bilme ve yapma biçimlerini uzaktan öğretimin imkân verdiği ölçüde sürdürmeye ve duruma uyarlamaya çalıştılar.
- Erkek ve kadın öğretmenlerin pandemi sürecindeki deneyimleri, bakım sorumluluğu ve ev işleri ile ilgili olarak farklılaştı. Ev içi ve bakım sorumluluklarına daha fazla zaman ayıranlar, pandemi döneminde de kadınlar oldu. Üniversite öğretim elemanları ile ilgili olarak yapılan araştırmalar,³ kadınların pandemi döneminde ev içi sorumlulukları ve bakım vermeyi daha fazla yüklediklerini; akademik çalışmalarına ayırdıkları zamanın azaldığını ve verimliliklerinin bu süreçten olumsuz etkilendiğini göstermektedir.
- Ebeveynler ise çocuklarına uzaktan eğitime uygun koşulları yaratmaya çalıştılar. Ekonomik durumları elverdiği ölçüde çalışmaya uygun bir oda, masa ve bilgisayar gibi uygun fiziksel koşulları sağlamaya çalıştılar. Dijital teknolojileri kullanma becerisine sahip olan veliler çocuklarına erişimle ilgili desteği sağlayabilirken, bu konuda bilgisi sınırlı ya da yetersiz veliler çocuklarının uzaktan eğitim alabilmelerini sağlayacak şekilde onlara destek vermekte güçlük yaşadılar.

² UNESCO Institute for Statistics (2021). Pandemic-related disruptions to schooling and impacts on learning proficiency indicators: A focus on early grades. Ekim 2023, "Salgına Bağlı Olarak Eğitimin Kesintiye Uğraması ve Öğrenme Yeterliliği Göstergeleri Üzerindeki Etkiler: İlk Sınav Sonuçlarına Bakış, 2023 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377781> Date of Access: 24.08.2024

³ Parlak, S., Celebi Cakiroglu, O., & Oksuz Gul, F. (2021). Gender roles during COVID-19 pandemic: The experiences of Turkish female academics. *Gender, Work & Organization*, 28, 461-483 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/gwao.12655> Date of Access: 11.08.2024; Myers, K. R., Tham, W. Y., Yin, Y., Cohodes, N., Thursby, J. G., Thursby, M. C., Schiffer, P. E., Walsh, J. T., Lakhani, K. R. ve Wang, D. (2020). Quantifying the immediate effects of the COVID-19 pandemic on scientists. *SSRN Electronic Journal*, 1-39. <https://arxiv.org/pdf/2005.11358> Date of Access: 11.08.2024

Dijital Uçurum ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Pandeminin etkisiyle gündeme gelen dijital teknolojinin eğitim alanında yarattığı etki, yapay zekanın (AI) kullanım alanlarının giderek yaygınlaşması ile⁴ daha da kritik bir önem kazandı. Dijital teknolojilerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından nasıl bir tablo ortaya koyduğu, sunduğu olanakların ve karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu gündemdeki konular arasında yer aldı.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2023 (SKH, 2023) raporu⁵, ülkeler arasında ve ülkeler içinde mevcut dijital uçurumların, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne (SKH) ulaşma yolunda yarattığı engele dikkat çekmektedir. “UNESCO’nun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Eylemleri, 2022-2023”⁶ raporu da erkekler ve kadınların dijital araçlar ve dijital platformlar üzerinden nasıl etkileşim kurdukları ve bunlardan nasıl faydalandıkları konusunda belirgin bir eşitsizliğe vurgu yapmaktadır. Raporda öne çıkan bazı başlıklar şöyle sıralanabilir; dijital okuryazarlık, dijital mesleklerde temsil, dijital zararlara maruz kalma.

Dijital Okuryazarlık: Araştırmalar kadınlar ile kız çocukların dijital okuryazarlık programlarına erişim açısından daha az olanağa sahip olduklarına vurgu yapmaktadır. UNESCO(2023)’ya göre,

- 130 ülke, bilgiye erişim yasalarına sahip olmasına rağmen, bu temel hak birçok kadın için hala erişilmez durumda.
- Küresel olarak, erkeklerin %69’u internete erişirken, bu oran kadınlarda %63.
- Kadınlar, temel kullanımlar için dijital teknolojiyi öğrenme konusunda erkeklere göre %25 daha az olasılıkla bilgi sahibidir.

Dijital okuryazarlıkla ilgili söz konusu eşitsizliğin, dijital okuryazarlığın eğitim, istihdam ve toplumsal ve siyasi etkinliklere katılım için giderek daha önemli hale gelmesiyle mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirmesine (SKH, 2023) dikkat çekilmektedir.

Dijital Mesleklerde Temsil: Alan yazında kadınların, bilim ve teknoloji alanlarında, özellikle yapay zeka (AI) ve yazılım geliştirme gibi alanlarda yetersiz temsil edildiği işaret edilmektedir. Yapılan araştırmalar kadınlar ve erkekler arasında bir “dijital uçurum”un varlığını ortaya koymaktadır. Buna göre:

- Dünya genelinde AI profesyonellerinin sadece %22’si, yazılım geliştiricilerinin ise yalnızca %5’i kadınlardan oluşuyor (SKH, 2023).
- 115 ülkenin 61’inde bilgisayar bilimi bölümü mezunlarının **%30’undan** daha azını kadınlar oluşturuyor (UNESCO, 2023).

⁴ UNESCO 2021 raporunda eğitimde yapay zekanın (AI) 2024 yılına kadar 6 milyar ABD doları değerine ulaşmasının beklendiğini kaydediyor. (UNESCO, 2021) UNESCO’nun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Eylemleri 2022-2023; 69. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387300> Erişim Tarihi: 24.08.2024.

⁵ The Sustainable Development Goals Report 2023, (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu (SKH), 2023 <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/> Erişim Tarihi: 26.07.2024

⁶ UNESCO (2023). UNESCO in Action for Gender Equality, 2022-2023:49 (UNESCO’nun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Eylemleri, 2022-2023: 49) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387300> Erişim Tarihi: 24.08.2024

- Kız çocuklarının sadece **%0.5'i**, oğlan çocuklarının ise **%5'i**, 15 yaşında bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT) profesyoneli olmayı istiyor (UNESCO, 2023).

Daha fazla kadının hem bilim ve teknolojinin diğer alanlarında, hem de dijital teknolojiler ile ilgili mesleklerde çalışması kadın temsiliyetini yükselteceği gibi, bu alanlardaki toplumsal etkilerinin de artmasına katkı sağlayacağı ortadadır.

Dijital Zararlara Maruz Kalma: Dijital teknolojileri konu alan araştırmalarda, dijital dönüşümle birlikte gelen risklere, özellikle dijital platformlar aracılığıyla yayılan toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dikkat çekiliyor. Dijital teknolojilerin, anlık mesajlaşma ve sosyal medya aracılığıyla çevrimiçi hale gelmesi ve öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılması, dijital platformların okul bağlantılı cinsiyete dayalı şiddetin görüldüğü bir mecra olmasına yol açabiliyor. Dijital platformlar aracılığıyla yayılan bu tür şiddete örnek olarak, cinsiyete dayalı siber zorbalık ve taciz biçimleri, uygunsuz fotoğrafların gönderilmesi ve cinsel içerikli görüntülerin gönderilmeye zorlanması verilebilir.

Küresel İklim Değişimleri, Çevre Felaketleri, Savaş, Göçler ve Kadınlar

İklim ile ilgili küresel düzeyde görülen değişimler küresel çapta bir krize işaret ediyor. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2023 raporunda bu krizin sera gazı emisyonlarının artmaya devam etmesiyle kötüleştiği vurgulanıyor. Buna göre, küresel sıcaklık, sanayi öncesi seviyelerin şimdiden 1,1 °C üzerinde ve 2035 yılına kadar kritik 1,5 °C eşiğine ulaşması veya bu eşiği aşması muhtemel görünüyor. Artan sıcak hava dalgaları ile felaket niteliğindeki kuraklıklar, seller ve orman yangınları daha sık yaşanmakta; yükselen deniz seviyeleri, kıyı topluluklarındaki yüz milyonlarca insanı tehdit etmektedir. Ayrıca, 2021 yılında okyanuslara 17 milyon metrik tondan fazla plastik atık bırakılmıştır; tahminler, bu miktarın 2040 yılına kadar iki veya üç katına çıkabileceğini gösteriyor (SKH, 2023; 3)

Doğal afetler, çevresel ve iklim değişimi kaynaklı sel, kuraklık, orman yangınları gibi felaketler günümüzde küresel olarak etkili olmakta, mağduriyet yaşayan insanları olumsuz durumlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Okullar, eğitim ile ilgili binalar ve eğitim altyapısı yok olmakta, dolayısıyla eğitim sürdürülemez hale gelmektedir. Dahası bu felaketler birçok mağdurun bu bölgelerden ayrılmasına -ya da yerlerinden edilmelerine- yol açmaktadır. Dolayısıyla eğitime erişim ve devam açısından ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yoksul toplumsal sınıflar, göçmenler, romanlar, engelli bireyler gibi kırılgan toplumsal kesimler açısından zorluklar iç içe geçerek katlanmakta ve tablo daha da ağırlaşmaktadır. Doğal afetlerin ardından, kız çocukları insan ticareti, zorla çalıştırma veya erken evlilik gibi tehlikelere daha açık hale gelmektedir. Sonuçta kız çocuklar ya da kadın öğrenciler güvenlik kaygısı, evde kendilerine yüklenen ev içi sorumluluklar veya ailelerin erkek çocuklarının eğitimine öncelik vermesi gibi nedenlerle okuldan alınma ya da eğitim haklarından mahrum kalma riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Savaşlar ve silahlı çatışmalar da benzer biçimde genellikle okulların yıkılmasına, nüfusun yerinden edilmesine ve eğitim hizmetlerinin çökmesine yol açmaktadır. Mayıs 2023 itibarıyla, savaş, çatışmalar ve insan hakları ihlalleri sonucunda, 35 milyonu mülteci olmak üzere, 110 milyon insan yerinden edilmiştir (SKH, 2023; 3).

Savaş, çatışma ve politik gerginlik gibi durumlar söz konusu olduğunda kızların okula gitmesinin önündeki engeller kritik önem arz etmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinden derlenen veriler, kızların ve genç kadınların eğitimi açısından sıkıntının ciddiyetini ortaya koymaktadır:

- Haiti’de, güvensizliğin yeniden canlanması, sosyo-politik gerginlikler ve yıkıcı doğal afetler nedeniyle 1.250’den fazla okul hasar görmüş veya yıkılmış ve 1,4 milyon kız çocuğu eğitim hakkını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmıştır.
- Ukrayna’da, 4 milyon kız çocuğu yerinden edilmiş ve 2.129 eğitim kurumu hasar görmüş veya yıkılmıştır.
- 2021’de 927 okulun yıkıldığı, hasar gördüğü veya kapatıldığı Afganistan’da ise, kız çocuklarının ve genç kadınların %80’i şu anda okul dışında olup bu çocukların yaklaşık %30’u ilkokula hiç başlamamıştır. 2022’de, yetkililer kız çocuklarının ortaokula gitmesini yasaklamış ve bu durum yaklaşık 1,1 milyon kız çocuğu ve genci etkilemiştir. Hükümet, aynı zamanda kadınların üniversitelere gitmesini askıya almış, bu da yaklaşık 103.000 kadını doğrudan etkilemiştir (UNESCO, 2023).⁷

Bir diğer husus savaş ya da çatışma bölgelerinde cinsiyete dayalı şiddet- özellikle cinsel saldırı ve istismar- tehdidinin artmasıdır. UNESCO (2023) raporu kadınlara yönelik şiddet olaylarının, çatışmalardan etkilenen ülkelerde %50’den fazla artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Cinsel saldırı ve şiddet, fiziksel ve ruhsal olarak kadınlara zarar vermekle kalmayıp, kız çocuklarının veya ailelerinin güvenlikleri ile ilgili endişe duymalarına neden olmakta ve dolayısıyla özellikle kızların okula gönderilmesinde engel oluşturabilmektedir. Eğitimin kesintiye uğraması ise bu çocukların erken evliliğe veya çocuk işçiliğine zorlanmalarına vesile olabilmekte ve bu da kızların eğitim olanaklarının daha da sınırlandırılması anlamına gelmektedir.

Göç ve mülteci krizleri, genellikle savaşlar ve doğal afetler tarafından tetiklenmekte ve milyonlarca çocuğun hayatını altüst etmektedir. 2021’de Küresel olarak **12.4 milyon kadın ve kız çocuğu** mülteci durumundaydı (UNESCO, 2023: 86). Mülteci kız çocukları, dil engelleri, kültürel dışlanma, damgalanma, ayrımcılık ve güvensiz yaşam koşulları gibi önemli engellerle karşı karşıya kalırlar. Mülteci kamplarında eğitim olanakları genellikle sınırlıdır ve cinsiyet normları kız çocuklarının eğitime erişimini kısıtlayabilir. Yukarıda belirtilen erken evlilik baskısı veya hane gelirine katkıda bulunma gerekliliği de, kız çocuklarının eğitimini oğlan çocukların eğitiminin gerisinde bırakabilmektedir.

Yoksulluk ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

SKH Raporu’nda(2023), yoksulluğun kırılganlık ve sosyal dışlanma sorunlarıyla derinden bağlantılı çok boyutlu bir zorluk olmaya devam ettiği vurgulanmaktadır. Covid-19 pandemisi, yoksulluk seviyelerini kötüleştirerek yılların ilerlemesini tersine çevirmiştir. 2022 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 670 milyon insan, günde 2.15 doların altında bir gelirle aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi kırılgan nüfus grupları, özellikle sosyal koruma sistemlerinin zayıf veya hiç olmadığı düşük gelirli ülkelerde,

⁷ UNESCO (2023). UNESCO in Action for Gender Equality, 2022-2023, (UNESCO’nun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Eylemleri Raporu, 2022-2023)

yoksulluktan orantısız bir şekilde etkilenmektedir. Düşük gelirli ülkelerde, 15 yaşın altındaki çocukların sadece %26.4’ü ve yaşlıların sadece %23.2’si sosyal koruma yardımları almaktadır. Bu yetersiz kapsam, bu grupları ekonomik şoklara karşı özellikle savunmasız bırakmakta ve yoksulluk döngüsünden kurtulma yeteneklerini sınırlamaktadır.

Raporda, kadınların ve kız çocuklarının yoksulluktan orantısız bir şekilde etkilendiği ve bu eşitsizliğin eğitime ve istihdam fırsatlarına erişimin sınırlı olmasıyla daha da kötüleştiği vurgulanıyor. Örneğin, dünya genelinde 763 milyon okuma yazma bilmeyen yetişkinin %63’ünü kadınlar oluşturuyor. Ayrıca, eğitimdeki cinsiyet eşitsizlikleri büyük bir sorun olarak öne çıkıyor; dünya genelinde yaklaşık 122 milyon kız çocuğu okula gidemiyor (SKH, 2022).⁸

⁸ The-Sustainable-Development-Goals-Report, 2022 (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Raporu (SKH), 2022).
<https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

Uluslararası Alanda Meydana Gelen Gelişmeler: Sözleşmeler, Politika Belgeleri, Yaklaşımlar ve Güncel Tartışmalar

Aşağıda adı geçen ve kısaca içeriğine yer verilen sözleşme ve belgeler kız çocukları ve kadınlar için eğitim hakkını savunmak ve güvence altına almak için güçlü bir çerçeve sağlamaktadır. Bu belgelerin birçoğuna tam metin olarak bir önceki izleme çalışmalarında yer verildiği için burada sadece isimlerine ve içeriklerine kısaca değinilecektir.

İkinci olarak BM Çocuk Hakları Komitesi’nin 22 Ağustos 2023 te yayınladığı 26 nolu genel yorumun eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair içeriği aktarılacaktır.

Uluslararası Sözleşmeler

1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) (1948)

- Madde 26

2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, 1979 (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1979) (Article 10; General Recommendations 25, 28, and 36)

- Madde 10
- Genel tavsiyeler 25, 28, 36

3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966 (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966) (Articles 2 and 13; General Comments 13 and 16)

- Madde 2
- Madde 13
- Genel Yorumlar 13 ve 16

4. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989 (Convention on the Rights of the Child, 1989) (Articles 2, 28 and 29; General Comment 1)

- Madde 2
- Madde 28
- Madde 29; Genel Yorum 1

5. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966) (Articles 2, 3, 24, 25 and 26; General Comment 28)

- Madde 2
- Madde 3
- Madde 24
- Madde 25
- Madde 26
- Genel Yorum 28 (Madde 3 ile ilgili)

6. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı UNESCO Sözleşmesi, 1960 (UNESCO Convention against Discrimination in Education, 1960) (Articles 1, 2, 3 and 4)

- Madde 1
- Madde 2
- Madde 3
- Madde 4

7. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, 1981 (African Charter on Human and People's Rights, 1981) (Articles 2 and 17)

- Madde 2
- Madde 17

8. Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Şartı, 1990 (African Charter on the Rights and Welfare of the Child, 1990) (Article 11)

- Madde 11

9. Afrika Kadın Hakları Şartı'na Ek Protokol, 2003 (Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Rights of Women in Africa, 2003) (Article 12)

- Madde 12

10. Afrika Gençlik Şartı, 2006 (African Youth Charter, 2006) (Article 13)

- Madde 13

11. Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, 1948 (European Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms, 1948)

- Madde 14
- Birinci Protokol (1952), Madde 2
- On İkinci Protokol (2000), Madde 1

12. Herkes İçin Eğitim Dünya Deklarasyonu (1990)

- Tayland'ın Jomtien kentinde kabul edilen bu deklarasyon, özellikle kız çocukları olmak üzere tüm çocukların temel eğitime erişim hakkını vurgular. Eğitimde cinsiyet farkını kapatmak için uluslararası çabalar çağrısında bulunur.

13. İslam'da İnsan Hakları Kahire Deklarasyonu (1990)

- Bu deklarasyon öncelikli olarak İslam hukuku bağlamında haklara odaklanmakla birlikte, kadınlar ve kız çocukları da dahil olmak üzere herkes için eğitimin önemini tanıır ve daha geniş insan hakları çerçevesinin bir parçası olarak kabul eder.

14. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (1995)

- Bölüm B: Kadınların Eğitimi

15. Avrupa Sosyal Şartı (revize edilmiş), 1996 (European Social Charter (revised), 1996) (Articles E, 7, 10 and 17)

- Madde E
- Madde 7
- Madde 10
- Madde 17

16. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokol, San Salvador Protokolü, 1998 (Additional Protocol to the American Convention on Human Rights, Protocol of San Salvador, 1998 (Article 13 and 16)

- Madde 13
- Madde 16

17. Avrupa Temel Haklar Şartı, 2000 (European Charter on Fundamental Freedoms, 2000) (Article 14 and 23)

- Madde 14
- Madde 23

18. Dakar Eylem Çerçevesi (Herkes İçin Eğitim) (2000)

- Senegal'in Dakar kentinde gerçekleştirilen Dünya Eğitim Forumu'nda kabul edilen bu çerçeve, 2015 yılına kadar Herkes İçin Eğitim (EFA) hedeflerine ulaşma taahhütlerini ortaya koyar. Eğitimde cinsiyet eşitliğinin önemini vurgular ve özellikle kız çocuklarının kaliteli eğitime erişimini sağlamak için belirli eylemler çağrısında bulunur.

21. Yogyakarta İlkeleri (2006)

- İlke 16: Eğitim Hakkı

24. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anaakımlaştırılması Hakkında Tavsiye Kararı, 2007 (Recommendation on Gender Mainstreaming in Education, 2007)

- Eğitim politikasının tüm yönlerine toplumsal cinsiyet perspektiflerinin entegrasyonuna yönelik yönergeler sağlar.

25. ASEAN İnsan Hakları Bildirgesi, 2011 (ASEAN Human Rights Declaration, 2011)

- Madde 31

26. Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi (2011)

- Madde 14

27. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'ler), 2015 (Sustainable Development Goals (SDG), 2015)

- Hedef 4
- Hedef 5

28. Addis Ababa Eylem Gündemi (2015)

- Kalkınma için Finansman sürecinin bir parçası olan bu gündem, özellikle kırılgan durumdaki kız çocukları ve kadınlar için eğitime erişimi sağlama taahhüdüyle birlikte eğitime yatırım yapılmasını içeren taahhütler içerir.

29. Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG'ler) (2000-2015)

- Hedef 2
- Hedef 3

30. Incheon Deklarasyonu ve Eylem Çerçevesi (Eğitim 2030) (2015)

- Güney Kore'nin Incheon kentinde gerçekleştirilen Dünya Eğitim Forumu'nda kabul edilen bu deklarasyon, herkes için kapsayıcı ve eşitlikçi kaliteli eğitim ve yaşam boyu öğrenme taahhüdünü yeniden teyit etmiştir.

2023 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin Çocuk Hakları ve Çevreye İlişkin 26 no'lu Yorumu ise aşağıda aktarılmaktadır:

İklim Değişikliği Bağlamında Çocuk Hakları ve Çevreye İlişkin 26 No’lu Genel Yorum⁹

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (22 Ağustos 2023)

13. Tüm insan hakları gibi çocuk hakları da bölünemez, birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkilidir. Bazı haklar çevresel bozulma nedeniyle özellikle tehdit altındadır. Diğer haklar, çocukların çevreyle ilişkili haklarının korunmasında önemli bir rol oynar. Örneğin eğitim hakkı, her iki boyutu da barındıran bir haktır.

Ayrımcılığa uğramama hakkı (Madde 2)

14. Devletlerin hem doğrudan hem de dolaylı çevresel ayrımcılığı etkili bir şekilde önleme, bunlara karşı koruma sağlama ve bunlara yönelik çözüm yolları sunma yükümlülüğü bulunmaktadır. Genel olarak çocuklar, özel olarak da belirli çocuk grupları, ayrımcılığın çoklu ve kesişen biçimleri nedeniyle haklarından yararlanma konusunda giderek artan engellerle karşılaşmaktadır; bunlar arasında Sözleşme’nin 2’nci maddesi kapsamında özellikle yasaklananlar ve maddede atıfta bulunulan ‘diğer statüler’ yer almaktadır. Çevresel zarar, özellikle yerli çocuklar, azınlık gruplara mensup çocuklar, engelli çocuklar ve afete yatkın veya iklim açısından dezavantajlı ortamlarda yaşayan çocuklar olmak üzere belirli çocuk grupları üzerinde ayrımcı bir etkiye sahiptir.

15. Devletler, çevreyle ilişkili zararın çocuklar üzerindeki farklı etkilerini belirlemek ve kesişen noktaları daha iyi anlamak üzere ayrıştırılmış veri toplamalı, en fazla risk altında olan çocuk gruplarına özel önem göstermeli ve gerektiği şekilde özel tedbirler ve politikalar hayata geçirmelidir. Devletler, çevresel meselelerle ilgili tüm yasa, politika ve programların içerik veya uygulamalarının, çocuklara yönelik kasıtlı veya kasıtsız ayrımcılık içermemesini sağlamalıdır.

İfade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü (Madde 13 ve 15)

29. Dünyanın dört bir yanındaki çocuklar, iklim değişikliğinin sonuçlarına dikkat çekmek de dâhil olmak üzere, çevreyi korumak amacıyla bireysel ve toplu olarak harekete geçmektedir. Devletler, çocukların haklarını etkili bir şekilde kullanabilecekleri güvenli ve elverişli bir ortam ile yasal ve kurumsal çerçeve sağlamak da dahil olmak üzere, çocukların çevreyle ilgili olarak ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarına saygı gösterecek ve bunları koruyacaktır. Çocukların ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları, kanuna uygun olarak getirilen ve demokratik bir toplumda gerekli olan kısıtlamalar dışında hiçbir kısıtlamaya tabi tutulamaz.

⁹ BM Çocuk Hakları Kongresi (2023). İklim Değişikliği Bağlamında Çocuk Hakları ve Çevreye İlişkin 26 No’lu Genel Yorum <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/09/1%CC%87iklim-deg%CC%86is%CC%A7iklig%CC%86i-odag%CC%86%C4%B1nda-c%CC%A7ocuk-haklar%C4%B1-ve-c%CC%A7evre-hakk%C4%B1nda-26-No%E2%80%99lu-2023-Genel-Yorum.pdf> Erişim Tarihi: 20.08.2024

30. Çevresel insan hakları savunucuları da dâhil olmak üzere, ifade özgürlüğü haklarını kullanan veya çevresel konularla ilgili protestolara katılan çocuklar sıklıkla tehdit, korkutma, taciz ve diğer ciddi misillemelerle karşı karşıya kalmaktadır. Devletlerin, okullarda ve diğer ortamlarda insan haklarını savunmak amacıyla çocuklar tarafından düzenlenen girişimler için güvenli ve güçlendirici bir ortam sağlayarak çocukların haklarını koruması gerekmektedir. Devletler, polis gibi Devlet aktörleri ve öğretmenler dâhil diğer paydaşlar, çocukların medeni ve siyasi hakları konusunda, çocukların bu haklardan güvenli bir şekilde yararlanabilmelerini sağlayacak tedbirleri de içeren eğitim almalıdır. Devletler, dernek kurma ve bunlara katılma veya çevre protestolarına katılım konusunda kanunun öngördüğü ve gerekli olanların dışında hiçbir kısıtlama getirilmemesini sağlamak için gerekli tüm tedbirleri almalıdır. İftira ve hakaretle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere yasalar, çocuk haklarını baskı altına alacak şekilde istismar edilmemelidir. Devletler, uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak çocuk insan hakları savunucularını korumaya yönelik yasalar çıkarmalı ve bunları uygulamalıdır. Devletler, çocukların ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme haklarına yönelik ihlallere karşı etkili yasal yollar sunmalıdır.

Bilgiye erişim (Madde 13 ve 17)

32. Bilgiye erişim, çocukların, ebeveynlerinin veya bakım verenlerin çevresel zararın çocuk hakları üzerindeki potansiyel etkilerini anlamalarını sağlamak için esastır. Aynı zamanda çocukların görüşlerini ifade etme, seslerini duyurma ve çevresel konularda etkili yasal yollara başvurma haklarının kullanılması için de önemli bir önkoşuldur.

33. Çocuklar, iklim ve çevresel zararın nedenleri, etkileri ve fiili ve potansiyel kaynakları, uyarlanabilir müdahaleler, ilgili iklim ve çevre mevzuatı, yönetmelikler, iklim ve çevresel etki değerlendirmelerinden elde edilen bulgular, politikalar ve planlar ile sürdürülebilir yaşam tarzı seçimleri gibi çevre ile ilgili doğru ve güvenilir bilgilere erişim hakkına sahiptir. Bu tür bilgiler atık yönetimi, geri dönüşüm ve tüketim davranışlarıyla ilgili olarak yakın çevrelerinde yapabileceklerini öğrenmeleri konusunda çocukları güçlendirir.

34. Devletlerin çevre ile ilgili bilgileri ulaşılabilir kılma yükümlülüğü vardır. Yaygınlaştırma yöntemleri, çocukların yaşlarına ve kapasitelerine uygun olmalı ve okuma yazma bilmeme, engellilik, dil engeli, mesafe ve bilgi ve iletişim teknolojilerine sınırlı erişim gibi engellerin aşılmasını amaçlamalıdır. Devletler medyayı, örneğin, iklim değişikliğiyle ilişkili afetler bağlamında çocukların ve ailelerinin riskleri yönetmek için alabilecekleri tedbirler gibi çevreyle ilgili doğru bilgi ve materyalleri yaymaya teşvik etmelidir.

Eğitim hakkı (Madde 28 ve 29 (1) (e))

51. Eğitim, çevreye çocuk hakları temelli yaklaşımın temel taşlarından biridir. Çocuklar, eğitimin, haklarının ve çevrenin korunmasında, çevresel zararlara karşı farkındalıklarının ve hazırlılıklarının artırılmasında etkili olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte eğitim hakkı; okulların kapanması ve eğitimin kesintiye uğraması, okulu bırakma ve okulların ve oyun alanlarının tahrip edilmesiyle sonuçlanabilecek çevresel zararın etkisi karşısında oldukça kırılgandır.

52. Bir çocuğun eğitiminin doğal çevreye saygıyı geliştirmeye yönelik olmasını gerektiren Sözleşme’nin 29 (1) (e) maddesi, her çocuğun çevresel değerleri yansıtan bir eğitim alma hakkına sahip olmasını sağlamak üzere 28’inci maddeyle birlikte okunmalıdır.¹²

53. Hak temelli bir çevre eğitimi dönüştürücü, kapsayıcı, çocuk merkezli, çocuk dostu ve güçlendirici olmalıdır. Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin ve kabiliyetlerinin gelişimini gözetmeli, doğal çevreye saygı ile Sözleşme’nin 29 (1) maddesinde yer alan diğer etik değerler arasındaki yakın ilişkiyi kabul etmeli ve hem yerel hem de küresel yönelime sahip olmalıdır. 13 Okul müfredatı, çocukların çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlarına uygun hale getirilmeli ve çevresel bozulmadan etkilenen diğer çocukların bağlamlarının anlaşılmasını teşvik etmelidir. Öğretim materyalleri bilimsel açıdan doğru, güncel, gelişimsel ve yaşa uygun çevresel bilgiler içermelidir. Tüm çocuklar, afet riskleri ve çevreyle ilgili sağlık etkileri gibi yaşamda beklenen çevresel zorluklarla yüzleşmek için gerekli becerilerle donatılmalı ve gelişen kapasitelerine uygun olarak bu tür zorluklar üzerine eleştirel düşünme, problem çözme, dengeli kararlar alma ve sürdürülebilir yaşam tarzları ve tüketim yoluyla çevresel sorumluluk üstlenme becerisine sahip olmalıdır.

54. Çevresel değerler, eğitimde kullanılan öğretim yöntemleri, teknolojiler ve yaklaşımlar, okul ortamları ve çocukları yeşil işlere hazırlamak da dahil olmak üzere, eğitimle ilgilenen tüm profesyonellerin eğitim ve öğretiminde yer almalıdır. Çevre eğitimi, yaşanmış çeşitli deneyimleri ve öğrenmeyi içerecek şekilde örgün eğitimin ötesine uzanır. Açık havada öğrenme gibi keşfedici, yaygın öğrenme ve uygulama yöntemleri, eğitimin bu amacını gerçekleştiriminin tercih edilen bir yoludur.

55. Devletler etkili öğrenme için güvenli, sağlıklı ve dayanıklı bir altyapı oluşturmalıdır. Söz konusu altyapı, okula gidilen yaya ve bisiklet yollarının ve toplu taşıma araçlarının kullanılabilirliğinin sağlanmasını ve okulların ve alternatif öğrenme tesislerinin kirlilik, sel, toprak kayması ve kirlenmiş alanlar da dahil olmak üzere diğer çevresel tehlike kaynaklarından güvenli mesafelerde bulunmasını ve yeterli ısıtmaya ve soğutmaya sahip binaların ve sınıfların inşa edilmesini ve yeterli, güvenli ve kabul edilebilir içme suyu ve sanitasyon tesislerine erişimi içerir. Aydınlatma ve ısıtmanın yenilenebilir enerjiden sağlandığı ve ekili gıda bahçeleri bulunan çevre dostu okul tesisleri, çocuklara faydanın yanı sıra Devletlerin çevre yükümlülüklerine uymasını sağlayabilir.

56. Su kıtlığı, kum fırtınaları, sıcak hava dalgaları ve diğer şiddetli hava olayları sırasında ve sonrasında Devletler, özellikle ücra veya kırsal topluluklardaki çocukların okullara fiziksel erişimini sağlamalı veya gezici eğitim tesisleri ve uzaktan eğitim gibi alternatif öğretim yöntemlerini göz önünde bulundurmalıdır. Yetersiz hizmet alan topluluklara, okulların iklime dayanıklı hale getirilmesi ve yenilenmesi konusunda öncelik verilmelidir. Okulların barınma yeri olarak kullanılmamasını sağlamak amacıyla Devletler, yerinden edilmiş nüfus için mümkün olan en kısa sürede alternatif barınma olanakları sunmalıdır. Devletler, hâlihazırda silahlı çatışmalardan etkilenen bölgelerde şiddetli hava olaylarının neden olduğu acil durumlara müdahale ederken, okulların silahlı grupların faaliyetlerinin hedefi haline gelmemesini sağlamalıdır.

57. Devletler, çevresel bozulmanın çocukların eğitimi üzerindeki orantısız dolaylı ve zincirleme etkilerini tanımalı ve ele almalı, çevresel şoklar ve stresle karşı karşıya kalan hanelerde ilave ev içi ve ekonomik yükler nedeniyle çocukların okulu bırakması gibi toplumsal cinsiyete özgü durumlara özel önem vermelidir.

Yerli çocukların ve azınlık gruplarına mensup çocukların hakları (Madde 30)

58. Yerli çocuklar biyolojik çeşitlilik kaybı, kirlilik ve iklim değişikliğinden orantısız bir şekilde etkilenmektedir. Devletler, Yerli çocukların yaşama, hayatta kalma ve gelişme haklarını güvence altına alırken, ormansızlaşma gibi çevresel zararların geleneksel toprak ve kültür ile doğal çevrenin kalitesi üzerindeki etkisini de öncelikli olarak dikkate almalıdır. Devletler, iklim değişikliğinin neden olduğu zararlar da dahil olmak üzere çevresel zararlara müdahalede Yerli çocuklar ve aileleriyle anlamlı etkileşim kurmak, azaltım ve uyum tedbirlerinde Yerli kültürlerine ait kavramları ve geleneksel bilgileri dikkate almak ve bunları sürece entegre etmek için tedbirler almalıdır. Yerli topluluklara mensup çocuklar benzersiz risklerle karşı karşıya kalırken, geleneksel bilgiler aktarılır ve desteklenirse, yerel tehlikelerin etkisini azaltmak ve dayanıklılığı güçlendirmek için bu bilgilerin kullanılmasında birer eğitici ve savunucu olarak da hareket edebilirler. Hakları, yaşam tarzları ve kültürel kimlikleri doğayla yakından ilişkili olan Yerli olmayan azınlık gruplara mensup çocukların hakları konusunda da benzer tedbirler alınmalıdır.

Türkiye’de Mevcut Durum Analizi

Yapısal İzleme

Bu bölümde, eğitimde toplumsal cinsiyet alanında yerel mevzuatta son üç yılda meydana gelen gelişmelere yer verilmektedir. Daha önceki izleme raporlarında değinilen mevzuata dair değişiklik olup olmadığı incelenmiş ve yapılan yeni düzenlemeler bu çerçevede kontrol edilerek aşağıda verilen Tablo 1, Tablo 2 ve

Tablo 3’de gösterilmiştir.

Kamu Kurumlarının Değerlendirilmesi

Türkiye’de eğitim hakkıyla ilgili temel yasal düzenlemeler, Tablo 1’de özetlenen Anayasa ve Eğitimle ilgili yasalardır. Diğer mevzuatı oluşturan yönetmelik, genelge, yönerge vb. düzenlemeler ise Tablo 2 ve

Tablo 3’te ayrıca özetlenmiştir.

Yasal Düzenlemeler

Tablo 1: Anayasa ve İlgili Yasalar¹⁰

	R.G. Tarih ve Sayı	Değişiklik
T.C. 1982 Anayasası md.10, 42	9/11/1982 tarihli 2709 sayılı	
Millî Eğitim Temel Kanunu md. 4, 6, 7, 8, 9, ve 15	24/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı	
İlköğretim ve Eğitim Kanunu md.1,2 ve 4	12/1/1961 tarihli ve 222 sayılı	
Yükseköğretim Kanunu md.53 (4) h, 6 (b)	6/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı	
MEB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname md.2, (ç ve d)	25/08/2011 tarihli ve 652 sayılı	

¹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/#kanunlar> Erişim Tarihi: 06.08.2024

Birinci ve ikinci izleme raporlarında detayları verilen ve Tablo 1’de yer alan maddelerin içeriğine bakıldığında, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili Anayasa ve temel yasa maddelerinde bir değişiklik olmadığı görülmüştür.

Tan (2020)’ın bir önceki izleme raporunda belirttiği 1960 UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşmesi (CADE) ile ilgili bir değişiklik olmadığı, bu sözleşmenin geçtiğimiz süre zarfında halen onaylanmamış olduğu görülmektedir. Dahası, Türkiye 2011 yılında imzaladığı ve 2012 tarihinde onayladığı “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nden” (kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi’nden) imzasını çekmiştir. İletişim Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı çekilme kararının nedenini “başlangıçta kadın haklarının güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye’nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir. Türkiye’nin sözleşmeden çekilme kararı alması da bu nedene dayanmaktadır”¹¹ ifadeleri ile açıklamıştır. Türkiye, böylece kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddete özel olarak odaklanan¹² bu uluslararası insan hakları sözleşmesinden 20 Mart 2021’de Cumhurbaşkanlığı kararı ile çekilmiştir. Kız çocukları ve kadınlara yönelik şiddeti önlemenin ve gereken tedbirleri almanın eğitim hakkı açısından önemi açıktır ve bu anlamda söz konusu karar kritik bir gelişme olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 2’de yönetmeliklerde dikkat çeken gelişmelere yer verilmektedir. Bunlardan MEB Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliği’nde kayıt şartları ile ilgili 21.(4) Maddesinde evli olanların örgün eğitim kurumları ile ilişkisi kesilerek Açık Öğretim Liseleri ve İmam Hatip Liselerine gönderilmeleri düzenlemesinin devam ettiği görülmektedir. Bununla birlikte ilişik kesme ile ilgili düzenlemenin Mesleki Teknik Ortaöğretim Kurumları bünyesinde olmayan Mesleki Eğitim Merkezi için geçerli olmadığı belirtilmektedir. Böylece evli çocukların önceden olduğu gibi Açık Öğretim Liselerine ya da yeni düzenleme ile mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmesi söz konusudur. Mesleki eğitim merkezlerinin yapısı (haftada 1 gün ders ve 4 gün işletmelerde pratik) düşünüldüğünde bu okullara devam eden öğrencilerin örgün eğitimin sağladığı akademik beceri ve yetkinlikleri kazandıramadığını ve çocuk işçiliğini özendirdiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında evli olanlara Açık Öğretim kurumları dışında sunulan bu alternatifin öncekinden farklı bir tablo ortaya koymadığını söyleyebiliriz. Bir başka deyişle, ilgili yönetmeliğe daha önce yapılan eleştirilerin; bu uygulama ile çocuk evliliklerinin meşrulaştırılması, çocuk istismarı ve şiddete, okul terki ve çocuk işçiliğine geçit verilmesine dair eleştirilerin- zemini ortadan kaldırılamamıştır.

İkinci olarak yine Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliğinde yer alan 168. Maddede yapılan değişiklikle disiplin cezaları takdir edilirken; fiil ve davranışın hangi şartlar altında yapıldığı ve **öğrenciyi tahrik eden** unsurların ceza takdirinde göz önünde bulundurulması ve

¹¹ <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama> Erişim Tarihi: 08.08.2024

¹² <https://dSPACE.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/2fd58cc5-c876-4a80-8516-377587f455e1/content> Erişim Tarihi: 08.08.2024

değerlendirme yapılırken bir alt cezanın verilebileceği ibareleri yer almaktadır. Burada kullanılan “tahrik etme”nin sübjektif ve değer yüklü bir kavram olduğu görülmektedir. Bu kavramın, disiplin cezaları verilirken toplumsal cinsiyete dair önyargı ve kalıpyargılara sahip olan öğretmen ve yöneticiler tarafından kız çocuklar ve kadınlar aleyhine değerlendirmelere yol açması ve hâkim toplumsal cinsiyet normlarını pekiştiren uygulamalara neden olması ihtimali ve riski vardır.

Tablo 2. Yönetmelikler ¹³

	R.G. Tarih ve Sayı	Değişiklik
MEB Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği Md. 5 (2) d 6 c 12(1)b (2)ç (3) 11	19/01/2007 ve 26408	Ortaöğretim Genel Müdürlüğü) 07.09.2013 tarih ve 28758 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 225. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.
Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim Merkezleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliği md. 6 (1) c 19 (1) c 3 27(1) b, ç	24/08/2007 26623	
Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliği md. 17(1) 21(4) 157(2) ç 158 (1) a,c, ç, d,e 164(2)c 168(1)g ve (f) 168 (3)	7/09/2013 28758	Kayıt şartları Madde 21 (4) (Değişik:RG-8/9/2023-32303) (4) Evli olanların kayıtları yapılmaz, öğrenci iken evlenenlerin okulla ilişkisi kesilerek kayıtları e-Okul üzerinden Açık Öğretim Lisesine, Mesleki Açık Öğretim Lisesine veya Açık Öğretim İmam Hatip Lisesine gönderilir. Ancak mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları bünyesinde bulunmayan bağımsız mesleki eğitim merkezi öğrencileri için bu fıkra hükmü uygulanmaz. Öğrencilerin korunması MADDE 158- (1) (Değişik:RG-8/9/2023-32303) Yönetici ve öğretmenlerce; a) Aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan, ilgisizlik nedeniyle veya zorlanarak kanunlarla toplumun etik kurallarına aykırı olan yollara yönelme ihtimali bulunan öğrencilerle ilgili gerekli önlemlerin alınması, c) Öğrencilerin pornografi, teşhir, cinsel sömürü, istismar, taciz ve her türlü olumsuz davranışlardan korunması, ç) Öğrencilerin; çevre, okul çalışanları ve diğer öğrenciler tarafından fiziksel ve ruhsal yönden zarar görmemeleri için dedikoduya, zorbalığa, tehdide, sataşmaya ve onur kırıcı her türlü lakap takılmasına karşı korunması, d) Bilişim araçlarının amacı dışında kullanımının ve teknoloji bağımlılığının önüne geçilmesi,

¹³ <https://www.mevzuat.gov.tr/#yonetmelikler> Erişim Tarihi: 15.09.2024

	R.G. Tarih ve Sayı	Değişiklik
		e) Öğrencilerin kişisel verilerinin güvenliğinin sağlanması konularında veli veya aileyle diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla da işbirliği yapılarak gerekli tedbirler alınır. Ceza takdirinde dikkat edilecek hususlar MADDE 168- (1) Disiplin cezaları takdir edilirken; f) Fiil ve davranışın hangi şartlar altında yapıldığı, öğrenciyi tahrik (Ek ibare:RG-15/11/2022-32014) eden unsurlar, g) Öğrencinin yaşı ve cinsiyeti, ... hususları göz önünde bulundurulur. (3) (Değişik:RG-15/11/2022-32014) Bu maddenin birinci fıkrasında sayılan durumlar değerlendirilerek sınıf rehber öğretmeni, rehberlik (Mülga ibare:RG-8/9/2023-32303) servisinin ve ihtiyaç bulunması halinde diğer ilgili öğretmenlerin görüşü alınarak bir alt ceza verilebilir.
Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği md. 21, 46		11.04.2018 tarihli ve 30388 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumlarının 94. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.
Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü) md.22(1) c,ç 45(4)d 49(1)a	11/04/2018 30388	MADDE 22 - (1) Öğretmenler, nöbet çizelgesine göre nöbet tutar. Nöbetlerde aşağıdaki esaslara uyulur: ç) (Değişik:RG-12/6/2021-31509) Hamile öğretmenlere, hamileliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren doğum sonrası analık izni süresinin bitimini takip eden bir yıllık sürenin sonuna kadar istememesi hâlinde nöbet görevi verilmez.
Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği md. 7	08/06/2017 30090	Sosyal etkinliklerin alanı MADDE 7 - (1) (Değişik:RG-15/10/2020-31275) Eğitim kurumlarında öğrencilerde özgüven ve sorumluluk duygusu geliştirmek, öğrencileri şiddet ve zararlı alışkanlıklardan korumak, öğrencilere yeni ilgi alanları ve beceriler kazandırmak, öğrencilerin yeteneklerini sergilemesine imkân vermek, millî, manevî ve kültürel değerleri yaşatmak , yaygınlaştırmak ve bu değerlerin yeni nesillere aktarımını sağlamak, öğrencilerde gönüllülük bilincini özendirmek, engellilik, yaşlılık, insan ve çocuk hakları ile ilgili konularda farkındalık oluşturmak amacıyla bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda sosyal etkinlik çalışmaları yapılır.
Millî Eğitim Bakanlığı Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü) md. 6 (3)	24/06/2017 30106	(3) Yatılı bölge ortaokulu ve pansiyonlu imam hatip ortaokulu açılabilmesi için en az 8 en fazla 32 derslik, fen dersliği, (Değişik ibare: RG-14/2/2019-30686) görsel sanatlar atölyesi ve/veya müzik dersliği, teknoloji ve tasarım atölyesi, spor veya drama salonu, öğretim binasından bağımsız kız ve erkek öğrencilere

	R.G. Tarih ve Sayı	Değişiklik
		ayrı ayrı toplam 100 öğrenci kapasiteli pansiyon bulunması ve açılacak okulun yerleşim biriminin merkezi konumda olması gerekir.
Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği md. 18 (3) ğ 44 46, Mülga 55 (c) 2, 8 67 81 (6)	26/07/2014 29072	MADDE 18 3 (ğ) (Ek: RG-14/10/2023-32339) Mevsimlik tarım işçileri ile göçer ve yarı göçer aileler, çalışmak üzere gidecekleri yerleri çocuklarının kayıtlı olduğu okullarına bildirmekle, çocuklarını gittikleri yerlerdeki okullara kaydettirmekle ve çocuklarının okula devamını sağlamakla yükümlüdürler. Müdür yardımcısı ve öğretmenlerin nöbet görevi MADDE 44 (7) (Değişik: RG-14/10/2023-32339) Hamile öğretmenlere, hamileliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren doğum sonrası analık izni süresinin bitimini takip eden iki yıllık sürenin sonuna kadar istememesi hâlinde nöbet görevi verilmez. Bu kapsamdaki nöbet düzenlemelerinde okul yönetimi gerekli tedbirleri alır. MADDE 46 (2) (Mülga: RG-10/7/2019-30827) (İptal edilen madde: Kız öğrencilerin yatılı olarak kaldıkları yerlerde belletici öğretmenler öncelikle bayan öğretmenlerden seçilir) MADDE 67- (Başlığı ile Birlikte Değişik: RG-14/10/2023-32339) (1) Okul öncesi eğitim hizmeti resmî okul öncesi eğitim kurumlarında ücretsizdir. Ancak okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların okulda geçirdikleri süredeki temel ihtiyaçlarını, öz bakım süreçlerini ve eğitim programının uygulanmasını desteklemek amacıyla katkı payı alınır. MADDE.81 6. (Değişik: RG-14/10/2023-32339) Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları ile yatılı bölge ortaokullarının pansiyon kısımlarında ibadet ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla doğal aydınlatmalı uygun mekânda mescit açılır.
Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği md. 5 6	14.10.2021 31628	Ekim 2021’de kabul edilen yeni yönetmelikle 12/9/2012 tarihli ve 28409 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğini yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan yönetmelikteki madde 5 aşağıdaki gibidir:

	R.G. Tarih ve Sayı	Değişiklik
		Madde 5 - Ders Kitaplarının Nitelikleri ve İncelenmesi ile Başvuru Sahibinde Aranacak Şartlar a) Anayasaya ve kanunlara aykırı hususları içeremez. b) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında belirtilen "Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" hükmüne ve Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olarak hazırlanır. c) Temel insan haklarına aykırılık taşıyamaz. Cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içeremez. a) Bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak hazırlanır. b) Reklâm niteliğinde öğeleri içeremez. Ders kitapları, ilgili Yönergede belirtilen hükümlere uygun olarak hazırlanır. Yeni yönetmelikte ise temel insan hakları ve ayrımcılık ile ilgili önceki yönetmelikte bulunan ve yukarıda verilen 5. Madde'nin tamamen kaldırıldığı görülmektedir. Aynı hususta yeni yönetmelikteki madde 6 son yapılan (Ekim 2024 tarihli) değişiklikle aşağıdaki gibi düzenlenmiştir: Ders kitapları ve eğitim araçlarının nitelikleri MADDE 6 - (Değişik:RG-15/10/2024-32693)¹⁴ (1) Ders kitapları ve eğitim araçları; a) Anayasa ve diğer mevzuata uygun olarak hazırlanır. b) Bilimsel yeterliğe uygun olur. c) Eğitim ve öğretim programının amaçları ve kapsamını karşılar. ç) Eğitim ve öğretim programının bütünlük yapısına uygun olur.

¹⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39000&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 25.10.2024

	R.G. Tarih ve Sayı	Değişiklik
		d) Öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerinin ölçülmesi ile biçimlendirici ve geliştirici ölçme ve değerlendirme etkinliklerini içerir. e) Dil ve anlatım yeterliği taşır. f) Görsel tasarım ve içerik tasarımı öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olur. g) Dersin türüne ve içeriğine göre yaş/sınıf seviyesine uygun olarak etkili bir öğrenme-öğretme sağlayacak nitelik ve nicelikte elektronik içeriğe sahip olur.
MEB Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği md. 1 md.12	11.09.2014 29116	MADDE 1 - (Değişik: RG-1/8/2024-32619) (1) Bu Yönetmeliğin amacı, 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile tanınan eğitim hakkından yoksun kalması muhtemel ilköğretim, ortaöğretim ve özel eğitim okul/kurum/sınıflarına devam eden öğrenciler ile yaygın eğitim hizmetinden yararlanan özel eğitim kursiyerlerinin resmî okul/kurumlara taşıma yoluyla eğitime erişimlerini sağlamak için gerekli usul ve esasları belirlemektir. Kapsam MADDE 12 - (1) Bu Yönetmelik, (Değişik ibare: RG-1/8/2024-32619) öğrenci taşıma uygulaması ile ilgili iş ve işlemleri kapsar. (Değişik: RG-1/8/2024-32619) (3) Öğrencisi taşınacak yerleşim yerinin taşıma merkezine uzaklığının en az 2 kilometre olması esas olup 30 kilometreden fazla mesafeden taşıma yapılmaz. Ancak; a) Can güvenliğinin olmaması, iklim koşulları ve coğrafi şartların elverişsiz olması gerekçelerinden herhangi birine bağlı olarak planlama komisyonu kararı ve mülki idare amiri onayı ile 2 kilometreden az mesafeden taşıma yapılabilir. b) Taşıma merkezi okula uzaklığı 30 kilometreden fazla olan öğrencisi taşınacak yerleşim birimlerinde ikamet eden ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri zorunlu olarak yatılı bölge ortaokulları ve pansiyonlu okullara yerleştirilir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Ekim 2023 tarihli değişikliklerde ise okulöncesi ve ilköğretim kurumlarında mescit açılmasının zorunlu olması, okulöncesi eğitimin ücretsiz olmaktan çıkması ve mevsimlik işçilerin çocuklarının eğitim sorumluluğunun kamu idaresinden alınması gibi önemli değişiklikler getirilmiştir. Bu değişikliklerden “Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları ile yatılı bölge ortaokullarının pansiyon kısımlarında ibadet ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla” mescit açılmasının zorunlu olması laiklik ilkesine aykırı bir düzenleme

olarak eleştirilere konu olmuştur¹⁵. Yönetmeliğin 67. maddesindeki “Okul öncesi eğitim hizmeti resmî okul öncesi eğitim kurumlarında ücretsizdir” şeklindeki ifade ise yapılan düzenleme sonucunda “Okul öncesi eğitim hizmeti resmî okul öncesi eğitim kurumlarında ücretsizdir. Ancak okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların okulda geçirdikleri süredeki temel ihtiyaçlarını, öz bakım süreçlerini ve eğitim programının uygulanmasını desteklemek amacıyla katkı payı alınır.” olarak değiştirilmiştir. Bu düzenleme, kamu idaresinin okulöncesi eğitimi ücretsiz sunacağını, ancak çocukların eğitim materyalleri ve yemek gibi ihtiyaçlarını karşılamayacağını göstermektedir. Bu ifade, “eğitim hizmetlerinin yalnızca fiziksel altyapıyı (bina, ısınma vb.) ve öğretmenleri kapsadığına işaret etmektedir. Uzun yıllardır, hem kamu kurumları hem de sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından okulöncesi eğitimin ücretsiz ve zorunlu hale getirilmesi için çalışmalar yürütülmüşken, bu karar geri adım olarak değerlendirilebilir. Madde 18’ de yapılan değişiklik ise mevsimlik tarım işçileri ile göçer ve yarı göçer ailelerin, “çalışmak üzere gidecekleri yerleri çocuklarının kayıtlı olduğu okullarına bildirmekle, çocuklarını gittikleri yerlerdeki okullara kaydettirmekle ve çocuklarının okula devamını sağlamakla yükümlü” olduklarını belirtmekte, ilköğretim düzeyindeki çocukların okula kayıt ve devamlarını ailelerin sorumluluğuna bırakmaktadır.

Yönetmelikler (bkz. Tablo 2) ile ilgili diğer bir gelişme MEB’in Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM)¹⁶ kapsamında Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nde 15.10.2024 tarihinde yaptığı değişikliktir. Yeni müfredat programı çerçevesinde hazırlanacak taslak ders kitapları ve eğitim araçları için “Ders Kitapları ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları” güncellenmiştir.¹⁷ Güncellenen kriterler arasında “**Kadın-erkek temsilde isnat, ön yargı, kalıp yargı vb. ifadeler bulunmamalıdır**”, “Verilen örneklerde ve kullanılan karakterlerde içeriğin tamamı dikkate alınarak **kadın ve erkek dağılımında makul bir denge gözetilmelidir**”, “İçerikte eğitim öğretim programı ile uyumlu olacak şekilde **kadın hakları, kadınların toplum hayatına katılımı ile tarihsel ve güncel başarıları konusunda pozitif bir temsil sağlanmalıdır**.” ifadeleri yer almaktadır. Bu kriterlerde toplumsal cinsiyet ya da eşitlik kavramlarına yer verilmemiş, yürürlükten kaldırılan bir önceki kriterlerde olduğu gibi kadın ve erkek dağılımında “makul bir denge” gözetilmesi ibaresi ile yetinilmiştir. İçerikte “kadın hakları ve kadınların toplum hayatına katılımları” ve başarılarına dair “pozitif bir temsil sağlanması” maddesine ise ilk defa yer verilmektedir.

Tablo 2’de yönetmeliklerle ilgili yer verilen bir diğer husus, eğitim hakkından yoksun kalması riski olan öğrencilerin taşıma yoluyla eğitime erişimlerini sağlamak için uygulanmakta olan MEB Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği maddelerinde yapılan değişikliktir. Buna göre,

taşıma merkezi okula uzaklığı 30 kilometreden fazla olan yerleşim birimlerinde ikamet eden ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin, zorunlu olarak yatılı bölge ortaokulları ve

¹⁵ <https://www.cydd.org.tr/haber/egitimde-mescit-zorunlulugu-kabul-edilemez-24779/> Erişim Tarihi: 09.08.2024

<https://gaziantepsabah.com/guncel/okullarda-mescit-duzenlemesi-hukuka-aykiri/156537> Erişim Tarihi: 09.08.2024

¹⁶ “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan Mayıs 2024’de onaylanan ve kamuoyunda tartışmalara yol açan yeni müfredat programının adı. <https://mufredat.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.08.2024

¹⁷ https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_10/15183917_tymm_kriter_ve_aciklamalari.pdf Erişim Tarihi: 25.10.2024

pansiyonlu okullara yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararın, uzak köylerde yaşayan ve taşınmalı eğitimle okullaşan kız öğrencilerin -aileleri tarafından yatılı okullara gönderilmedikleri durumda- eğitime erişimleri ile ilgili olumsuz sonuçlar doğurması muhtemeldir.

Tablo 3. Genelge, Yönerge ve Belgeler

	Resmi Gazete Tarih ve Sayı	Değişiklik
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilatı ve Görevlerine İlişkin Yönerge, md.6 (1)	14/02/2022 27 sayılı yönerge	"Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge" yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün görev yetki ve sorumluluklarını düzenleyen 14/02/2022 tarihli yeni bir yönerge ¹⁸ hazırlamıştır.
MEB 12 yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar ¹⁹	11/04/2012 401	
12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar ve Şartlı Eğitim Yardımı	09/2012 23 Sayılı Genelge	Ulaşılamıyor
Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları, md. 3, 4	28.01.2015	
Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Standartları Uygulama Yönergesi md.5 (c, ç)	27/03/2017	25/12/2014 tarihli ve 30140611/20/6928377 sayılı Makam onayı ile yürürlüğe konulan Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurum Standartları Uygulama Yönergesi yürürlükten kaldırılırken aynı isimle yayınlanan güncel yönerge Mart 2017'de tekrar uygulamaya konulmuştur.
Örgün Ortaöğretim Kurumlarından Açık Öğretim Liselerine Geçişler	14.09.2023 30 Sayılı Genelge	Örgün Ortaöğretim Kurumlarından Açık Öğretim Liselerine Geçişleri sınırlandırmaktadır. ²⁰
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile YÖK arasında İşbirliği Protokolü		Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın adı ve yönetsel yapısı değişmiştir. Bu kurum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak hizmet vermektedir ve söz konusu protokolle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.
Taslak ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas olacak Kriterler ve Açıklamaları Kriter 1,1	14.09.2023 tarih ve 83980939 sayılı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı mütalaası ²¹	
ÇEDES Protokolü (Çevre Duyarlılık Değerlerine Sahip Çıkıyorum Projesi İşbirliği Protokolü)	2023	MEB, Diyanet İşleri Bşk., Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yürütülen ÇEDES adlı proje.

¹⁸ <https://www.aile.gov.tr/media/113198/186994.pdf> Erişim Tarihi: 07.08.2024

¹⁹ <https://www.meb.gov.tr/mevzuat/liste.php?ara=1> Erişim Tarihi: 07.08.2024

²⁰ <https://www.meb.gov.tr/acik-ogretim-liselerine-gecisleri-sinirlayan-genelge-yayimlandi/haber/30905/tr> Erişim Tarihi: 07.08.2024

²¹ https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/14172658_degerlendirmeye_esas_kriter_ve_aciklamalar.pdf Erişim Tarihi: 07.08.2024

MEB Kalite Çerçevesi	6/03/2015	
----------------------	-----------	--

Tablo 3’deki düzenlemeler ise ilgili genelge, yönerge ve belgeleri özetlemektedir. Genelge ile örgün eğitim kurumlarından Açık Öğretim lisesine geçişlerin sınırlandırılması bunlardan birisidir. Geçtiğimiz yıllarda dikkate değer sayıda öğrencinin çeşitli nedenlerle Açık Öğretim kurumlarına geçiş yapması sonucunda gerçekleştirilen bu düzenlemenin öğrencilerin örgün eğitimden kaçışlarına müdahale niteliği taşıdığını söylemek abartılı olmayacaktır.

Tabloda dikkat çeken bir başka uygulama ÇEDES (Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum) Projesidir. Proje, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı iş birliğiyle yürütülmektedir. Amacı öğrencilerin “milli, ahlaki, insani manevi ve kültürel değerlere” bağlı bireyler olarak ve “aklı selim, kalbi selim, zevki selim sahibi bedensel ve sosyal bakımdan dengeli bireyler olarak yetiştirilmesine katkı sağlamak”²² olarak belirtilen proje kapsamında okullarda “değerler kulübü” gibi yapılar oluşturularak, öğrencilerin bu etkinliklerde yer alması teşvik edilmektedir. Din görevlilerinin projede yer alarak öğrencilere manevi danışmanlık yaptığı ve dini içeriklerin ön plana çıkarıldığı bu proje laik eğitim anlayışına aykırı bulunmakta ve eleştirilere yol açmaktadır.²³

Kurumsal Yapılanmalar ve Kamu Kurumlarının İzleme Kapasitelerinin Değerlendirilmesi

Bu alt başlıkta, 2021-2023 döneminde eğitim hakkıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temel politikalarını ifade eden misyon/vizyon beyanlarına yer verilmekte, stratejik planları ile eylem planlarında bulunan toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı incelenmektedir.

Daha önceki izleme çalışmalarına paralel biçimde bu raporda da devlet kurumlarının haritalaması, merkezi kamu kurumları ile bunlara bağlı ve ilişkili diğer kurum ve kuruluşların eğitim hakkı/politikası alanındaki politika belgelerini kapsamaktadır.

Politika belgeleriyle ilgili terminolojide, bir önceki izleme çalışmasında (Tan, 2020) olduğu gibi eylem planı yerine “performans programı” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. 2020 raporunda yer verilen kurum ve kuruluşların bazılarında misyon/vizyon beyanları değişmiştir ve sadece değişiklik olanlar değil erişilebilen tüm beyanlara tablolarda yer verilmiştir.

Eğitim Tematik Alan Raporlarının her ikisinde de (Tan, 2018: Tablo 4; Tan 2020:Tablo 4) yer verilen TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun misyon-vizyon beyanlarında kadın-erkek fırsat eşitliği vurgusu yapıldığı, ancak web sitesinde 2015 sonrasına ait herhangi bir stratejik plan, performans programı, faaliyet raporu vb. bulunmadığı kaydedilmiştir. Bu tespitin 2021-2023 yılları için de geçerli olduğu Tablo 4’te görülmektedir.

²² <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/%C3%87EDES%20Protokol%C3%BC.pdf> Erişim Tarihi: 09.08.2024

²³ https://bianet.org/yazi/cedes-tarikatlarin-okullara-sokulmasi-icin-yeni-bir-yol-mu-290492#google_vignette; <https://www.odatv.com/guncel/cedes-nedir-cedes-projeleri-nelerdir-cedes-projesi-kapsaminda-okulda-maket-mezar-kuruldu-120030023> Erişim Tarihi: 09.08.2024

Tablo 4. TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu²⁴

	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Kadın haklarının korunması ve geliştirilmesini sağlamak, kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izleyerek bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni bilgilendirmek.		X		
Vizyon Kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin sorunların gerek yasal düzeyde gerek uygulamada iyileştirilmesini sağlayarak etkili bir parlamenter denetim oluşturmak		X		
Stratejik Planlar				X
Performans Programları				X

Milli Eğitim Bakanlığı

Tablo 5’te de Milli Eğitim Bakanlığı ve MEB Genel Müdürlükleri’nin misyon/vizyon beyanlarında ve stratejik plan ve performans programlarında tematik alanla ilgili toplumsal cinsiyet eşitliği haritalaması görülmektedir.

2024-2028 Dönemi Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ve 2021, 2022 ve 2023 Performans Programları içinde ilgili birimlerin durum saptaması; görevleri, hedef, eylem ve politika taahhütleri ile göstergeleri belirlenmiş ve tabloda işaretlenmiştir. Daha sonra bu boyutlarda toplumsal cinsiyet, cinsiyet, kadın, kız gibi anahtar sözcükler taranmış ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği açısından duyarlılıkları incelenmiştir.

Tablo 5. Milli Eğitim Bakanlığı²⁵

	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Nitelikli eğitim kadromuzla uluslararası standartlardaki programlar çerçevesinde, tüm farklılıkları dikkate alarak bireylerin zihinsel, bedensel, sosyal ve Türkçe dil gelişimini destekleyen, ülkemizin ihtiyaç duyduğu iş gücünü karşılayan, becerileri ölçen yeni bir eğitim sistemi ile millî, manevi ve kültürel değerlerine bağlı, sağlıklı nesiller yetiştirmek.			X	

²⁴ <https://www.tbmm.gov.tr/ihstas-komisyonlari/lcerik/ihstas-komisyonlari-kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu-hakkinda/kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu/f72877d1-b499-037b-e050-007f01005610> Erişim Tarihi: 10.08.2024

²⁵ <https://www.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 09.08.2024

Vizyon İstiklalden istikbale, Türkiye Yüzyılı'nı inşa edecek nesiller yetiştirmek			X	
Stratejik Planlar				
Millî Eğitim Bakanlığı 2024 - 2028 Stratejik Planı		X		
Millî Eğitim Bakanlığı 2019 - 2023 Stratejik Planı		X		
Performans Programları				
MEB 2024 Performans Programı		X		
MEB 2023 Performans Programı		X		
MEB 2022 Performans Programı		X		
MEB 2021 Performans Programı		X		
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Öğrenen topluma dönüşüm sürecinde beşikten mezara kadar rehberlik hizmeti sunan; bireyin bilgi, şuur ve yetkinliklerini geliştirerek insanlığın kalkınmasında sorumluluk almasını destekleyen; belgelendirilebilen, izlenebilen kaliteli eğitimler sunmak.			X	
Vizyon Hayata mutlu bireyler hazırlamak için her zaman, her yerde, herkese eğitim.			X	
Stratejik Planlar		X		
Performans Programları		X		
Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Ekonomik ve sosyal sektörlerin işgücü taleplerini mesleki ve teknik eğitim ile karşılamak, isteyenleri meslek sahibi yapmak, ulusal ve uluslararası standartlara uygun mesleki yeterliliğe sahip iş gücü yetiştirmek, mesleği değerli kılmak için strateji ve politikalar geliştirmek ve uygulamak.			X	
Vizyon Toplumsal sosyal ve ekonomik sektörleri ile iş birliği içinde ulusal ve uluslararası mesleki yeterliliği ile kabul gören, milli manevi, mesleki değerlere sahip, yaratıcı, yenilikçi, girişimci, üretken, ekonomiye değer katan ehil işgücü yetiştiren, kalite değerleri oluşturulmuş lider bir kurum olmak.			X	
Stratejik Planlar			X	
Performans Programları			X	
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Öğrencilerin bireysel özellik, ilgi, ihtiyaç ve beklentileri ile ülkenin küresel ölçekteki stratejik önceliklerini bir bütün olarak ele alan bir öğrenme ekosistemi tasarlayarak bir yandan temel disiplinlerde üst düzey öğrenme becerileri edinme imkânı sağlayan, diğer yandan da entelektüel gelişim			X	

fırsatı sunan ve bu şekilde onları üst öğrenime ve hayata en iyi şekilde hazırlayan bir ortaöğretim sistemini kurmak, geliştirmek ve sürdürülebilir kılmaktır.				
Vizyon Evrensel eğitim ve öğretim ilkeleri doğrultusunda bilgi temelli bir toplum için değişmeyi sağlayacak millî ve manevî değerlerle donanmış kuşaklar yetiştirerek bilgi ve becerinin toplumsal refaha dönüşmesine öncülük eden bir kurum olmaktadır.			X	
Stratejik Planlar		X		
Performans Programları		X		
Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				X
Stratejik Planlar		X		
Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023)			X	
Performans Programları		X		
Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Eğitim sistemimizin performansının değerlendirilmesine ve bu konuda alt yapının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapmak, uygulanmakta olan sınavların güvenlik ve kalite düzeyinin artırılmasına ortam ve imkân sağlamaktır.			X	
Vizyon Ölçme ve değerlendirme konusunda uyguladığı yöntemlerle ulusal ve uluslararası platformlarda referans bir kurum olmak.			X	
Stratejik Planlar			X	
Performans Programları			X	
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Bireylerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasını sağlamak. Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin erken tanınarak ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda en az sınırlandırılmış ortamlarda sunulan eğitim öğretim hizmetleri ile bireylere bağımsız yaşam becerileri kazandırılarak toplumsal katılımı arttırmak.			X	
Vizyon Özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanında bilimsel veriler ışığında ilerleyen, çağın gereksinimlerine uygun uluslararası standartları sağlayan referans bir kurum olmak.			X	

Stratejik Planlar			X	
Performans Programları			X	
Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
Misyon/Vizyon		Var	Yok	
Misyon Türk millî eğitimin genel amaçları doğrultusunda özel örgün ve yaygın öğretim kurumları ile öğrenci barınma hizmeti veren özel kurumların; çalışma usul ve esasları ile belgelendirme kriterlerini ve personel niteliklerini belirlemek; öğretim programlarını geliştirmek; kurumların faaliyetlerini izlemek, değerlendirmek ve denetlemek.			X	
Vizyon Akıl ve kalbin birlikteliğinde, gelecek tasavvurunun inşasına öncülük eden, ülkenin küresel rekabet gücüne katkı sağlayan, sahip olduğu becerileri insanlık hayrına sarf edebilen nitelikli ve ahlaklı insan yetiştirilmesi amacıyla; tüm paydaşlarla birlikte özel öğretim kurumlarının kalite ve finansal sürdürülebilirliğini sağlayan bir kurum olmak.			X	
Stratejik Planlar			X	
Performans Programları			X	
Strateji Geliştirme Başkanlığı	Tarih	TCE		Bulunmuyor
Misyon/Vizyon		Var	Yok	
Stratejik Planlar			X	
Performans Programları		X		
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı	Tarih	TCE		Bulunmuyor
Misyon/Vizyon		Var	Yok	
Stratejik Planlar			X	
Performans Programları			X	
Temel Eğitim Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
Misyon/Vizyon		Var	Yok	
Misyon Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, zorunlu eğitim çağı öncesindeki ve zorunlu eğitim çağındaki bütün çocukları hayata hazırlamak amacıyla, nitelikli eğitimi sağlamaya yönelik, okulların kendi politika ve stratejilerini geliştirmelerine fırsatlar sunan ve gerekli koşulları sağlayan hizmet birimidir.			X	
Vizyon Temel eğitim hizmetlerini, zorunlu eğitim çağına girmemiş çocuklar ile zorunlu eğitim çağındaki her çocuğa fırsat ve imkân eşitliği temelinde yüksek standartlarda sunan kamu hizmet birimi olmaktır.			X	
Stratejik Planlar			X	
Performans Programları		X		
Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü	Tarih	TCE		Bulunmuyor
Misyon/Vizyon		Var	Yok	
Stratejik Planlar				X
				X

Performans Programları

x

Tablo 5 incelendiğinde, bir önceki tematik alan izleme raporunda (Tan, 2020) olduğu gibi Millî Eğitim Bakanlığı’nın ve genel müdürlükleriyle başkanlıklarından hiçbirisinin misyon ve vizyon beyanlarında cinsiyet eşitliğine yer verilmediği görülmektedir. 2024-2028 dönemi Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ile Milli Eğitim Bakanlığı 2021, 2022 ve 2023 Performans Programlarında incelenen 11 genel müdürlük içinden yalnızca Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’ne, Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü’ne, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’ne kız çocuklar, öğrenciler, ya da kadınlar konusunda atıf yapılmaktadır. Sadece performans programlarında bu atıflara yer verenler ise Strateji Geliştirme Başkanlığı ile Temel Eğitim Genel Müdürlüğü’dür. Bir önceki raporda olduğu gibi, (Tan, 2020: 33) incelenen politika belgelerinde toplumsal cinsiyet kavramının kesinlikle kullanılmadığı, cinsiyet oranı, kız çocuklar, öğrenciler, ya da kadınlar göndermeleri ile yetinildiği dikkat çekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2024 - 2028 Stratejik Planı²⁶

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 9’uncu ve 41’inci maddelerine dayanılarak yürürlüğe konulan “Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları ile Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre Strateji Geliştirme Başkanlığınca hazırlanan Millî Eğitim Bakanlığı 2024 - 2028 Stratejik Planında dikkat çeken hususlar şunlardır:

MEB 2024-2028 Stratejik Planı’nda 7 amaç, 33 hedef, 130 performans göstergesi ve 147 strateji bulunmaktadır. Planda; amaçlar ve bunlara bağlı beş yıllık hedefler, bu hedeflerin ölçülmesine ilişkin performans göstergeleri ve hedefleri gerçekleştirmeye yönelik adımların belirtildiği stratejiler yer almaktadır.

2019-2023 Stratejik Planında olduğu gibi, 2024-2028 strateji belgesinde de “Kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek” (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı 1 Numaralı Kararnamesi’ne göre) Milli Eğitim Bakanlığının görevleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu politika belgesinde de Tan(2020)’ın önceki raporda dikkat çektiği “nüfusun yarısını oluşturan kadınlarla ilgili toplumun diğer/öteki kesimlerinden biri” ifadesi kullanılmakta ve aynı anlayış sürdürülmektedir.

Planda, “Amaç ve Hedefler” başlığı altında:

Amaç 3 “Bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla bireysel, toplumsal ve istihdam odaklı yeni bir yaklaşımla hayat boyu öğrenme imkânları sunmak.”

²⁶ <https://sgb.meb.gov.tr/yayinlarimiz/yayin/112> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Hedef 3.1. “Farklı yeteneklere, özelliklere, ihtiyaçlara ve birikimlere sahip tüm bireylerin yaygın eğitimden aktif olarak yararlanabilmeleri amacıyla eğitimde kapsayıcılık sağlanacaktır”

Stratejiler

S-3.1.1 “Dezavantajlı gruplara (kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler, uzun süreli işsizler, hükümlüler vb.) temel beceri ihtiyaçları doğrultusunda eğitim ve öğretim verilecektir.”

S-3.1.2 “Dezavantajlı grupların eğitime erişimlerinin artırılması amacıyla insan kaynakları kapasitesi ve kurumların fiziki kapasitesinin artırılması projeleri yürütülecek ve personel istihdamı desteklenecektir.”

Sorumlu birim olarak Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün görevlendirildiği Hedef 3.1.1.1 ve 3.1.1.2 ‘ye yönelik performans göstergeleri şöyle verilmektedir:

Tablo 6. MEB Stratejik Plan,2024-2028. Amaç 3 ile ilgili performans göstergelerinden bazıları

Performans Göstergeleri	Hedefe Etkisi (%)	Plan Dönemi Başlangıç Değeri	2024	2025	2026	2027	2028
PG-3.1.1 Dezavantajlı gruplara yönelik açılan kurslara katılan kursiyer oranı (%)	25	15	16,50	18,15	20	22	24
PG-3.1.2 Hayat boyu öğrenme kapsamında yürütülen proje sayısı	25	20	22	24	26	28	30

Kaynak: MEB Stratejik Plan,2024-2028. [112 \(meb.gov.tr\)](https://meb.gov.tr), s.106 Erişim Tarihi: 04.08.2024

Bir önceki planda (MEB 2019-2023 Stratejik Planı) tanımları arasında dikkat çekici bulunan “Özel Politika veya Uygulama Gerektiren Gruplar (**Dezavantajlı Gruplar**): Diğer gruplara göre eğitiminde ve istihdamında daha fazla güçlük çekilen kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, engelliler gibi bireylerin oluşturduğu grupları ifade eder” ifadesinin MEB 2024-2028 Stratejik Planında da değişmeden yer aldığı görülmektedir.

MEB 2021 Performans Programı²⁷

Programda Milli Eğitim Bakanlığının görevleri arasında “Kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika

²⁷ <https://butceveperformans.meb.gov.tr/file/40.pdf> Erişim tarihi: 04.08.2024

ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek” olduğu belirtilmektedir.

Politika Tedbirleri arasında:

600.10 “İşgücü piyasasının değişen ihtiyaçları çerçevesinde yeni gelişen meslek alanları göz önünde bulundurularak kız çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarındaki mesleklere yönlendirilmesi için çalışmalar yürütülecektir” ifadesi vardır. MEB 2020 Performans Programında yer alan bu maddeye ilişkin bir atıf bulunamadığı gibi, 2021 Performans Programında da aynı şekilde herhangi bir gösterge ya da atfa rastlanmamıştır.

601.1 “Kadınların ve kız çocuklarının eğitimin tüm kademelerinde kayıt, devam ve tamamlama oranları artırılacaktır.” beyanına dair performans göstergesi olarak

İlköğretim kademesinde “net okullaşma oranı 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında %90,98 iken 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında %97,69” olarak verilmiş ancak kız ve oğlan çocukların net okullaşma oranları ayrı ayrı belirtilmemiştir.

Ortaöğretim kademesinde, 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında %67,52 olan kız çocuklarının brüt okullaşma oranı²⁸, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında %107,44’e, net okullaşma oranı ise 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında %45,16’dan, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında %84,85’e çıkarılarak önemli bir artış sağlandığı belirtilmektedir.

MEB 2022 Performans Programı²⁹

MEB 2022 Performans Programında da Milli Eğitim Bakanlığı’nın görevleri arasında “Kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek” olduğu belirtilmektedir.

Kalkınma planlarında MEB’e verilen görevlere istinaden belirlenen ve MEB 2021 Performans Programında yukarıda değinilen 600.10 ve 601.1 no’lu politika tedbirleri aynı şekilde 2022 Performans Programında da yer almaktadır.

600.10 nolu tedbirlere ilişkin herhangi bir gösterge ya da atıf bulunamamıştır.

²⁸ Brüt Okullaşma Oranı: İlgili öğrenim türündeki tüm öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir (Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/’23: XVIII).

²⁹ <https://butceveperformans.meb.gov.tr/file/41.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

600.1 nolu tedbirlere yönelik olarak,

İlköğretimde net okullaşma oranının 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında %90,98 iken 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında 6-9 yaş grubunda %97,23’e, 10-13 yaş grubunda ise 98.55’e yükseldiği aktarılmaktadır.

Ortaöğretimde kız öğrencilerin brüt okullaşma oranının %67,52’den (2002-2003), %121,13’e (2020-2021), net okullaşma oranının ise %45,16’dan, %87,79’a çıkarıldığı belirtilmektedir.

2022 yılı performans programında ilköğretim düzeyinde net okullaşma oranları verilmesine rağmen neden ortaokul düzeyinde brüt okullaşma oranlarının verildiği açıklanmamıştır.

Din Öğretimi başlığı altında ise; “Gelecek dönemlerde millî, manevî ve evrensel değerler esas alınarak küresel gelişmelere ve ihtiyaçlara uygun eğitim içerikleri ve öğretim programları hazırlanacak, kız çocukları başta olmak üzere eğitime erişim artırılacak, eğitim ortamları gözden geçirilecek, öğretmen eğitimleri güncellenecek ve okullar arası başarı farkı azaltılacaktır. Ayrıca üniversitelerin de desteğiyle akademik ve meslekî rehberlik faaliyetleri yürütülecek, öğrencilerin kazanımlarını çeşitlendirme ve artırmaya yönelik etkinlikler yürütülecektir.” ifadeleri yer almaktadır.

MEB 2023 Performans Programı³⁰

Milli Eğitim Bakanlığı’nın görevleri arasında “Kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek” olduğu belirtilmektedir.

MEB 2021 Performans programında yukarıda değinilen 600.10 ve 601.1. nolu politika tedbirleri aynı şekilde 2023 Performans Programında da yer almaktadır.

600.1 nolu tedbirlere yönelik olarak “ortaöğretimde kız öğrencilerin net okullaşma oranı 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında %45,16 iken, 2021-2022 eğitim öğretim yılında %89,29’a çıkarılmış olup, 2022-2023 eğitim öğretim yılında ise %95’e” ulaştığı belirtilmektedir.

MEB 2023 Performans Programı Din Öğretimi başlığı altında ise yukarıda (MEB 2022 Performans programında) verilen tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir.

³⁰ <https://butceveperformans.meb.gov.tr/file/42.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Programda yer verilen performans göstergelerinden bazı alıntılar aşağıdaki gibidir:

Tablo 7. MEB 2023 Performans Göstergeleri

Performans Göstergeleri	Ölçü Birimi	2021	2022 Planlanan	2022 YS Gerç. Tahmini	2023 Hedef	2024 Tahmin	2025 Tahmin
1- Özel eğitimde kız çocuklarının pansiyon hizmetinden memnuniyet oranı	Oran	-	-	91	91	92	93
5- Örgün eğitimde dışında kalan kız çocuklarından açık öğretime devam edenlerin oranı	Oran	-	-	90	90	90	90
5- Ortaöğretimde kız çocuklarının pansiyon hizmetinden memnuniyet oranı*	Oran	-	-	-	70	72	74
3- İlköğretimde kız çocuklarının pansiyon hizmetinden memnuniyet oranı**	Oran	-	-	-	89	90	91

Göstergeye ilişkin Açıklama:

* Yeni gösterge olması nedeniyle gerçekleşme sonucu bulunmamaktadır.

** Gösterge eğitim öğretim yılı bitiminde eklendiği için öğrencilere memnuniyet anketi yapılamamıştır.

Hesaplama Yöntemi:

* Ortaöğretim pansiyonlarında kalan kız çocuklardan anket sonucuna göre memnuniyet oranı

** Destekleme yetiştirme kursuna katılan kız öğrencilerin memnuniyet oranı

Verinin Kaynağı:

* Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. Veri eğitim ve öğretim yılı takvimi dikkate alınarak yıllık olarak hesaplanmaktadır.

** MEB- Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü

Sorumlu İdare: * Milli Eğitim Bakanlığı ** Milli Eğitim Bakanlığı

MEB İdari Faaliyet Raporları

İlk haritalama çalışmasında faaliyet raporlarına yer verilmemiş olsa da 2020 yılında yayınlanan ikinci haritalama çalışmasında MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu gözden geçirilmiştir. 2021-2023 yılları arasındaki gelişmelerin izlendiği bu raporda ise 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait İdari faaliyet raporları gözden geçirilmiştir. Bu raporların hiçbirinde yine toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına yer verilmediği görülmüştür. Kız çocukları ve kadınlarla ilgili başlıca göndermeler ise aşağıda özetlenmiştir:

MEB 2021 yılı İdari Faaliyet Raporu³¹

Program:1 Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim

Alt Program:1.1 Eğitime Erişim ve Fırsat Eşitliği

Alt Program Hedefi: 1.1.1 Özel eğitimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması

1.1.1.2. Numaralı Faaliyete İlişkin Gerçekleşme, Açıklama ve Değerlendirmeler:

“304 kız öğrenci ve 443 erkek olmak üzere toplam 747 öğrenciye işitme ve görme engelliler ilkokul ve ortaokullarında pansiyon hizmeti” sunulduğu aktarılmaktadır.

Tablo 8. MEB Personelinin Cinsiyet Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam
Mevcut	480.491	577.669	1.058.160

(*) Tabloda, Personel Genel Müdürlüğünden 31/12/2021 tarihinde alınan veriler kullanılmıştır.

Yukarıdaki verilerden (Tablo 8) izlenebileceği gibi Performans Göstergeleri Sonuçları (PGS) arasında cinsiyet kırılımlı gösterge ve sonuçlardan bir diğeri de 2021 yılında Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarında bulunan personel sayısıdır. Buna göre kadın personel sayısı erkek personel sayısından 97.178 fazladır.

³¹ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_05/12182720_MEB_2021_faaliyet_raporu_28nisan2022.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2024

MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu³²

Tablo 9. MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 1

Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet		
Program:1	Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim	
Alt Program:1.1	Eğitime Erişim ve Fırsat Eşitliği	
Alt Program Hedefi: 1.1.1	Özel eğitimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması	
Faaliyet Numarası	Faaliyetler	Sorumlu Birim
1.1.1.1	Özel Eğitim Bursları	ÖERHGM
1.1.1.2	Özel Eğitim Pansiyon Hizmetleri	ÖERHGM

1.1.1.2 Numaralı Faaliyete ilişkin değerlendirmede, "257 kız ve 251 oğlan olmak üzere toplam 508 öğrenciye işitme, görme ve bedensel engelliler ilkokul ve ortaokullarında pansiyon hizmeti sunulduğu" belirtilmektedir.

Tablo 10. MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 2

Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet		
Program:3	Ortaöğretim	
Alt Program:3.2	Genel Ortaöğretim	
Alt Program Hedefi: 3.2.1	Genel ortaöğretimde; öğrencileri ilgi, yetenek ve kapasiteleri doğrultusunda hayata ve yükseköğretime hazırlayan bir ortaöğretim sistemi ile toplumsal sorunlara çözüm getiren, ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkı sunan öğrencilerin yetiştirilmesi	
Faaliyet Numarası	Faaliyetler	Sorumlu Birim
3.2.1.1	Genel Ortaöğretime Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri	OGM, İEGM, TTKB, YEĞİTEK

3.2.1.1 Numaralı Faaliyete ilişkin Değerlendirmelerde ise 81 ilde bulunan Anadolu Liselerinden laboratuvar ihtiyaçları ile ilgili bilgi toplandığı; okul tespiti yapılırken, okulların başarı, devamsızlık/terk oranları, **kız-oğlan öğrenci dağılımları** dikkate alınarak mümkün olan en dengeli dağılımın yapılmasına özen gösterildiği kaydedilmiştir.

Tablo 11. Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarında bulunan kadın ve erkek personel sayısı, 2022

Erkek	Kadın	Toplam
489.094	604.002	1093.096

³² https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/28173625_MEB_2022_Faaliyet_Raporu-son.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2024

Raporda, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarında bulunan kadın ve erkek personel sayısı üstteki tablodaki gibidir. Buna göre, 2022 yılında Bakanlık kadrolarında bulunan kadın personel sayısı erkek personel sayısından 114.908 fazladır.

Tablo 12. MEB 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 3

Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet		
Program:1	Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim	
Alt Program:1.2	Özel Eğitim ve Rehberlik	
Alt Program Hedefi: 1.2.1	Özel eğitime ihtiyacı olan ve özel yetenekli öğrencilere yönelik hizmetlerin kalitesinin artırılması, tanılama ve değerlendirme araçlarının daha ileri seviyelere taşınması ve engelli bireylerin eğitiminin desteklenmesi	
Faaliyet Numarası	Faaliyetler	Sorumlu Birim
1.2.1.1	Engelli Eğitim Desteği	ÖERHGM, ÖÖKGM
1.2.1.2	Özel Eğitim Hizmetleri	ÖERHGM, DHGM İEGM, YEĞİTEK
1.2.1.3	Rehberlik Hizmetleri	ÖERHGM

1.2.1.3 Numaralı faaliyete ilişkin değerlendirmelerde kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı doğrultusunda Bakanlık tarafından rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik diğer kamu kurum ve kuruluşlarla iş birliği ile eğitimler düzenlendiği belirtilmektedir.

MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu³³

MEB 2023 İdari faaliyet raporunda On İkinci Kalkınma Planı’nda eğitim başlığında belirlenen politika ve tedbirlerden biri olan;

“Kız çocuklarının eğitime katılımları, devamlılıkları ve eğitimlerini tamamlamalarını engelleyen faktörler analiz edilerek okul terklerinin önlenmesi, okul kayıt, devam ve tamamlanma oranlarının artırılmasına yönelik program, proje ve uygulamalar geliştirilecektir” ifadesine yer verilmektedir.

³³ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/02091736_meb2023yiliidarefaaliyetraporu.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2024

Tablo 13. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 1

Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet		
Program:1	Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim	
Alt Program:1.1	Eğitime Erişim ve Fırsat Eşitliği	
Alt Program Hedefi: 1.1.1	Özel eğitimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması	
Faaliyet Numarası	Faaliyetler	Sorumlu Birim
1.1.1.1	Özel Eğitim Bursları	ÖERHGM
1.1.1.2	Özel Eğitim Pansiyon Hizmetleri	ÖERHGM
1.1.1.3	Özel Eğitimde Destekleme ve Yetiştirme Kursları	ÖERHGM
1.1.1.4	Özel Eğitimde Parasız Yatılı Giyim, Kırtasiye Yardımları	ÖERHGM
1.1.1.5	Özel Eğitimde Parasız Yatılı Öğrenci Harçlıkları	ÖERHGM
1.1.1.6	Özel Eğitimde Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim*	ÖERHGM, DHGM

1.1.1.2. Numaralı Faaliyete İlişkin Gerçekleşme, Açıklama ve Değerlendirmeler:

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren 35 pansiyonda 217 kız öğrenci ve 304 erkek olmak üzere toplam 521 öğrenciye hizmet sunulduğu görülmektedir.

Tablo 14. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 2

Programın Adı	Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim			
Alt Programın Adı	Eğitime Erişim ve Fırsat Eşitliği			
Alt Program Hedefi	Özel eğitimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması			
No	Performans Gösterge Adı	2023 Hedefi	Gerçekleşme	
			Yıl Sonu Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı (%)
1	Özel eğitimde kız çocuklarının pansiyon hizmetinden memnuniyet oranı	91	83,66	91,93

Tablo 15. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 3

Programın Adı	Hayat Boyu Öğrenme
Alt Programın Adı	Yaygın Eğitim
Alt Program Hedefi	Yaygın eğitime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması

No	Performans Gösterge Adı	2023 Hedefi	Gerçekleşme	
			Yıl Sonu Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı (%)
1	Hayat boyu öğrenme kapsamındaki kursların tamamlanma oranı	85	78,52	92,38
2	Hayat boyu öğrenme kurumlarında sıfır atık belgesi olan kurum oranı	50	23,06	46,12
3	Hayat boyu öğrenmeden yararlanma oranı	15	14,5	96,67
4	Örgün eğitim dışında kalan bireylerden açık öğretime devam edenlerin oranı	88	67,55	76,76
5	Örgün eğitim dışında kalan kız çocuklarından açık öğretime devam edenlerin oranı	90	68,93	76,59

Tablo 16. MEB 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu: Program, Alt Program, Alt Program Hedefi ve Faaliyet 4

Programın Adı	Ortaöğretim
Alt Programın Adı	Eğitime Erişim ve Fırsat Eşitliği
Alt Program Hedefi	Ortaöğretimde eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimin sürdürülmesi ve fırsat eşitliğinin artırılması

No	Performans Gösterge Adı	2023 Hedefi	Gerçekleşme	
			Yıl Sonu Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı (%)
1	Bursluluktan faydalanan ortaöğretim öğrencilerinin yüksekoköğretime geçiş oranı	49	52,86	107,88
2	Organize Sanayi Bölgesi içi ve dışında açılan özel mesleki ve teknik eğitim okullarından mezun olanların istihdam oranı**	57,50	61,60	107
3	Ortaöğretim pansiyonlarının doluluk oranı	72	57,21	79,46
4	Ortaöğretimde destekleme ve yetiştirme kurslarına katılanların memnuniyet oranı	70	62,19	88,84
5	Ortaöğretimde kız çocuklarının pansiyon hizmetinden memnuniyet oranı	70	82,90	118,42

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

2020 güncelleme raporunda “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak tek çatı altında birleştirilen³⁴ Bakanlıkla ilgili bilgiler eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği izleme çalışmasında yer almıştı. 2021-2023 güncelleme çalışmasında ise Bakanlığın teşkilat yapısı ile ilgili yeni bir düzenleme yapıldığı görülmüştür.³⁵ Buna göre daha önce tek çatı altında birleştirilen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın, Nisan 2021’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adında iki ayrı bakanlık olarak örgütlendiği görülmektedir. Dolayısıyla bu durum her bir bakanlık için ayrı derleme yapmayı gerektirmiştir. Söz konusu bakanlıklar ile bunlara bağlı birimlere ait toplumsal cinsiyet eşitliği haritalaması Tablo 17’de sunulmaktadır.

Tablo 17’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile ona bağlı genel Müdürlükler olan Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün misyon/vizyon beyanları ile stratejik planları ve performans programlarında, eğitimde toplumsal cinsiyet haritalaması görülmektedir. Bu kuruluşların **hiçbirinin misyon/vizyon beyanlarında herhangi bir toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığına rastlanmamaktadır.**

Tablo 17. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı³⁶

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Bireyin, ailenin ve toplumsal değerlerimizin korunması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik bütüncül ve adil sosyal hizmet modelleri geliştirmek ve uygulamak.			X	
Vizyon Toplumsal her bir ferdine ulaşarak etkin sosyal hizmet sunumuyla ülkemizin sosyal kalkınmasında öncü kurum olmak.			X	
Stratejik Planlar				
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Stratejik Plan 2024-2028		X		
Performans Programları				
2022 Yılı Performans Programı				
2021 Yılı Performans Programı (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)				

³⁴ Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreci kapsamında 2018 yılında 703 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı oluşturulmuş ve 1 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığın yetki, görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.

³⁵ 21 Nisan 2021 Tarihli ve 31461 Sayılı Resmi Gazete yayınlanan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur.

³⁶ <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/misyon-ve-vizyonumuz> Erişim Tarihi: 04.08.2024

* Yukarıda açıklandığı gibi bu bakanlığın adı “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak değiştirildi.

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Misyon/Vizyon
Misyon Türkiye'nin 2023'e doğru tarihsel yürüyüşünde, mutlu birey ve güçlü ailelerden oluşan müreffeh bir toplum için, zamanın ruhunu yakalayan, değişimi yönetebilen ve buna yönelik dönüşümü gerçekleştiren, sosyal riskleri önleyici sosyal politikalar geliştiren ve uygulayan bir Genel Müdürlük olmaktadır.
Vizyon Birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemektir.
Stratejik Planlar
Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)
Performans Programları
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Misyon/Vizyon
Misyon Köklü devlet tecrübemiz, engin kültür ve medeniyet birikimimiz, evrensel hukuk ilkeleri, ulusal plan ve politikalar ile sosyal değişim ve gelişim çerçevesinde, vizyonumuzu gerçekleştirmektir.
Vizyon Ülkemizi; hayallerini gerçeğe, mutluluğunu yüzüne, sesini kürsüye taşıyabilen çocukları olan, rol model bir ülke haline getirmek
Stratejik Planlar
2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı
Performans Programları
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü³⁷
Misyon/Vizyon
Stratejik Planlar
Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)
Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)
Performans Programları

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Stratejik Planı (2024-2028)³⁸

Stratejik planda Bakanlığın misyon ve vizyon beyanları ile birlikte ifade edilen temel değerler içinde “Birey ve Aile Odaklılık” ve “Kadın Erkek Eşitliğine Dayalı Hizmet Anlayışı” değerleri dikkat çekmektedir. Aile ve ailenin korunmasına dair vurgu yalnızca bu belgede değil, orta vadeli ve yıllık planlarda, vizyon belgesi ve eylem planlarında, performans programlarında da dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ibaresi bu stratejik planda da yer almamakta, ancak “kadın-erkek eşitliği”ne atıf bulunmaktadır.

³⁷ <https://www.aile.gov.tr/ksgm> Erişim Tarihi: 04.08.2024

³⁸ <https://www.aile.gov.tr/media/157370/stratejik-plan-2024.pdf> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Amaçlar ve hedeflerden eğitimde eşitlik ile ilgili olup kadınlara, kız çocuklarına atıf yapılanlar aşağıda aktarılmaktadır

A.1. Bireyin, ailenin ve toplum yapısının korunması ve güçlendirilmesi

H.1.2. Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak.

Amacın İlgili Olduğu Program/Alt Program Ad

Kadının Güçlenmesi / Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele Edilmesi, Kadının Toplumsal Statüsünün Geliştirilmesi ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması.

Amacın İlişkili Olduğu Alt Program Hedefi

Kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesi için toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi, verilen hizmetlerin etkinlik ve kalitesinin artırılması sağlanacak, yürütülen programlara ve hizmetlere yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Performans Göstergeleri

PG1.2.1 Kadının güçlenmesine yönelik uygulanan proje/ programdan yararlanan kadın sayısı

PG1.2.2 Kadın-erkek eşitliği ile ilgili farkındalık etkinliklerine katılan erkek sayısı

PG1.2.3. Kadının güçlenmesine yönelik uygulanan proje/ program sayısı

Sorumlu Birim: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Riskler

Kadın-erkek eşitliği ve kadının güçlenmesi konusuna ilginin yeterli düzeyde oluşmaması ve toplumda zihniyet dönüşümünün uzun zaman gerektirmesi,

Paydaşların konuya yeterli bütçe/zaman/personel ayıramamaları,

İlgili bakanlıklar ve/veya kamu kurumları arasında koordinasyonun ve iş birliğinin istenilen düzeye ulaşamaması.

Stratejiler

Kadınların eğitim, sağlık, karar alma mekanizmaları başta olmak üzere toplumsal hayatın tüm alanlarına tam erişimi ve etkin katılımını sağlamak,

Kadın-erkek eşitliği ve kadının güçlenmesine yönelik farkındalık oluşturmak ve örnek uygulamalar geliştirmek.

Tespitler

Kadın-erkek eşitliği konusuna verilen önemin giderek artması, kurumların kendi görev alanına dair politikalarında kadın-erkek eşitliğine duyarlı hareket etmesinde etkili olmaktadır.

İklim değişikliği, cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kaldıkları, dünyadaki yoksul kesimin çoğunluğunu temsil ettikleri ve tehdit altındaki doğal kaynaklara daha fazla bağımlı oldukları için, kadınlar ve kız çocukları üzerinde orantısız bir etkiye sahiptir.

İhtiyaçlar

Kamu çalışanları başta olmak üzere farklı hedef gruplarının kadın-erkek eşitliği ve kadının güçlenmesi konusunda bilgi ve farkındalığının artırılması gerekmektedir.

Dijital ve yeşil dönüşümün kadınlar ve kız çocukları üzerindeki farklı etkileri, alana ilişkin politikalar oluşturulurken göz önünde tutulmalıdır.

A.2. Koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması

H.2.4. Kadına yönelik her türlü ayrımcılığı ve şiddeti önlemek için çalışmalar yaparak verilen hizmetlerin nitelik ve niceliğini artırmak.

Amacın İlgili Olduğu Program/Alt Program Adı

Kadının Güçlenmesi / Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele Edilmesi,

Amacın İlişkili Olduğu Alt Program Hedefi

Kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ve şiddetin önlenmesi için toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi, verilen hizmetlerin etkinlik ve kalitesinin artırılması sağlanacak, yürütülen programlara ve hizmetlere yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Performans Göstergeleri

PG2.4.1 Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında verilen eğitim/seminer/farkındalık etkinliği sayısı

PG2.4.2 Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında verilen eğitim/seminer/farkındalık etkinlikleriyle ulaşılan kişi sayısı

PG.2.4.4 Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında uygulanan program ve proje sayısı

Sorumlu Birim: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Riskler

Sağlıklı verilerin eksikliği nedeniyle etkin politikalar üretilmemesi,

Konunun farklı boyutlarına yönelik yapılan araştırma ve projelerin azlığı.

Stratejiler

Kadına yönelik şiddetle ve erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele kapsamında toplumsal farkındalık/duyarlılık kazandırmak ve zihniyet dönüşümünü sağlamak.

Koruyucu ve önleyici hizmetlerin daha etkili verilmesi ve yaygınlaştırılmasını sağlamak.

Şiddet mağduru kadınların psikososyal ve ekonomik olarak güçlenmelerini sağlamak.

Şiddet vakasının bütüncül biçimde ele alınması ve şiddetin tekrarının önlenmesini teminen şiddet uygulayanlara yönelik önleyici hizmet modelleri geliştirmek.

Tespitler

Şiddet mağduru ve şiddet uygulayan kişilere yönelik hizmetlerde standartlaşmanın sağlanması amacıyla ŞÖNİM ve Kadın Konukevi Hizmet Standartları Rehberi ve

Kadın Konukevi ve ŞÖNİM Öz Değerlendirme Rehberi hazırlanmıştır. Rehber kapsamında, meslek elemanlarına yol gösterici mesleki müdahale yönergeleri düzenlenmiş, merkezlerde kullanılan mesleki ve yönetsel formlar güncellenmiştir.

İhtiyaçlar

Kamu çalışanları başta olmak üzere farklı hedef gruplarının kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda bilgi ve farkındalığı artırılmalıdır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 Yılı Performans Programı³⁹

Bakanlığın yetki, görev ve sorumlulukları arasında "Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak" ifadelerini içeren bir madde bulunmaktadır.

Bununla birlikte programda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır.

Stratejik amaç ve hedefler

A.1. Bireyin, ailenin ve toplum yapısının korunması ve güçlendirilmesi,

- H.1.2. Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak.

A.2. Koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması,

- H.2.3. Kadına yönelik her türlü ayrımcılığı ve şiddeti önlemek için çalışmalar yaparak verilen hizmetlerin nitelik ve niceliğini artırmak.

Tablo 18. AÇSHB 2021 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri¹

Program Adı:	Kadının güçlenmesi
Alt Program Adı:	Kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetle mücadele edilmesi
Gereke ve Açıklamalar	Kadınlara yönelik şiddet ve erken yaşta zorla evliliklerin önlenmesi amacıyla, uygulanan koruyucu ve önleyici hizmetlerin nitelik ve niteliğinin artırılarak, şiddet mağdurunun güçlenmesi sağlanacaktır. Kadın Konukevlerinde farklı ihtiyaçları ve öncelikleri olan kadınlara yönelik daha etkin ve verimli hizmet sunumunun sağlanması amacıyla yürütülen ihtisaslaşma çalışmalarının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Performans Göstergesi	Kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetle mücadele kapsamında farkındalık etkinliklerine katılan kişi sayısı

³⁹ <https://www.aile.gov.tr/media/72684/acshb-2021-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Tablo 19. AÇSHB 2021 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri 2

Program Adı: Alt Program Adı:	Kadının güçlenmesi Kadının toplumsal statüsünün geliştirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması
Gerekçe ve Açıklamalar:	Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak amacıyla; eğitimin tüm kademelerine tam erişim ve etkin katılımları, sağlık bilincinin artırılması, çalışma hayatında değişen işgücü piyasası dinamikleri doğrultusunda ekonomik hayatta söz sahibi olmaları, karar alma mekanizmalarında yerel ve ulusal düzeyde temsilin artırılması ve karar süreçlerine etkin katılımları ile medyada temsilin güçlendirilmesi konularında çalışmalar yürütülmesidir.
Performans Göstergesi	İşbaşı eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı Kadın Konukevlerinde meslek edindirme kurslarına yönlendirilen kadın sayısı Kadın Konukevlerinde okuma yazma kurslarına yönlendirilen kadın sayısı Kadının güçlendirilmesine yönelik uygulanan proje ve program sayısı Kadının güçlenmesine yönelik farkındalık etkinliklerine katılan kişi sayısı Mesleki eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2022 Yılı Performans Programı⁴⁰

Bakanlığın yetki, görev ve sorumluluklarının içinde tıpkı 2021 Performans Programı belgesindeki gibi “Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” olduğu belirtilmektedir.

Bu programda da toplumsal cinsiyet eşitliğine dair herhangi bir ibareye rastlanılmamıştır

Tablo 20. ASHB 2022 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri

Program Adı: Alt Program Adı:	Kadının Güçlenmesi Kadının Toplumsal Statüsünün Geliştirilmesi ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması
--	--

⁴⁰ <https://www.aile.gov.tr/media/97614/2022-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Gerekçe ve Açıklamalar:	Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak amacıyla; eğitimin tüm kademelerine tam erişim ve etkin katılımları, sağlık bilincinin artırılması, çalışma hayatında değişen işgücü piyasası dinamikleri doğrultusunda ekonomik hayatta söz sahibi olmaları, karar alma mekanizmalarında yerel ve ulusal düzeyde temsilin artırılması ve karar süreçlerine etkin katılımları ile medyada temsilin güçlendirilmesi konularında çalışmalar yürütülmesidir.
Alt Program Hedefi:	Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi ve medyada temsilin güçlendirilmesi sağlanacaktır
Performans Göstergeleri	İşbaşı eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı Kadın konukevlerinde meslek edindirme kurslarına yönlendirilen kadın sayısı Kadın konukevlerinde okuma yazma kurslarına yönlendirilen kadın sayısı Kadının güçlendirilmesine yönelik uygulanan proje ve program sayısı Kadının güçlenmesine yönelik farkındalık etkinliklerine katılan kişi sayısı Mesleki eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023 Yılı Performans Programı⁴¹

Bakanlığın yetki ve sorumlulukları ile ilgili bölümde kadınların hakları ve eşitliğine yapılan atıf 2021 ve 2022 yılı performans programlarında olduğu gibi bu programda da yer almaktadır. Öte yandan, bu programda da diğer birçok kamu kurumu belgesinde olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğine dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

Tablo 21. ASHB 2023 Yılı Performans Programı: Program, Alt Program adı ve Performans Göstergeleri

Program Adı:	Kadının güçlenmesi
Alt Program Adı:	Kadının toplumsal statüsünün geliştirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması
Gerekçe ve Açıklamalar:	Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak amacıyla; eğitimin tüm kademelerine tam erişim ve etkin katılımları, sağlık bilincinin artırılması, çalışma hayatında değişen işgücü piyasası dinamikleri doğrultusunda ekonomik hayatta söz sahibi olmaları, karar alma mekanizmalarında yerel ve ulusal düzeyde

⁴¹ https://www.aile.gov.tr/media/131778/ashb_2023_performans-programi.pdf Erişim Tarihi: 10.08.2024

Performans Göstergeleri	temsilin artırılması ve karar süreçlerine etkin katılımları ile medyada temsilinin güçlendirilmesi konularında çalışmalar yürütülmesidir. İşbaşı eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı Kadın Konukevlerinde meslek edindirme kurslarına yönlendirilen kadın sayısı Kadın Konukevlerinde okuma yazma kurslarına yönlendirilen kadın sayısı Kadının güçlendirilmesine yönelik uygulanan proje ve program sayısı Kadının güçlenmesine yönelik farkındalık etkinliklerine katılan kişi sayısı Mesleki eğitim programlarından yararlanan kadın sayısı
--------------------------------	---

*Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028*⁴²

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028), “toplumsal cinsiyet eşitliği” ibaresine yer vermemekte; kız çocukları ve kadınların eğitimine dair bir atıf bulunmamaktadır. Aile vurgusunun öne çıktığı ve onu tehdit eden akımlara değinildiği görülmektedir.

Belge “cinsiyetsizleştirme” olarak nitelenen hususa vurgu yapmaktadır. Buna göre,

*Aile kurumu, küresel değişim ve dönüşümlerle birlikte toplumsal sorunların çeşitlenmesiyle ciddi tehdit ve risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Küresel eğilimler, ekonomik dalgalanmalar, afetler, teknolojik gelişmeler, kültürel değerlerdeki aşınmalar, düzensiz şehirleşme, göç hareketleri, demografik değişimler, **cinsiyetsizleştirme** gibi aile ve evlilik kurumunu hedef alan zararlı akımlar ve bireyselleşme ailenin karşılaştığı riskleri artırmaktadır.*

*Dünya genelinde artış gösteren, özellikle medya platformları aracılığıyla yaygınlık kazanan tek tipleştirme ve **cinsiyetsizleştirme** akımları çocuklar ve gençler başta olmak üzere tüm aile bireylerinin iyilik hali, aile kurumunun yapısı ve işlevleri üzerinde bir tehdit oluşturmaktadır.*

Bu konuya stratejik hedeflerde de yer verilmektedir:

Stratejik Hedef 2: Aileyi tehdit eden şiddet, zararlı akımlar ve alışkanlıklarla mücadelenin güçlendirilmesi

Faaliyet: 2.2. Küresel cinsiyetsizleştirme projeleri ile mücadele konusunda standartları ortaya koyan bir strateji belgesi hazırlanacaktır.

Performans Göstergesi: Strateji Belgesinin tamamlanma yüzdesi

⁴² <https://www.aile.gov.tr/media/165130/ailenin-korunmasi-ve-gu-c-lendirilmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-planı.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Sorumlu Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı⁴³

2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir atıfa ya da ifadeye rastlanmamıştır. Belgede özel olarak kız çocukları ve kadınların eğitimine dair bir vurgu da yer almamaktadır. Ancak Stratejik Hedef 2.3.1. Koruyucu ve önleyici hizmetlerin güçlendirilmesi başlığı altında

- Özel gereksinimi olan çocuklar başta olmak üzere tüm çocukların eğitime erişiminin ve devamlılığının sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması
- Çocukların örgün eğitim dışında kalma gerekçeleri gözetilerek örgün eğitime katılımlarını sağlayıcı politika ve tedbirlerle desteklenmesi

faaliyetleri dikkat çekmektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu kurum olarak MEB belirtilmektedir. Performans göstergeleri ise,

Birincisi için,

- Okul çağında olan çocukların eğitime devam oranı
- Öğretim programına uygun olarak hazırlanan dijital içerik (simülasyon, video vb.) sayısı
- Eğitim materyallerine erişebilen çocuk oranı (çevrimiçi eğitim dâhil)
- Okul çağında olan özel gereksinimli çocuk/ eğitime devam oranı
- Ulaşım desteği verilen çocuk sayısı

İkincisi için,

- Oluşturulan teşvik uygulaması
- Yararlanan öğrenci sayısı

olarak belirlenmiştir.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)⁴⁴

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)’nda **“Eğitim, Sağlık, Ekonomi, Liderlik ve Karar Alma Mekanizmalarına Katılım ile Çevre ve İklim Değişikliği”** başlıkları altında 5 temel politika eksenini bulunmaktadır.

“Strateji Belgesi” bölümünde, her bir politika eksenine ilişkin mevcut durum hakkında bilgi verilmekte, “Eylem Planı” bölümünde ise; kamu politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında esas alınmak üzere belirlenen temel amaç ve stratejiler aktarılmaktadır.

⁴³ <https://www.aile.gov.tr/chgm/yayinlar/2023-2028-cocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plan/> Erişim Tarihi: 15.08.2024

⁴⁴ <https://www.aile.gov.tr/ksgm/duyurular/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-plan-2024-2028/> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Strateji Belgesi bölümünde yer alan eğitim eksenini ile ilgili olarak şu hususlar dikkat çekmektedir:

Çalışma yürütülmesi gereken alanlar:

- Kademeler arası geçişlerde öğrenci kayıplarının önlenmesi,
- yetişkin kadın okuryazarlık hedeflerine ulaşılması,
- eğitimci ve yöneticilere yönelik hizmet öncesi ve sonrası engelli kadınlarını da içerecek kadın erkek eşitliği eğitimlerinin sürdürülebilir şekilde düzenlenmesi,
- eğitim programları ve materyallerinin kadın erkek eşitliğine duyarlılığına yönelik çalışmaların artırılması,
- kadınların açık öğretim sistemini seçme nedenlerinin analiz edilmesi,
- pandemi ve deprem sonrası sürecin eğitimin her kademesinde kadınlar üzerindeki etkisinin analiz edilmesi
- okul ile mesai saatlerinin uyumlaştırılması

Eylem Planı bölümünde ise;

Temel amaç, “kadınların ve kız çocuklarının hayat boyu öğrenme dâhil eğitimin tüm kademelerine tam erişimlerini ve etkin katılımlarını sağlamak” olarak belirlenmiştir.

Stratejiler:

- Kadınların okuryazarlık oranının %100 seviyesine yükseltilmesi ve nitelikli okuryazarlık düzeylerinin artırılması
- Zorunlu örgün eğitim kademelerinin tamamında kız çocuklarının net okullaşma oranlarının %100 seviyesine yükseltilmesi, kadınların ve kız çocuklarının eğitimin her kademesinde kayıt, devam ve tamamlama oranlarının artırılması
- Eğitimde kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik araştırmalar yapılması ve kurumların kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik kapasitelerinin geliştirilmesi
- Tüm eğitimciler, öğretim programları ve eğitim öğretim materyallerinin kadın erkek eşitliğine duyarlılığının artırılması
- Hayat boyu öğrenme programı aracılığıyla kadınların sosyal ve ekonomik hayata etkin katılımlarının sağlanması

olarak sıralanmıştır.

Eylem Planı’nın, bir önceki planda (kadının güçlenmesi strateji belgesi ve eylem planı 2018-2023) olduğu gibi stratejilerin gerçekleştirilmesi için ayrıntılı bir sistem kurmuş olduğu görülmektedir. Temel politika eksenlerinde Eylem Planı tablolarında belirlenen her stratejik hedefle ilgili faaliyetler sıralanmış, her bir faaliyete ilişkin performans göstergeleri

geliştirilmiştir. Sorumlu kurumlar belirtilmiş, uygulama takvimi ve ilgili faaliyetin gerçekleştirilmesi için detaylı açıklamalar verilmiştir.

Örneğin “Kadınların okuryazarlık oranının %100 seviyesine yükseltilmesi ve nitelikli okuryazarlık düzeylerinin artırılması” stratejisi için belirlenen faaliyetlerden birincisi “Okuryazar olmayan kadınların okuma yazma kurslarına katılımı, okuma yazma kurslarına devam edenlerin üst kademeye geçiş süreçleri takip edilecek ve tamamlamaları sağlanacaktır” diye belirtilmektedir. İlgili bölümden bir alıntı aşağıda verilmektedir:

Tablo 22. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028: Kadın Okuryazarlığı

1. STRATEJİ

Kadınların okuryazarlık oranının %100 seviyesine yükseltilmesi ve nitelikli okuryazarlık düzeylerinin artırılması

Faaliyet 1.1

Okuryazar olmayan kadınların okuma yazma kurslarına katılımı, okuma yazma kurslarına devam edenlerin üst kademeye geçiş süreçleri takip edilecek ve tamamlamaları sağlanacaktır.

SORUMLU KURUM	İLGİLİ KURUM	UYGULAMA TAKVİMİ					PERFORMANS GÖSTERGELERİ
		2024	2025	2026	2027	2028	
MEB (HBÖGM)	ASHB (KSGM, EYHGM), Adalet Bakanlığı (CTEGM), İçişleri Bakanlığı (GİB), Türkiye Barolar Birliği, Yerel Yönetimler, STK'lar	X	X	X	X	X	-Okuma yazma kurslarına katılan kadın sayısı -Okuma yazma kurslarına katılan 50 yaş ve üzeri kadın sayısı -Kursiyer kadınların bir üst kademeye geçiş oranı -Takip sistemi kurulması -Açık öğretim ortaokuluna kayıt ve tamamlama oranı

AÇIKLAMA

Okuryazar olmayan 50 yaş ve üzeri kadınlardan başlamak üzere engelli, tutuklu ve hükümlü kadınlar, GK/UK altındaki kadınlar dâhil olmak üzere okuryazar olmayan kadınların okuma yazma kurslarına katılımı sağlanacaktır. Ayrıca eğitim ortamlarına ve eğitimde kullanılan materyallere erişim imkânları da artırılabilecektir. Birinci kademe kursu bitirmiş kadınların ikinci kademeye, ikinci kademeyi bitirmiş olanların açık öğretim ortaokuluna ve açık öğretim lisesine devamı sağlanacak ve takip sistemi kurulacaktır.

Kaynak: Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028 ’dan görsel olarak alıntılanmıştır. <https://www.aile.gov.tr/media/158302/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2024-2028.pdf> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Bu belge ile ilgili dikkat çekici nokta, “toplumsal cinsiyet eşitliği” ibaresinin belgede hiç kullanılmamış olması; eşitlik ile ilgili hususlarda “kadın erkek eşitliği” ifadesi ile yetinilmesidir.

Kadının Güçlenmesi Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Formu, 2023⁴⁵

“Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Formu (2023)” bir önceki strateji belgesinde (2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı”nda) yer alan faaliyetlerin uygulanmasının izlenebilmesi ve değerlendirilebilmesi için oluşturulmuştur.

Formda, eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya alanlarına yer verilmiştir. Her bir alan için temel amaç, hedefler, stratejiler, faaliyetler, performans göstergeleri ve sorumlu kurumlar yer almaktadır.

Buna göre eğitimde,

Temel Amaç

Kız çocukları ile kadınların eğitimin tüm kademelerine tam erişimlerini ve etkin katılımlarını sağlamak.

Hedefler

1. Kadınlarda okuryazarlık oranı %100 seviyesine yükseltilecektir.
2. Zorunlu örgün eğitim kademelerinin tamamında kız çocuklarının net okullaşma oranları %100 seviyesine yükseltilecektir.
3. Eğitim öğretim süreçlerinde kadın erkek fırsat eşitliğinin izlenebilirliği sağlanacak ve bu alandaki bilgi birikimi geliştirilecektir.
4. Kadınların ekonomik ve sosyal güçlenmelerini sağlamak amacıyla hayat boyu öğrenme programları yaygınlaştırılacaktır.
5. Eğitim öğretim süreç ve paydaşlarının kadın erkek eşitliğine duyarlılığı arttırılacaktır.
6. Eğitim öğretim süreçlerinin özel politika gerektiren kadın gruplarına yönelik duyarlılığı arttırılacaktır.

Stratejiler

1. Kadınların okuryazarlık oranlarının yanında nitelikli okuryazarlığını arttırarak sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının kolaylaştırılması,
2. Kız çocuklarının ve kadınların eğitime kayıt, devam ve tamamlama oranlarının arttırılması,
3. Eğitimde kadın erkek fırsat eşitliğine ilişkin veri toplanması ve araştırmalar yapılması,
4. Kurumların eğitimde kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik kapasitelerinin geliştirilmesi ve kurumlar arası eşgüdümün sağlanması,
5. Tüm eğitimcilerin kadın erkek eşitliği konusundaki duyarlılığı ve donanımının arttırılması,
6. Öğretim programları ve eğitim-öğretim materyallerinin kadın erkek eşitliğine duyarlılığının arttırılması.

⁴⁵ <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-formlari/> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Her bir strateji için faaliyetler belirlenmiş; ilgili kurum ve performans göstergesi belirtilmiştir. Örneğin, “Kadınların okuryazarlık oranlarının yanında nitelikli okuryazarlığını arttırarak sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının kolaylaştırılması” stratejisi için;

Faaliyet

- 1.1. Okuryazar olmayan ve işlevsel düzeyde okuma yazma bilmeyen kadınların tespitine yönelik güncel alan taramaları yapılacaktır.
- 1.2. Okuryazar olmayan kadınların okuma yazma kurslarına katılımı, okuma yazma kurslarına devam edenlerin üst kademeye geçiş ve tamamlamaları sağlanacaktır.
- 1.3. Kadınların güçlenmesi odaklı ileri okuryazarlık becerilerini geliştirmeye yönelik kurslar yaygınlaştırılacaktır.
- 1.4. Kadınların finansal okuryazarlık konusunda bilgi ve farkındalıkları artırılacaktır.

Yukarıda 1.1.de belirtilen faaliyet için sorumlu kurum MEB, performans göstergesi “Yapılan alan taraması sayısı” dır.

Belgede altıncı strateji ile ilgili bir faaliyete ilişkin açıklama dikkat çekicidir. Altıncı strateji, “Öğretim programları ve eğitim-öğretim materyallerinin kadın erkek eşitliğine duyarlılığının artırılması”dır.

Bu strateji ile ilgili belirlenmiş ilk faaliyet, Eğitim Fakültelerinin lisans- lisansüstü ve pedagojik formasyon programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği dersine yer verilmesi ya da uygun bulunan derslerin içeriğine toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun dahil edilmesidir.

Bu faaliyete dair açıklamada ise “**Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi**” kapsamında YÖK tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin dersler, seminerler, konferanslar konulup, bilgilendirme toplantılarının yapılması hedeflenmektedir” ifadesi bulunmaktadır. Hâlbuki söz konusu tutum belgesi YÖK tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Bu faaliyetin 2018-2020 tarihleri ile sınırlanmasının bu sebepten olması akla yakındır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Tablo 23 ve Tablo 24’te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile ona bağlı Çalışma Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Sosyal Güvenlik Kurumu misyon/vizyon beyanları ile stratejik planları ve performans programlarında eğitimde toplumsal cinsiyet haritalaması görülmektedir. Bu kuruluşların **hiçbirinin misyon/vizyon beyanlarında herhangi bir toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığına rastlanmamaktadır.**

Tablo 23. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı⁴⁶

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Çalışan sağlığını, güvenliğini ve refahını esas alarak; çalışma barışı ve düzenini, etkin bir sosyal güvenlik sistemini sağlamak; tam istihdamı destekleyici ulusal ve uluslararası etkin bir işgücü piyasası oluşturmak ve denetlemek, yabancı ülkelerdeki Türk toplumunun çalışma ve sosyal güvenlik alanlarındaki hak ve menfaatlerini korumak ve çalışma yaşamına ilişkin veriye dayalı politikaları geliştirmek ve uygulamak.			X	
Vizyon İnsana yakışır, yeşil ve dijital dönüşümünü tamamlamış güvenli bir iş ortamında tam istihdam ile sürdürülebilir kalkınmayı sağlamış müreffeh bir Türkiye.			X	
Stratejik Planlar				
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Stratejik Planı 2022-2023				
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Stratejik Planı 2024-2028				
Performans Programları				
ÇSGB 2021 Yılı Performans Programı				
ÇSGB 2022 Yılı Performans Programı				
ÇSGB 2023 Yılı Performans Programı				

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Stratejik Planı 2022-2023⁴⁷

Belgede toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir ibareye rastlanmamıştır.

İş gücü piyasasının etkinleştirilmesi amacı altında kadınların “özel politika gerektiren gruplar arasında” yer aldığı ve kadın ve gençlerin istihdamını ve işgücü piyasasına dâhil olma niteliğini artırmaya vurgu yapıldığı görülmektedir.

Strateji belgesi, özellikle kız çocuklarının eğitimin tüm kademelerine kaydolma, okula devam etme ve eğitimlerini tamamlama oranlarının artırılması ihtiyacının devam ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması başta olmak üzere iş ve aile yaşamını uyumlaştıran uygulamalar dâhil, kadınların iş gücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırıcı ve istihdamlarını destekleyici politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

⁴⁶ <https://www.csgeb.gov.tr/bakanlik/hakkinda/misyon-ve-vizyonumuz> Erişim Tarihi: 02.08.2024

⁴⁷ <https://www.csgeb.gov.tr/media/88124/csgeb-stratejik-plani-2022-2023.pdf> Erişim Tarihi: 02.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Stratejik Planı 2024-2028⁴⁸

Belgede toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesine yer verilmezken, üst politika belgelerinden biri olan 12. Kalkınma Planında verilen görevlere/ihtiyaçlara değinilmiştir. İlgili bölümde kız çocukları ve kadınların eğitimi ile ilgili şu ifadelere yer verilmektedir:

“Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınmasını hızlandırmak üzere kadınların ve kız çocuklarının dijital ve yeşil dönüşümün gerekliliklerine uygun bilgi ve beceriye kavuşması, çağın gerekliliklerine uygun şekilde eğitimin her seviyesine dahil olmaları ve devamlılıklarının sağlanması ile sosyal hizmetlerin geliştirilmesi yoluyla iyi olma hallerinin desteklenmesi temel öncelikler arasındadır. Kadınların istihdama tam ve etkin katılması, kamu ve özel sektör ile siyasette karar alma mekanizmalarına daha fazla dahil olması, iş ve yaşam dengesinin tesis edilmesi yönünde somut adımların atılması önem arz etmektedir.”

Kadınların iş hayatına katılımlarının sağlanması için eğitimin önemine vurgu yapılmış, gelişim alanlarından biri şu şekilde aktarılmıştır:

“İşgücü piyasasının esnekliğini geliştiren düzenlemeler, artan çocuk bakım hizmetleri ile eğitim olanakları ve istihdam odaklı politikalar kadınların işgücü piyasasına konu yetkinliklerini geliştirecek ve iş hayatına daha yoğun katılımlarını destekleyecektir. Kadınların daha iyi işlerle, işgücüne daha yüksek oranda katılması hanehalkı gelirlerini artırarak toplumsal refah artışına katkı sağlanmalıdır.”

ÇSGB 2024 Yılı Performans Programı⁴⁹

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) ve Orta Vadeli Program (2024-2026)’da yer alan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sorumluluğundaki politika ve öncelikler içerisinde kadın ve kız çocuklarının eğitime gönderme yapılmıştır. Belgede eğitim iş ve istihdam ile ilişkisi bağlamında vurgulanmaktadır.

Örneğin;

İşgücüne dâhil olmayan nüfusun ekonomide aktif hale gelmesi amacıyla kadın ve gençler başta olmak üzere işgücüne katılımın teşvik edilmesine, yeşil ve dijital dönüşümün de gerektirdiği mesleki becerilerin kazandırılmasına ve işgücü piyasasının esnekleştirilmesine yönelik programlar hayata geçirilecektir. Çalışma çağındaki her bireyin üreterek gelir elde edeceği beceriler ile aidiyet hissedeceği meslekleri edinmesine yönelik politikalar uygulamaya konulacaktır.

⁴⁸ <https://www.csgb.gov.tr/media/93472/csgb-stratejik-plani-2024-2028.pdf> Erişim Tarihi: 02.08.2024

⁴⁹ https://www.csgb.gov.tr/media/93591/csgb_2024-performans-programi.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2024

2024 yılı performans programında toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir atıf bulunmamaktadır.

ÇSGB 2023 Yılı Performans Programı⁵⁰ ve ÇSGB 2022 Yılı Performans Programı⁵¹

Her iki performans programında da iş gücü piyasasının etkinleştirilmesi amacıyla, özel politika gerektiren gruplar arasında yer alan kadın ve gençlerin istihdamı ve işgücü piyasasına dahil olma niteliğinin artırılması hedefi işaret edilmektedir.

Söz konusu programlarda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda herhangi bir gönderme yapılmamaktadır.

Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı⁵²

2014 yılında %17,9 olan genç işsizlik oranı, 2020 yılında %25,3’e yükselmiştir. Cinsiyet bazında bakıldığında ise 2020 yılında kadın genç işsizliği %30,3 iken, erkek genç işsizliği %22,6 olarak kaydedilmiştir. Bu oranlar, işgücü piyasasında gençlerin dezavantajlı konumunu göstermektedir ve özellikle genç kadınlar için daha kırılgan bir tablo çizmektedir. Bu durum, genç kadınlara yönelik özel politikaların geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

2020 yılı verilerine göre, okur-yazar olmayan kadınların istihdam oranı %11,7 iken, erkeklerde bu oran %21,9’dur. Lise altı eğitim seviyesinde kadınların istihdam oranı %21,3, erkeklerin ise %55,1 olarak gerçekleşmiştir. Lise mezunu kadınlarda istihdam oranı %23,9 iken, aynı seviyedeki erkeklerde bu oran %57,3’tür. Mesleki ve teknik eğitim almış kadınların istihdam oranı %28,3, erkeklerin ise %68,9’dur. Yükseköğretim mezunu kadınların istihdam oranı %54,6 iken, erkeklerde bu oran %74,9’a ulaşmaktadır. Kadınların eğitim seviyeleri yükseldikçe istihdam oranları artsa da erkeklerle karşılaştırıldığında bu oranın oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir.

TÜİK verilerine göre, 2020 yılında Türkiye’de yıllık ortalama NEET oranları; 15-19 yaş grubunda %19,7, 20-24 yaş grubunda %37,2; 25-29 yaş grubunda ise %38,9’dur. Cinsiyet ayrımına bakıldığında, erkeklerde 15-19 yaş grubunda %16,2, 20-24 yaş grubunda %26,6 ve 25-29 yaş grubunda %21,6 iken; kadınlarda 15-19 yaş grubunda %23,5, 20-24 yaş grubunda %48,1 ve 25-29 yaş grubunda %56,2 oranlarına ulaşmıştır. Bu veriler ışığında, NEET grubu içinde kadınların durumuna özel bir dikkat gösterilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

⁵⁰ https://www.cs.gb.gov.tr/media/90508/csgb_2023_performansprogrami.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2024

⁵¹ https://www.cs.gb.gov.tr/media/88191/csgb_2022_performansprogrami.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2024

⁵² https://www.cs.gb.gov.tr/cgm/dokumanlar/ulusal_genc_istihdam_stretejisi_ve_eylem_plani/ Erişim Tarihi: 03.08.2024

İşgücüne katılım oranlarındaki düşüklükle birlikte, hem işsizler hem de NEET grubu içinde kadınların daha büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. OECD ortalamaları incelendiğinde, 15-29 yaş arası NEET oranı OECD ülkeleri ortalaması %12,8 iken, Türkiye’de bu oran %28,8 ile en yüksek seviyededir. Erkeklerde sırasıyla %10,7 ve %17,9 olan oranlar, kadınlarda %15,4 ve %40’tır. Bu yüksek oranlar, Türkiye’de NEET sorununa cinsiyet temelli ve kültürel farklılıklar çerçevesinde yaklaşılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, Türkiye’nin OECD ortalamasının iki katı kadar NEET oranına sahip olması, NEET gruplara yönelik özel politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de, okuryazar olmayanlar hariç eğitim düzeyi arttıkça NEET oranlarının da yükseldiği görülmektedir. TÜİK verilerine göre, 2020 yılında NEET oranları; okuryazar olmayanlarda %81,4, lise altı eğitimlilerde %23,1, lise mezunlarında %26,7, mesleki veya teknik lise mezunlarında %34,2 ve yükseköğretim mezunlarında %41,7 olarak gerçekleşmiştir. Cinsiyete göre bakıldığında ise erkeklerde okuryazar olmayanlarda %75,7, lise altı eğitimlilerde %16,3, lise mezunlarında %21,6, mesleki veya teknik lise mezunlarında %26,3 ve yükseköğretim mezunlarında %35,8 oranları kaydedilirken; kadınlarda bu oranlar sırasıyla %85,3, %30,8, %31,8, %43,1 ve %45,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, kadınlarda NEET oranlarının bitirilen eğitim düzeylerine göre erkeklerden daha yüksek olduğunu ve kadınların genel olarak işgücü piyasasında daha az yer aldığını göstermektedir.

OECD’nin bulgularına göre, İtalya, Yunanistan ve İspanya gibi genç işsizlik ve NEET oranları yüksek olan ülkelere farklı olarak Türkiye’deki NEET’lerin büyük bir kısmı iş aramamaktadır. 2020 yılında 15-29 yaş grubunda işgücüne dahil olmama nedenlerinin başında, erkeklerde %62,3, kadınlarda %40,9 ile eğitim ve öğretim gelmektedir. Aynı yaş grubunda çalışamaz durumda olma oranı erkeklerde %5,3, kadınlarda %2,1’dir. Kadınların %29,9’u ev işleriyle meşgul olma, %12,6’sı ise ailevi ve kişisel sebepler nedeniyle işgücüne dahil olmamaktadır.

Türkiye’de NEET yoğunluğunun, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde genç nüfus yoğunluğundan daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. 2020 yılında 15-29 yaş arası gençlerin NEET olma olasılığının en yüksek olduğu bölge, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir. Türkiye genelinde NEET oranı %24,5 ile %51,2 arasında değişmektedir. En düşük NEET oranları TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) ve TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgelerinde görülmektedir. Bu bölgelerde bile gençlerin dörtte biri NEET statüsündedir. En düşük NEET oranlarına sahip bölgelerdeki gençlerle kıyaslandığında TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa) bölgesindeki gençlerin NEET olma ihtimali iki kat daha yüksektir. TRC2 bölgesi, %51,2 ile en yüksek NEET oranına sahip olup, bu bölgedeki her iki gençten biri eğitimde veya istihdamda yer almamaktadır. Bu durum, Türkiye’deki ekonomik ve sosyal olarak geri kalmış bölgelerde NEET oranlarının çok daha fazla olduğunu göstermektedir ve politika üretim süreçlerinde bölgelere özel yerel stratejilerin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra, teknolojik gelişmelere uyum dışında günümüz çalışma hayatının önemli bir unsuru olan insana yakışır iş kavramı da dikkat çekmektedir. Üretkenliği destekleyen, adil ücret getiren, iş sağlığı ve güvenliği koşullarını sağlayan, kişisel gelişim ve toplumsal bütünleşme açısından fırsatlar sunan, çalışanların karar alma süreçlerine katılabildiği ve kadın-erkek eşitliğinin sağlandığı işlerin yaratılması, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sağlayacak bir işgücü piyasası oluşturmak açısından önem kazanmıştır. Bu ise teknolojik değişimlerle ortaya çıkacak işlerin insana yakışır iş kriterlerini karşılaması ve devletlerin geleceğe yönelik bu alanda politikalar geliştirmesi ile mümkün olabilir.

Eylem planı içinde;

“Eğitim İstihdam ilişkisinin güçlendirilmesi” başlığı altında şu tedbir ve açıklamalara yer verilmektedir:

Tedbir: Genç kadınlar için kariyer günleri düzenlenecektir.

Sorumlu kuruluş: ASHB

Açıklama: “Kadınların ekonomik ve toplumsal statüsünün güçlendirilmesi için bilinç ve farkındalık oluşturmak, nitelikli istihdam, eğitim, danışmanlık ve teşviklerden genç kadınların faydalanmasını sağlamak amacıyla düzenlenecek etkinliklerde, genç kadınlar ile özel sektör rol modelleri bir araya getirilerek bilgi ve deneyim paylaşımı yapılacaktır.”

“Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin İstihdamının Artırılması” başlığı altında şu tedbir ve açıklamalara yer verilmektedir:

Tedbir: “Genç kadınların işgücüne ve istihdama katılımını artırmak amacıyla uygulanan mekanizmalar güçlendirilecektir.”

Sorumlu kuruluş: İŞKUR

Açıklama: “NEET oranının yüksek olduğu genç kadınların, zorunlu eğitimden mezun olduktan sonra kaliteli ve güvenceli istihdam olanaklarına erişebilirliğini destekleyecek şekilde, başta dijital beceriler olmak üzere, geleceğin mesleklerine yönelik beceriler kazanmaları amacıyla mesleki eğitim ve işbaşı eğitim programları ile danışmanlık faaliyetlerinden daha fazla yararlanmaları sağlanacaktır.”

“Geleceğin İşleri” başlığı altında şu tedbir ve açıklamalara yer verilmektedir:

Tedbir: “Dijital ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli işgücünün yetiştirilmesi amacıyla gençlere yönelik mesleki eğitim kursları ve işbaşı eğitim programları uygulanacaktır.”

Sorumlu kuruluş: İŞKUR

Açıklama: “Dijital dönüşümle ortaya çıkacak beceriler ve mesleklerde, genç kadınlar başta olmak üzere nitelikli genç işgücünün yetiştirilmesini sağlamaya yönelik olarak; veri analizi, yazılım, siber güvenlik, robotik uygulamalar, dijital iş süreçleri gibi alanlarda mesleki eğitim kursları ve işbaşı eğitim programları uygulanacaktır.”

“Sektörler” başlığı altında şu tedbir ve açıklamalara yer verilmektedir:

Tedbir: “Kırsal alanda yaşayan gençlerin istihdamının artırılmasını hedef alan, onların bilgi becerilerini geliştirecek, bölge ihtiyaçlarını ve yeni teknolojileri içeren programlar, teşvikler ve yeni iş alanları geliştirilecektir.”

Sorumlu kuruluş: TOB

Açıklama: “Kırsal alanların daha çekici kılınması için sürdürülebilir büyüme teşvik edilerek özellikle gençler ve kadınlar için yeni istihdam olanakları geliştirilecek ve bölge ihtiyaçlarına yönelik eğitim, yayım ve destekleme programları uygulanacaktır.”

*Ulusal Genç İstihdam Strateji ve Eylem Planı (2021-2023) 3. İzleme ve Değerlendirme Kurulu Raporu*⁵³

Raporda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği temasına dair hususlar aşağıda incelenmiştir:

Genç kadınların istihdamına yönelik olarak “Genç kadınlar için kariyer günleri düzenlenecektir” tedbiri için raporlanan çalışmalar ve öneriler şöyle özetlenebilir:

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Limak Vakfı işbirliğinde Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi yürütülmektedir. Projenin lise programı kapsamında öğrenci, öğretmen, okul idarecisi ve velilerin mühendislik alanlarına ilişkin bilgi ve farkındalıklarını artırmak amacıyla sosyal medya üzerinden rol model videoları yayınlanmakta ve çok sayıda öğrenciye ulaşılmaktadır.

Projenin üniversite programı kapsamında ise Türkiye’nin Mühendis Kızları ile mühendis istihdam edecek, mühendis adaylarına staj imkânı sağlayacak olan şirketler TMK Kariyer Platformu’nda buluşturulmaktadır. Bunlara ilave olarak, her yıl düzenlenen İstanbul Buluşmaları ile Türkiye’nin Mühendis Kızları ve alanında öne çıkan şirketlerin üst düzey yetkilileri bir araya getirilmektedir.

⁵³ <https://www.csgeb.gov.tr/media/91994/ugis-3-idk-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Bununla birlikte; Projenin web sitesinde “Mühendise Sor” uygulaması kapsamında gönüllü kadın mühendisler, öğrencilerin sorularını yanıtlamakta ve Projenin Youtube kanalından her ay belirli konu başlıklarında yetkin kişilerin konuşmalarının yer aldığı “TMK Talks” programları yayınlanmaktadır.

Performans Göstergesi:

Etkinlikten yararlanan kadın sayısı

Yıl	Hedef	Gerçekleşme	Gerçekleşme %
2021	0	0	--
2022	200	300	%150,00
2023	200	221	%110,50

“Genç kadınların işgücüne ve istihdama katılımını artırmak amacıyla uygulanan mekanizmalar güçlendirilecektir” tedbirine ilişkin olarak şu açıklama yer almaktadır;

“İŞKUR tarafından geleceğin mesleklerinde mesleki eğitim kursları ve işbaşı eğitim programları düzenlenerek dijitalleşen sanayi ile birlikte ortaya çıkan nitelikli işgücü ihtiyacı eksikliğinin giderilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda düzenlenen kurs ve programlardan 2023 yılı Ocak-Haziran döneminde 210 kadın yararlanmıştır.”

Performans Göstergesi:

Geleceğin Mesleklerinde Düzenlenen Mesleki Eğitim Kursları ve İşbaşı Eğitim Programlarına Katılan Genç Kadın Sayısı:

Yıl	Hedef	Gerçekleşme	Gerçekleşme %
2021	450	454	%100,88
2022	1000	980	%98,00
2023	1250	210	%16,8

“Geleceğin insana yakışır işleri kapsamında yapılabilecek politikalara ilişkin kurumsal kapasitenin geliştirilmesi sağlanacaktır” tedbirine ilişkin olarak şu açıklamalara yer verilmektedir:

Açıklama: “ÇSGB ve ilgili kuruluşları ile sosyal taraflar ve meslek kuruluşlarının temsilcilerine, çalışma hayatında insana yakışır iş ve geleceğin işleri yaklaşımını destekleyecek politikaların üretilmesi, hayata geçirilmesi, izlenmesi ve takibi alanlarında eğitimler verilecek olup söz konusu alanlarda çalışma yapan kurumların teknik kapasitesinin geliştirilmesine katkı sağlanacaktır.”

Sorumlu Kurum/Kuruluş: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından "Cinsiyet Eşitliği Odağında Geleceğin İnsana Yakışır İşleri Yaklaşımının Desteklenmesi Projesi" yürütülmektedir. Projede, geleceğin insana yakışır iyi işleri yaklaşımının yaygınlaştırılması, söz konusu alanlarda çalışmalar yürüten kurum/kuruluşların kurumsal kapasitesinin artırılması ve yürütülen politikalara katkı sağlanması adına eğitim, araştırma, farkındalık, işbirliği ve koordinasyon faaliyetleri bulunmaktadır.

Proje kapsamında kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleri altında yapılan çalışmalar aşağıda yer almaktadır:

- Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırma Eğitimi (28-29 Eylül 2021) verilmiştir.
- Kadınlar için İnsana Yakışır İşin Teşvik Edilmesi Eğitimi (21 Şubat-31 Mart 2022) verilmiştir.
- Geleceğin İşleri ve Kadın İstihdamı Üzerine Etkileri Eğitimi (16 Mayıs-9 Haziran 2022) verilmiştir.
- Yasal Belgelerin Cinsiyet Eşitliği Yaklaşımı ile Hazırlanması Eğitimi (12 Eylül 2022- 19 Ekim 2022) verilmiştir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının tüm politikalara derç edilmesi yol ve yöntemlerini içeren “Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırma Rehberi” hazırlanmıştır.

Performans Göstergeleri:

Verilen eğitim sayısı

Yıl	Hedef	Gerçekleşme	Gerçekleşme %
2021	1	1	%100,00
2022	6	5	%83,33
2023	1	1	%100,00

Oluşturulan strateji belgesi sayısı

Yıl	Hedef	Gerçekleşme	Gerçekleşme %
2021	0	0	--

2022	2	2	%100,00
2023	0	0	--

“Dijital ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli işgücünün yetiştirilmesi amacıyla gençlere yönelik mesleki eğitim kursları ve işbaşı eğitim programları uygulanacaktır” tedbirine ilişkin olarak raporlanan çalışmalar ve öneriler şöyle özetlenebilir;

“İŞKUR tarafından geleceğin mesleklerinde mesleki eğitim kursları ve işbaşı eğitim programları düzenlenerek dijitalleşen sanayi ile birlikte ortaya çıkan nitelikli işgücü ihtiyacı eksikliğinin giderilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda düzenlenen kurs ve programlardan 2023 yılı Ocak-Haziran döneminde 15-29 yaş grubunda yer alan 585 genç yararlanmıştır.”

Geleceğin Mesleklerinde Düzenlenen Mesleki Eğitim Kursları ve İşbaşı Eğitim Programlarına Katılanların Sayısı

Yıl	Hedef	Gerçekleşme	Gerçekleşme %
2021	2200	1363	%61,95
2022	2500	2747	%109,88
2023	2000	585	%29,25

“İşin geleceği anlayışı doğrultusunda sendika üyesi gençlere yönelik proje ve eğitim faaliyetleri düzenlenecektir” tedbirine yönelik olarak, HAK-İŞ’in koordinatörlüğünde, Avrupa Birliği’nin Erasmus+ programı kapsamında Genç Kadın Emekçilerin Yaygın Öğrenme Yoluyla Güçlendirilmesi Projesi yürütülmüştür.

“Projede kadın-erkek genç emekçilerin kapasitelerini geliştirilmelerine, yeterlilik ve yetkinliklerini artırabilmelerine destek olabilmek amacıyla alanında uzman akademisyenlerin, ulusal ve uluslararası kuruluşların katkılarıyla eğitim modülleri hazırlanmıştır.”

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına Bağlı bazı Genel Müdürlükler ve Kurumlar

Tablo 23’te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tablo 24’te ise bu bakanlığa bağlı Çalışma Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu ve Sosyal Güvenlik Kurumunun misyon/vizyon beyanları ile bu kurumların stratejik planlarında ve performans programlarında eğitimde toplumsal cinsiyet haritalaması yer almaktadır. Görüldüğü üzere

bu kuruluşların **hiçbirinin misyon/vizyon beyanlarında herhangi bir toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığına rastlanmamaktadır.**

Tablo 24. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına Bağlı bazı Genel Müdürlükler ve Kurumlar

Çalışma Genel Müdürlüğü ⁵⁴	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Çalışma hayatını düzenlemek ve denetlemek, işgücü piyasasının yapısal sorunlarını çözmek suretiyle büyümenin istihdama katkısını, istihdam ve işgücüne katılım oranını artırmak, nitelikli insan kaynağı oluşturmak, sosyal güvenliği yaygınlaştıracak tedbirler almak, iş sağlığı ve güvenliği kültürünü geliştirerek tüm çalışanlara sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı oluşturmak.			X	
Vizyon Sosyal hukuk devleti temelinde emeğin ve hakkın esas alındığı, diyalog mekanizmalarının etkin bir biçimde işletilerek çalışma ahenginin hâkim kılındığı, uluslararası norm ve standartlara uyumlu, yenilikçi bir çalışma hayatı oluşturmaktır.			X	
Stratejik Planlar				
Performans Programları				
Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)⁵⁵	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon İşgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda işgücü arz ve talebinin en doğru şekilde eşleşmesini sağlayabilecek politikaları geliştirmek ve uygulamak; işsizlikle etkin bir biçimde mücadele etmek adına teknolojik gelişmelerle uyumlu, insan merkezli ve kapsayıcı stratejiler oluşturarak yenilikçi aktif ve pasif işgücü hizmetlerini en etkili ve yenilikçi bir şekilde sunmak.			X	
Vizyon Ülkemizde işgücü piyasası politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına öncülük etmek ve güçlü bir teknolojik altyapıyla işgücü piyasası hizmetlerinin sunulmasında dünyada lider kurumlardan olmak.			X	
Stratejik Planlar				
2024-2028 Stratejik Planı				
Performans Programları				
2021 Mali Yılı Performans Programı				
2022 Mali Yılı Performans Programı				
2023 Mali Yılı Performans Programı				

⁵⁴ <https://www.csgb.gov.tr/cgm/genel-mudurluk/misyonvizyon/> Erişim Tarihi: 03.08.2024

⁵⁵ <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/> Erişim Tarihi: 03.08.2024

2024 Mali Yılı Performans Programı				
Sosyal Güvenlik Kurumu ⁵⁶	Tarih	TCE		Bulunmuyor
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Değişen sosyal güvenlik ihtiyaç ve risklerine karşı toplumu güvence altına alarak güvenilir, kaliteli ve yenilikçi bir anlayışla sürdürülebilir sosyal güvenlik hizmeti sunmak.			X	
Vizyon Yenilikçi ve insan odaklı anlayışla topluma kaliteli hizmet sunan, sürdürülebilirliğini sağlamış, dünyada örnek alınan güçlü ve saygın bir kurum olmak.			X	
Stratejik Planlar				
Sosyal Güvenlik Kurumu Stratejik Planı, 2024-2028				
Performans Programları				

Türkiye İş Kurumu Stratejik Planı, 2024-2028⁵⁷

Türkiye İş Kurumu 2024-2028 Stratejik Planında, 12. Kalkınma Planındaki İŞKUR’un sorumluluğuna verilen “İkiz dönüşümle değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması, bu kapsamda ortaya çıkacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir” taahhüdüne dikkat çekilmektedir.

Planda geçen kadınların eğitimi ve istihdamı ile ilgili amaç, hedef ve tespitler aşağıda sıralanmaktadır:

Amaç A1: İstihdam hizmetlerini işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirmek ve geliştirmek.

Hedef H1.1: Özel sektörde işe yerleştirilmesine aracılık edilen kişi sayısını artırmak.

İhtiyaçlar:

Başta kadın, genç ve engelliler olmak üzere özel politika gerektiren grupların işgücüne ve istihdama katılımlarının artırılması,

Kadınların geleneksel istihdam alanlarıyla sınırlı olmayan mesleklerde istihdamına yönelik çalışmalar yapılması.

Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Yasal ve Çevresel (PESTLE) Analizi bölümünde ETKENLER başlığında ekonomik etkenlere istinaden Tespitler (Etkenler/Tehditler):

⁵⁶ <https://www.sgk.gov.tr/Hakimizda/Index/c4953319-ea98-439f-89e0-4b1cdddbed55/> Erişim Tarihi: 03.08.2024

⁵⁷ <https://media.iskur.gov.tr/79931/2024-2028-stratejik-plani.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

- İşgücü piyasasındaki kayıt dışılığın yüksekliği, genç ve kadınlarda işgücüne katılma oranlarının düşük olması gibi yapısal sorunlar,
- NEET oranlarının artması ile istihdam edilebilirliklerinin zorlaşması,
- Ücretsiz aile işçiliğinin ve bakım yükümlülüklerinin kadın istihdamını olumsuz etkilemesi,
- İşgücünün eğitim düzeyinin ihtiyaç duyulan becerileri tam olarak karşılayamaması.

Uygulanan aktif programların etkinliğinin analiz edilmesi, sonuçlara göre geliştirilmesi, kaldırılması veya artırılması

- NEET'lere yönelik aktif işgücü politikalarının ve programlarının geliştirilmesi,
- Kadınlara yönelik aktif işgücü politikalarının ve programlarının geliştirilmesi,
- Gençlere yönelik aktif işgücü politikalarının ve programlarının geliştirilmesi,
- İşsizlik Sigortası Fonu kaynaklarının ülkedeki önemli demografik değişimleri dikkate alınarak kullanılması,
- Yükseköğretim mezunu işsiz sayısının artması.

İŞKUR 2021 Mali Yılı Performans Programı⁵⁸

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), “İstihdam ve Çalışma Hayatı” başlığı altında “Toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulması ile başta kadın ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması temel amaçtır.” hedefi yer almaktadır.

Bu hedefe ulaşabilmek için ise aşağıdaki politika ve tedbirlere yer verilmiştir.

Politika ve Tedbirler

Tedbir 573.1. Gençlerin, kadınların ve sosyal yardım alanların işgücü piyasasına katılımını sağlamaya yönelik hedef grup, sektör, bölge odaklı aktif işgücü programlarının uygulanması ve kursiyerler ile katılımcıların programlar sonrasında istihdam edilmelerini kolaylaştırmaya yönelik beceriler kazanmaları sağlanacaktır.

Tedbir 600.1. Kadınların ekonomik ve sosyal hayatta güçlenmelerine yönelik araştırmalar yapılacak, projeler yürütülecek, eğitimler verilecektir.

Performans Hedef Tabloları

İdare Adı 43.04 - Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

⁵⁸ <https://media.iskur.gov.tr/42951/2021-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Amaç: İşgücü Piyasasının İhtiyaçları doğrultusunda kalıcı istihdam için nitelikli danışmanlık hizmetleri geliştirmek.

Hedef: İş arayanların kalıcı istihdamını sağlamak için etkili iş ve meslek danışmanlığı hizmeti vermek.

Performans Hedefi;

Kadın, genç, engelli, yeni mezun bireyler vb. özel politika gerektiren gruplar başta olmak üzere tüm iş arayanları işgücü piyasasına kazandırmak için etkin iş ve meslek danışmanlığı hizmeti verilecek ve hizmet sunulan danışan sayısının artırılması sağlanacaktır.

İş ve meslek danışmanlığı hizmeti verilen kadın sayısı

Ölçü Birimi	2019	2020	2021
Sayı	1.791.495	750.000	1.987.742

Amaç: İstihdam edilebilirliğine yönelik aktif işgücü hizmetlerini geliştirmek.

Hedef: Plan döneminde düzenlenen işbaşı eğitim programı katılımcı sayısını bir önceki yıl hedefinin %5'i oranında artırmak.

Performans Hedefi;

Plan dönemi sonuna kadar, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, bu ihtiyaçları karşılamak için her yıl belirlenen sayıda kişinin işbaşı eğitim programından faydalanması sağlanacaktır.

Performans Göstergeleri;

Yıllık işbaşı eğitim programlarından yararlanan **kadın** sayısı

Ölçü birimi	2019	2020	2021
Sayı	193.646	165.375	173.643

İdare Adı - Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

Amaç: İşgücünün istihdam edilebilirliğine yönelik aktif işgücü hizmetlerini geliştirmek.

Hedef: Plan döneminde düzenlenen mesleki eğitim kursiyer sayısını bir önceki yıl hedefinin %5'i oranında artırmak.

Performans Hedefi;

Plan dönemi sonuna kadar, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, bu ihtiyaçları karşılamak için her yıl belirlenen sayıda kişinin mesleki eğitim kursundan faydalanması sağlanacaktır.

Performans Göstergeleri;

Yıllık mesleki eğitim kurslarından yararlanan **kadın** sayısı:

Ölçü birimi	2019	2020	2021
Sayı	88.893	61.740	64.827

*İŞKUR 2022 Mali Yılı Performans Programı*⁵⁹

A- Temel Politika ve Öncelikler

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) “İstihdam ve Çalışma Hayatı” başlığı altında “Toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulması ile başta kadın ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması temel amaçtır” hedefi yer almaktadır.

Bu hedefe ulaşabilmek için ise aşağıdaki politika ve tedbirlere yer verilmiştir;

- “Kadınların işgücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırıcı ve istihdamlarını artırıcı uygulamalar geliştirilecektir.”

Politika ve Tedbirler;

- “Kadınlar, gençler ve engelliler gibi özel politika gerektiren grupların işgücü piyasasına girişlerini ve kalıcı olmalarını hedefleyen İş Kulübü Programları yaygınlaştırılacaktır.
- Kadınların, ekonomik hayata etkin katılımını teminen, iş kurma ve geliştirme süreçlerinin kolaylaştırılması, e-ticaret platformlarında daha fazla yer almalarının teşvik edilmesi ve kadın kooperatifçiliği güçlendirilerek destekleyici hizmetlerin sunulması ile kadınlarda finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için gerekli çalışmalar sürdürülecektir.”

2022 Cumhurbaşkanlığı Programı’nın İŞKUR’u görevlendirdiği hususlar;

- Tedbir 600.1. Kadınların ekonomik ve sosyal hayatta güçlenmelerine yönelik araştırmalar yapılacak, projeler yürütülecek, eğitimler verilecektir.
- Tedbir 600.6. Kadının ekonomik yaşama etkin katılımının artırılması konusunda illerin farklı işgücü ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, eğitim, staj, işbaşı eğitimi gibi uygulamaların etkin olarak devam etmesi sağlanacaktır.

Performans Hedef Tabloları;

⁵⁹ <https://media.iskur.gov.tr/51906/2022-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

“İş arayanların kalıcı istihdamını sağlamak için etkili iş ve meslek danışmanlığı hizmeti vermek” hedefine yönelik olarak Program döneminde (2022 yılında) 2.147.412 kadın danışana iş ve meslek danışmanlığı hizmeti sunulması planlanmıştır.

“Plan döneminde düzenlenen işbaşı eğitim programı katılımcı sayısını bir önceki yıl hedefinin %5’i oranında artırmak” hedefine yönelik olarak 182.326 kadının yıllık işbaşı eğitim programlarından yararlanması planlanmıştır.

“Plan döneminde düzenlenen mesleki eğitim kursiyer sayısını bir önceki yıl hedefinin %5’i oranında artırmak” hedefine yönelik olarak 68 068 kadının yıllık mesleki eğitim kurslarından yararlanması planlanmıştır.

İŞKUR 2023 Mali Yılı Performans Programı⁶⁰

A- Temel Politika ve Öncelikler

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) “İstihdam ve Çalışma Hayatı” başlığı altında “Toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulması ile başta kadın ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması temel amaçtır” hedefi yer almaktadır.

Bu hedefe ulaşabilmek için ise aşağıdaki politika ve tedbirlere yer verilmiştir;

“Kadınların işgücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırıcı ve istihdamlarını artırıcı uygulamalar geliştirilecektir.”

Politika ve Tedbirler

- “Kadınların iş kurma ve geliştirme süreçlerinin kolaylaştırılması ve desteklenmesi, karar alma mekanizmalarında ve e-ticaret platformlarında daha fazla yer almalarının teşvik edilmesi, kadın kooperatifçiliğinin güçlendirilerek destekleyici hizmetlerin sunulması ile kadınlarda finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- İş ve aile yaşamını uyumlaştırmak ve işgücüne katılımı teşvik etmek amacıyla çocuklar ile engelli ve yaşlı bireylere yönelik erişilebilir, toplum temelli gündüz bakım hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.
- Gençlerin, kadınların ve sosyal yardım yararlanıcılarının istihdama kazandırılması amacıyla aktif işgücü piyasası programlarından etkin bir şekilde yararlanmaları sağlanacaktır.”

⁶⁰ <https://media.iskur.gov.tr/64427/2023-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

2023 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı’nda işgücü piyasası politikaları ile doğrudan bağlantılı olarak İŞKUR’a atfen aşağıdaki politikalara/tedbirlere yer verilmiştir:

“Tedbir 570.1. İşgücü piyasasında kadın istihdamını artıracak şekilde kadınların özellikle kodlama, yazılım gibi teknoloji üretimi alanlarında mesleki eğitim ve beceri gelişimi fırsatları güçlendirilecektir

Tedbir 600.1. Kadınların ekonomik ve sosyal hayatta güçlenmelerine yönelik araştırmalar yapılacak, projeler yürütülecek, eğitimler verilecektir.

Tedbir 600.5. Kadınlar tarafından kurulan kooperatiflere yönelik; eğitim, girişimcilik ve danışmanlık gibi alanlarda sunulan destekler yaygınlaştırılacak ve gerekli hukuki düzenlemeler yapılmak suretiyle kadınların kooperatif kurmaları kolaylaştırılacaktır.

Tedbir 600.6. Kadının ekonomik yaşama etkin katılımının artırılması konusunda illerin farklı işgücü ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, eğitim, staj, işbaşı eğitimi gibi uygulamaların etkin olarak devam etmesi sağlanacaktır.”

Performans Hedef Tabloları

“İş arayanların kalıcı istihdamını sağlamak için etkili iş ve meslek danışmanlığı hizmeti vermek” hedefi doğrultusunda, Program döneminde (2023 yılında) 5.949.974 kadın danışana iş ve meslek danışmanlığı hizmeti sunulması hedeflenmektedir.

“Plan döneminde düzenlenen işbaşı eğitim programı katılımcı sayısını bir önceki yıl hedefinin %5’i oranında artırmak” hedefi doğrultusunda İşgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda 2023 yılında 50.000 kadına işbaşı eğitim programı düzenlenecektir.

“Plan döneminde düzenlenen mesleki eğitim kursiyer sayısını bir önceki yıl hedefinin %5’i oranında artırmak” hedefine yönelik olarak 6000 kadının yıllık mesleki eğitim kurslarından yararlanması planlanmıştır. (bu sayı ile bir önceki yıllarda yayınlanan sayılar arasında tutarsızlık olduğu görülmektedir) (İŞKUR, 2021: 54; İŞKUR, 2022: 55; İŞKUR, 2023: 55)

İŞKUR 2024 Mali Yılı Performans Programı⁶¹

Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı (2024)

⁶¹ <https://media.iskur.gov.tr/80157/2024-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

2.3.2. İstihdam ve Çalışma Hayatı

“Tedbir 728.3. İkiz dönüşümle değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması, bu kapsamda ortaya çıkacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir.”

Performans Hedef Tabloları

“Amaç: Özel politika gerektiren grupların işgücü piyasasına katılımını ve istihdamını artırmak.

Hedef: Özel sektörde işe yerleştirilmesine aracılık edilen kadın sayısını artırmak.”

Performans Göstergeleri

İş arayan kadınlara yönelik bireysel görüşme sayısı

Ölçü Birimi	2022	2023	2024
Sayı	1.226.961	1.360.000	1.387.500

Kadın işgücünün kendilerine en uygun iş, meslek ve eğitimlere yönlendirilmesi amacıyla yürütülecek bireysel görüşme sayısı arttırılacaktır.

Aktif işgücü programlarından yararlandırılan kadın sayısı

Ölçü Birimi	2022	2023	2024
Sayı	0	25.000	26.000

Mesleki eğitim kursları ve işbaşı eğitim programlarından daha çok kadının yararlandırılması amaçlanmaktadır.

İş kulübünden yararlandırılan kadın sayısı

Ölçü Birimi	2022	2023	2024
Sayı	47.211	32.000	33.350

İş Kulübü hizmetinden yararlandırılan kadın sayısı arttırılacaktır.

SGK Stratejik Planı 2024-2028⁶²

2024-2028 Stratejik Planı’nda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir ifadeye rastlanılmamış olmakla birlikte, Plan hazırlık sürecinde düzenlenen eğitim/seminerlerden birisinin konu başlığında “kadın erkek eşitliği” yer almaktadır. Bu seminer Birleşmiş Milletler Kadın Birimi tarafından 19/09/2023 tarihinde “Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitliğine Duyarlı Planlama ve Bütçeleme Uygulanması Projesi” kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Planda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair ya da kadınların ve kız çocuklarının eğitimi hususunda bir ibareye rastlanmamıştır.

Üst politika belgelerinin analizi kısmında, kadınlar, gençler, engelliler başta olmak üzere çalışma hayatına kalıcı katılımı sağlamaya dönük esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılacağı; sosyal güvenlik mevzuatı ve uygulamalarının değişen işgücü piyasası koşullarına ve yeni nesil esnek çalışma şekillerine daha uyumlu hale getirileceği belirtilmektedir.

İstihdam teşviklerinden etkin olmayanların sonlandırılacağı, kadın, genç ve engellilere yönelik teşviklerin ağırlığının artırılarak teşvik sisteminin sade ve etkin bir yapıya kavuşturulacağı ifade edilmektedir. Dış kaynaklı projeler yoluyla gençlerin ve kadınların iş gücü piyasasına katılımını sağlamaya yönelik; hedef grup, sektör, bölge odaklı aktif iş gücü programlarının uygulanmasını ve istihdam edilmelerini sağlamaya yönelik teşviklerin geliştirilmesine değinilmektedir.

Diğer İlgili Kamu Kuruluşlarının Politika Belgeleri

Eğitim Tematik Alan Raporunda inceleme kapsamına alınan kuruluşlardan Emniyet Genel Müdürlüğü⁶³, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü⁶⁴, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı⁶⁵, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü⁶⁶, Yükseköğretim Kurulu⁶⁷, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu⁶⁸ ile Türkiye Adalet Akademisi⁶⁹’nin misyon ve vizyon beyanlarında veya stratejik plan ve performans programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ya da eğitim duyarlılığına dair herhangi bir vurguya rastlanmamıştır.

⁶² <https://www.sgk.gov.tr/Politikalar/Kurumsal/b55336ad-0af5-4e78-a7c5-79734c4c476f/> Erişim Tarihi: 03.08.2024

⁶³ <https://www.egm.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

⁶⁴ <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> Erişim Tarihi: 28.08.2024

⁶⁵ <https://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

⁶⁶ <https://kygm.gsb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

⁶⁷ <https://www.yok.gov.tr/ana-sayfa> Erişim Tarihi: 28.08.2024

⁶⁸ <https://www.tihk.gov.tr/kategori/pages/Tematik-Raporlar> Erişim Tarihi: 28.08.2024

⁶⁹ <https://taa.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Tablo 25. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı	Tarih	TCE		Bulunmuy or
		Var	Yok	
Misyon/Vizyon				
Misyon Ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasının hızlandırılması, dengeli ve sürdürülebilir kılınması için; • Kalkınma planı, Cumhurbaşkanlığı Programı, orta vadeli program, orta vadeli mali plan ve Cumhurbaşkanlığı yıllık programını hazırlamak, • Sektörel ve tematik politika ve stratejiler geliştirmek; bu doğrultuda kamu kaynaklarını tahsis etmek, • Merkezi yönetim bütçesini hazırlamak ve uygulamak, • Plan, program, kaynak tahsisi, bütçe, politika ve stratejilerin uygulanmasını koordine etmek, izlemek, değerlendirmek ve raporlamak, • İSEDAK ve diğer uluslararası kalkınma işbirliklerinin geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak.			X	
Vizyon Ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinin başarıyla sürdürülmesinde öncü ve etkili, teknolojik altyapı ve insan kaynağı açısından güçlü ve yenilikçi, uluslararası işbirliği perspektifine sahip bir kurum olmak.			X	
Stratejik Planlar				
On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)				
On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)				
Performans Programları				

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)⁷⁰

On İkinci Kalkınma Planı’nda eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesine yönelik belirlenen başlıklar, “Nitelikli İnsan Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum”, “Eğitim” ve “Kadın” olarak sıralanabilir. Plan’ın “Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum” başlığı altında kadınlara ve kız çocuklarına atıf yapılan maddeler şunlardır:

652. Sürdürülebilir kalkınmanın bir gereği olarak ekonomik büyümenin oluşturduğu refahın, toplumun tüm kesimleriyle adil şekilde paylaşılması ile yoksulluğun azaltılması Plan’ın öncelikli hedeflerinden biridir. Beşeri sermaye potansiyelinin geliştirilerek tam ve verimli kullanılması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, **özel politika gerektiren çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, yaşlılar** gibi toplumun tüm kesimlerinin gözetilmesi, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin etkinleştirilerek yaygınlaştırılması ile genel yaşam standardının artırılması Plan’ın temel politika önceliklerindendir.

⁷⁰ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_04/04145258_onikincikalkinmaplani_231016_165228.pdf Erişim Tarihi: 04.08.2024

653. Ailenin korunması ve güçlendirilmesine yönelik toplumsal yapıyı ilgilendiren her alanda **aile dostu politikalar** kapsayıcı, bütüncül ve katılımcı bir şekilde geliştirilerek uygulanacaktır.

Plan döneminde **ailede refah ve yaşam kalitesinin en üst düzeye çıkarılması**, kuşaklararası dayanışma ve işbirliğinin geliştirilmesi, **aileye yönelik hizmetlerin** nitelik, nicelik ve etkinliğinin artırılması ile aile içi şiddete müsamaha gösterilmemesine yönelik politika ve tedbirler hayata geçirilecektir.

654. Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınmasını hızlandırmak üzere **kadınların ve kız çocuklarının dijital ve yeşil dönüşümün gerekliliklerine uygun bilgi ve beceriye kavuşması, çağın gerekliliklerine uygun şekilde eğitimin her seviyesine dâhil olmaları ve devamlılıklarının sağlanması** ile sosyal hizmetlerin geliştirilmesi yoluyla iyi olma hallerinin desteklenmesi temel öncelikler arasındadır. Kadınların istihdama tam ve etkin katılması, kamu ve özel sektör ile siyasette karar alma mekanizmalarına daha fazla dâhil olması, iş ve yaşam dengesinin tesis edilmesi yönünde somut adımların atılması önem arz etmektedir.

Plan’ın Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum Hedefleri ve Politikaları arasında “güçlü toplumun inşası kadınların güçlenmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda, **kız çocuklarının ve kadınların eğitim ve öğrenime erişimi** ile sosyal ve ekonomik hayata katılımının artırılması, kaynaklara erişimin kolaylaştırılması, kadının toplum içindeki statüsünün geliştirilmesi için farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır” ifadesi yer almaktadır.

Tablo 26. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028): Eğitim Hedefleri, 2028

	2022	2023	2028
4-5 Yaş Net Okullaşma Oranı (%)	56,7	64,7	85,0
14-17 Yaş Kız Çocuklarının Net Okullaşma Oranı (%)	91,6	94,2	100
Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABİDE) 10. Sınıf Temel Altı ve Temel Yeterlilik Düzeylerindeki Öğrencilerin Toplam İçindeki Payı			
Okuma Becerisi	-	25	15
Matematik	-	40	25
Fen	-	30	20
Sınıf Tekrarı Yapan Öğrenci Oranı (9. Sınıf) (%)	-	7,12	4
Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım Oranı (%)	-	6,7	8
Doktoralı Mezun Sayısı	10.726	12419	25000
Dünya Akademik Başarı Sıralamasında İlk 500’e Giren Üniversite Sayısı	1	3	10
Küresel ölçekteki Yeşil Kampüs Sıralamasında İlk 100’e Giren Üniversite Sayısı	4	5	10

Kaynak: Tablo, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)’ndan alıntıdır⁷¹.

⁷¹ https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_04/04145258_onikincikalkinmaplani_231016_165228.pdf Erişim Tarihi: 04.08.2024

Plan'da **Eğitim**le ilgili politika ve tedbirler içinde kadınlar ve kız çocuklarla ilgili olanları da aşağıda sıralanmıştır:

661. Çocukların kaliteli, evrensel, ücretsiz ve okul öncesi eğitime erişimlerinde fırsat eşitliği sağlanacaktır.

662. Çocukların ruhsal ve bedensel gelişimlerini gözeten, çocuk güvenliğini ve çocuğun iyi olma halini destekleyen eğitim ortamları sağlanacak, eğitim dışına çıkma ve okuldan kopma riski bulunan öğrencilere yönelik önleyici mekanizmalar oluşturulacaktır.

662.4. Okuldan kopma riski olan çocukların eğitim sistemi içerisinde kalmaları ve eğitim dışına çıkan çocukların yeniden eğitim sistemine döndürülmesi için öğrencilerin sosyal ve akademik becerilerini izleyen takip mekanizması oluşturulacak, bu takip mekanizması aracılığıyla riskleri önleyici tedbirler aile ve okul işbirliğiyle alınacaktır.

664.2. Kız çocuklarının eğitime katılımları, devamlılıkları ve eğitimlerini tamamlamalarını engelleyen faktörler analiz edilerek okul terklerinin önlenmesi, okul kayıt, devam ve tamamlanma oranlarının artırılmasına yönelik program, proje ve uygulamalar geliştirilecektir.

Planda **Kadınla** ilgili amaç, politika ve tedbirler şunlardır:

Amaç

725. Ailede merkezi role sahip kadınların hak ettiği üstün kıymeti görmesi ve kalkınmamıza ivme kazandırılması için kadınların başta eğitim ve istihdam olmak üzere hayatın tüm alanlarındaki fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarının ve her tür şiddet ve ayrımcılıktan uzak şekilde yaşamalarının sağlanması, her alanda ve düzeyde temsil ve katılımın artırılması temel amaçtır.

Politika ve Tedbirler

726. Kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi önceliğinin tüm plan, program, politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde yer alması sağlanacaktır.

726.1. Kurumlarca toplanan verilerin cinsiyet, yaş, göçmenlik statüsü, engellilik, coğrafi konum gibi nitelikler bazında üretilmesi sağlanacak ve buna dayalı analizler gerçekleştirilecektir.

726.2. Kadın erkek fırsat eşitliğine duyarlı bütçeleme çalışmaları yaygınlaştırılarak bütçeleme süreçlerine entegre edilecektir.

727. Kadınların eğitim, istihdam ve karar alma mekanizmalarına katılımı ile temsillerinin artırılması için kota ve ilave destekler gibi “geçici özel önlemler” tanımlanarak uygulanacaktır.

727.1. Kamu, özel sektör, siyaset dâhil tüm karar alma mekanizmalarında ve yönetimin her kademesinde nüfusun yarısını oluşturan kadınların temsili ve katılımının artırılması hedefiyle, aşamalı bir geçiş için çalışmalar yapılacaktır.

728.2. Kadınların işgücüne katılımlarını artıracak girişimcilik, finansal ve dijital okuryazarlık, kooperatifçilik gibi alanlardaki programlar kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır.

728.3. İkiz dönüşümle değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması, bu kapsamda ortaya çıkacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir.

728.4. Kadın temsiliinin düşük olduğu matematik, fen, teknoloji ve mühendislik alanlarında kadınların eğitim ve istihdamının artırılması için kamu ve özel sektörün eşitlik ve kapsayıcılık temelinde dönüşümüne yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Tablo 27. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028): Kadın ve Eğitim, 2028

Gösterge	2022	2023	2028
Net Okullaşma Oranı, Kadın (Ortaöğretim, %)	89,3	89,3	100
Net Okullaşma Oranı, Kadın (Yükseköğrenim, %)	49,2	49,2	60.0
Kadın İstihdam Oranı (%)	30,4	31,4	36,2
İşgücüne Katılım Oranı, Kadın (%)	35,1	35,9	40,1
Kadın Belediye Başkanı Oranı (%)	2.0	2.0	5.0
Parlamentodaki temsil oranı (%)	17,8	19,8	25

Kaynak: On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) 'den alıntılanmıştır.

Orta Vadeli Program (2024-2026)⁷²

Orta Vadeli Program (OVP) küresel, bölgesel ve ulusal ekonomideki gelişmelerin analiz edildiği, bu analizler çerçevesinde belirlenmiş makroekonomik hedefler ile sosyal alanlarda izlenecek politikaları içeren temel bir politika dokümanıdır.

Planda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir ifadeye rastlanmazken, eğitimle ilgili olarak kadınlara ve kızlara yapılan atıfları içeren maddeler aşağıda sıralanmıştır.

Makroekonomik hedefler ve politikalar bölümü istihdam alt başlığında aşağıdaki ifadeler yer almaktadır;

⁷² https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/09/Orta-Vadeli-Program_2024-2026.pdf Erişim Tarihi: 08.08.2024

- Dijital ve yeşil dönüşümle değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması ve bu kapsamda ihtiyaç duyulacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara ve kız çocuklarına kazandırılması için özel programlar geliştirilecek ve kadınların işgücüne katılımlarını artıracak girişimcilik, finansal okuryazarlık, kooperatifçilik gibi alanlarda programlar, kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır

Öncelikli Reform Alanlarına Yönelik Düzenlemeler (Ek 3) bölümünde, Beşeri Sermaye ve İstihdam alt başlığında bulunan “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin ve Kadınların Eğitime ve İstihdama Katılımı” ile ilgili üç tedbir ise şunlardır:

- Yetkinlik ve becerileri dikkate alan istihdama katılımı artıracak programlar hayata geçirilecektir.
- Kadınların işgücüne katılımlarını artırmak üzere girişimcilik, finansal okuryazarlık, kooperatifçilik gibi alanlarda programlar yaygınlaştırılacak, erişilebilir gündüz bakım merkezlerinin sayısı artırılabilecektir.
- Gençlerin kariyer yönetimine yönelik geleceğin meslekleri de dâhil olmak üzere bilinç düzeyini artıracak faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.

Öncelikli Reform Alanlarına Yönelik Düzenlemeler bölümündeki bir diğer başlık “Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi” ile ilgili tedbirlerden biri yine kadınlarla ilgilidir:

- Girişim şirketlerinin nitelikli personel istihdam etmeleri kolaylaştırılacak, başta kadınlar olmak üzere girişimcilik programları yaygınlaştırılacaktır.

Cumhurbaşkanlığı 2024 Yıllık Programı⁷³

2024 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı’nda makroekonomik, mali ve sektörel politikalar ile bunların hayata geçirilmesine yönelik uygulamalara yer verilmektedir.

Raporda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair herhangi bir ibare yer almazken, eğitime ilişkin olarak kadınlar ve kız çocuklarına atıf yapılan kısımlar şunlardır:

“Yeşil ve Dijital Dönüşümle Rekabetçi Üretim” başlığı altında bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili kısımda

⁷³ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Cumhurbaşkanlığı-Yıllık-Programı.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

- 2023 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 16-74 yaş grubundaki bireyler arasında internet kullananlar yüzde 87,1’e ulaşırken, bu oran kadınlarda yüzde 83,3; erkeklerde yüzde 90,9 olarak gerçekleşmiştir. İnternete erişim imkânı olan hanelerin oranı 2022’de yüzde 94,1 iken 2023’te yüzde 95,5’e yükseldiği belirtilmektedir.
- Kadınlar için 2024 internet kullanma oranı ile ilgili hedef yüzde 86,5 olarak belirlenmiştir.

“Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum” bölümünde “Kadın” başlığı altında;

Amaç: Ailede merkezi role sahip kadınların hak ettiği üstün kıymeti görmesi ve kalkınmamıza ivme kazandırılması için kadınların başta eğitim ve istihdam olmak üzere hayatın tüm alanlarındaki hak ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarının ve her tür şiddet ve ayrımcılıktan uzak şekilde yaşamalarının sağlanması, her alanda ve düzeyde temsil ve katılımının artırılması temel amaçtır.

Siyasa

Kadınların eğitim, istihdam ve karar alma mekanizmalarına katılımı ile temsillerinin artırılması için kota ve ilave destekler gibi “geçici özel önlemler” tanımlanarak uygulanacaktır.

Tedbir 727.1. Kamu, özel sektör, siyaset dâhil tüm karar alma mekanizmalarında ve yönetimin her kademesinde nüfusun yarısını oluşturan kadınların temsili ve katılımının artırılması hedefiyle, aşamalı bir geçiş için çalışmalar yapılacaktır.

Faaliyetler

- Politika eksenlerinden biri "Liderlik ve Karar Alma Mekanizmalarına Katılım" olan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024- 2028) yürürlüğe konulacaktır.
- Eğitimde ve istihdamda olmayan genç kadınların ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılması, bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması ve işgücü piyasasında aktif olarak yer almaları amacıyla güçlendirici ve yönlendirici çalışmalar yapılacaktır.
- Kadınların ve kız çocuklarının bilime, bilgi ve iletişim teknolojilerine tam ve eşit katılımını teşvik etmek ve bu alanda kariyer gelişimleri ile ilgili farkındalık artırmak amacıyla özel günlerde etkinlikler düzenlenecektir.
- Kadın kooperatiflerinin güçlenmesine yönelik eğitimler ve danışmanlık hizmetleri verilecektir.

Siyasa

Kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata eşit katılımının yanı sıra eşit işe eşit ücret ilkesinin benimsendiği koşullarda istihdamının artırılması sağlanacaktır.

Tedbir 728.3. İkiz dönüşümle değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması, bu kapsamda ortaya çıkacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir.

Faaliyetler

- İkiz dönüşümün işgücü piyasasına etkilerine uyum sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan becerilere yönelik aktif işgücü programları kapsamında mesleki eğitim kursu ve işbaşı eğitim programı uygulanacaktır.

Tedbir 728.4. Kadın temsiliinin düşük olduğu matematik, fen, teknoloji ve mühendislik alanlarında kadınların eğitim ve istihdamının artırılması için kamu ve özel sektörün eşitlik ve kapsayıcılık temelinde dönüşümüne yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Faaliyetler

- Farklı nedenlerle üniversiteye gidememiş 34 yaş üstü kadınlara devlet üniversitelerinin önlisans ve lisans programlarında kontenjan ayrılacaktır.

Hedefler

Tablo 28. Cumhurbaşkanlığı 2024 Yıllık Programı: Kadın eğitimi performans göstergeleri

Performans Göstergeleri	Birim	2022	2023 (1)	2024 (2)
Okullaşma Oranı, Kadın (Ortaöğretim) (3)	Yüzde	89,3	89,3	91,0
Okullaşma Oranı, Kadın (Yükseköğretim) (3)	Yüzde	49,2	49,2	51,0

Kaynak: TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) MEB 2021-2022 örgün eğitim istatistikleri verisidir.

“Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum” bölümünde “Gençlik” başlığı altında;

Amaç

Gençlerin güçlü yaşam becerilerine, eğitim ve istihdam imkânlarına, insani ve millî değerlere sahip olarak yetişmelerinin, iktisadi ve sosyal hayat ile karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarının sağlanması temel amaçtır.

Siyasa

Eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere yönelik yapılan analizler çerçevesinde birey, aile ve toplum odaklı bütüncül bir yaklaşımla eğitime veya istihdama katılımlarını destekleyen program ve projeler geliştirilecektir.

Tedbir 750.8. Başta kırsal bölgelerde yaşayan genç kadınlar olmak üzere gençlerin çalışma hayatına girmeleri desteklenecek, kırsala tersine göçü sağlayıcı, ekonomik ve sosyal hayatı canlandırıcı projeler geliştirilecektir.

Faaliyetler

- Kırsal bölgelerdeki ekonomik gelişmeye paralel olarak işveren talepleri doğrultusunda, gençlerin işgücü piyasasıyla bağı, aktif programlar kapsamındaki mesleki eğitim kursu ve işbaşı eğitim programı aracılığıyla güçlendirilecektir.

Tedbir 750.9. Eğitimde ve istihdamda olmayan genç kadınların yaşam becerilerinin geliştirilmesi ve istihdama katılımlarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Faaliyetler

- 2024-2028 dönemi için hazırlanacak olan yeni Ulusal İstihdam Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda özel politika gerektiren gruplar içinde bulunan ne eğitimde ne istihdamda yer alan genç kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının desteklenmesi adına politika, hedef ve tedbirlere yer verilecek, belirlenen sorumlu kurumlarla işbirliği ve koordinasyon sağlanacaktır.
- 15 bin NEET potansiyelindeki genç kadın istihdam edilebilirlik becerilerinin yükseltilebilmesi amacıyla İş Kulübü eğitimlerine yönlendirilecektir.
- Aktif işgücü piyasası programları vasıtasıyla gençlerin işgücü piyasasından kopuşu engellenecek, ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin eğitime ve istihdama katılımları teşvik etmek için mesleki eğitim kursu ve işbaşı eğitim programı düzenlenecektir.

İnsan Hakları Eylem Planı⁷⁴, 2021

Eylem Planı’nda, normatif hak ve özgürlüklerin ötesine geçen bir güvence sistematığı kurulduğu; uluslararası sözleşmelerin koruma mekanizmalarının sunduğu haklar perspektifinin genişletildiği belirtilmektedir. Plan’ın toplumun ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alarak klasik haklar doktrininin sınırlarını aşan bir vizyon ortaya koyduğu kaydedilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihatlarını, Avrupa Konseyi, AB, BM ve AGİT gibi uluslararası kuruluşların karar ve raporlarını dikkate alan bir yaklaşım benimsendiği aktarılmaktadır.

Eylem Planı’nın, toplumun değişen dinamiklerine uyumlu, insan hakları alanında daha kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemeyi amaçladığı ifade edilmektedir (İnsan Hakları Eylem Planı 2021: 10-12).

1. Amaç: daha güçlü bir insan hakları koruma sistemi

Hedef 1.2 insan hakları kurumlarının etkinliğinin artırılması

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun yapısı, BM Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Statüsüne ilişkin İlkeler ile uyumlu hale getirilecek ve İnsan Hakları Kurumları Küresel Ağı akreditasyonu alması sağlanacaktır.
- Kamu Denetçiliği Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kararları kişisel verilerin korunması suretiyle kamuoyunun erişimine açılacaktır.
- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurullarının etkinliğini artırmak amacıyla, kadın temsili de dikkate alınarak yapısı gözden geçirilecek, bu kurullara adliye, nakil aracı ve hastane gibi kurum dışındaki tutulma yerleri ve koşullarını da inceleme yetkisi verilecektir.
- Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurullarının hazırladığı dönemsel raporlar, Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve ilgili infaz hâkimliğine de gönderilecektir.

Hedef 4.4. Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadelede Etkinliğin Artırılması

Faaliyetler

- Dil, din, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri nedenlerle yapılan nefret söylemi ve ayrımcılıkla etkili bir şekilde mücadele edilecektir.

⁷⁴ <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/832021213736insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf> Erişim Tarihi: 09.08.2024

- Ayrımcılık ve nefret suçlarından daha fazla etkilendiği değerlendirilen mağdurlara yönelik olarak psiko-sosyal ve hukuki destek verilecektir.
- Eğitim materyallerinin objektiflik, tarafsızlık ve çoğulculuk ilkeleri dikkate alınarak toplumun bütün kesimlerini kapsayacak şekilde hazırlanmasına devam edilecektir.

Sivil Aktörlerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, sivil toplumun eğitim hakkı çerçevesinde toplumsal cinsiyete duyarlılıklarını belirlemek amacıyla kadın, LGBTİ ve eğitimi odağa alan sivil toplum örgütlerinin kapasitesi ele alınmaktadır.

Eğitim Alanındaki Kadın Örgütlerinin İzleme-Değerlendirme Raporları

Önceki Eğitim Tematik Alan Raporlarında (Tan, 2018; Tan, 2020) eğitim hakkıyla ilgili etkinliklere odaklanan kadın örgütleri ile doğrudan eğitim kurumuna yönelik çalışmalar yapan STK’lar incelenmişti. Bu alana odaklanmadığı halde hak temelli izleme raporları olması nedeniyle Kadının İnsan Hakları Derneği ve KAGİDER de bu STK’lar içinde ele alınmıştı. Aşağıdaki tabloda söz konusu kuruluşların Ağustos 2024 itibarıyla izleme kapasiteleri görülmektedir.

Tablo 29. Kadın Örgütleri ve Eğitim Hakkıyla İlgili İzleme

STK	Hak temelli izleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ’yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ)	x		Salgında kadın olmak araştırma raporu ⁷⁵	2020		x	
KÖVED (Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği)	x		6 Şubat Depremi Sonrasında Afet Bölgesinde Kadınlar ⁷⁶ (Kadın Koalisyonu)	2024	6 Şubat Deprem sonrası Afet Koordinasyon Ekibi çalışmaları	x	

⁷⁵ <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2021/02/Salg%C4%B1nda-Kad%C4%B1n-Olmak-Uzun-Rapor-Final.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

⁷⁶ https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-02/6-subat-depremi-sonrasinda-afet-bolgesinde-kadinlar_kadin-koalisyonu-raporu.pdf Erişim Tarihi: 26.08.2024

STK	Hak temelli izleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ'yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
			işbirliğinde yazılmış bir rapor)				
Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)		x					
Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER)		x					
Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)		x					
Kadın Merkezi Vakfı (KAMER)		x					
Umut Işığı Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi			İnternet sitesine ulaşamadı				
Türk Kadınlar Birliği (TKB)	x		Eşitliğe Ulaşmak ve Ayrımcılıkla Mücadelede Güvencelerimiz İzleme, Değerlendirme Raporlama ⁷⁷	2022	Ayrımcılıkla Mücadele	x	
Türk Ünitelili Kadınlar Derneği (TÜKD)		x					
Türk Kadınlar Konseyi Derneği.		x					
Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu		x					

⁷⁷ <https://www.turkkadınlarbirliği.org/view/pht-file/document/pdf-file/e1c3f7feed.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

STK	Hak temelli İzleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ’yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği	x		Toplumsal cinsiyet çalışmalarının güncel durumu	2023	Akademide toplumsal cinsiyet çalışmaları	x	
Türk Kadınları Kültür Derneği Eşitlik için Kadın Platformu (EŞİK)		x					

İncelenen örgütlerden Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği’nin “Salgında Kadın Olmak”, Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği (KÖVED)’nin ise Kadın Koalisyonu ile işbirliği içinde “6 Şubat Depremi Sonrasında Afet Bölgesinde Kadınlar” adlı raporları bulunmaktadır. Bu raporlara geçtiğimiz yıllarda meydana gelen kritik gelişmelerle ilgili kadınların durumunu ortaya koymaları nedeniyle burada yer verilmektedir. Her iki çalışmada da eğitim ile ilgili bir izleme bulgusuna ya da değerlendirmeye rastlanmamıştır.

Diğer taraftan Türk Kadınlar Birliği (TKB)’nin “Eşitliğe Ulaşmak ve Ayrımcılıkla Mücadelede Güvencelerimiz İzleme, Değerlendirme Raporlama” ve Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği’nin “Toplumsal cinsiyet çalışmalarının güncel durumu” adlı raporları eğitim alanını kesen bilgi ve bulgulara yer vermektedir. İncelenen diğer örgütlerden Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği, Kadın Merkezi Vakfı, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, Türk Kadınlar Konseyi Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Türk Kadınları Kültür Derneği ve Eşitlik için Kadın Platformu’nun web sitelerinde eğitim tematik alanına dair izleme raporu tespit edilememiştir.

LGBTİ+ Örgütlerinin Eğitimle İlgili Raporlarının, Kadın Haklarına Duyarlılıklarının Saptanması

Bu kısımda incelenen örgütler, Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL), Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Üniversiteli Kuir Araştırmaları ve LGBTİ+ Dayanışma Derneği (Unikuir Derneği) ve 17 Mayıs Derneği’dir.

Tablo 30. LGBTİ+ Örgütleri Raporlarının, Kadın Haklarına Duyarlılıkları

STK	Hak temelli izleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ’yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL)	x		Vazgeçmek Yok LGBTİ+’ların İnsan Hakları 2023 Yılı Raporu	2024	LGBTİ+’ların eğitim dahil insan hakları konusunda uğradıkları ayrımcılıkla ilgili 2023 yılında gerçekleşen vakalar	x	
	x		Özgürlüğe Yürüelim LGBTİ+’ların İnsan Hakları 2022 Yılı Raporu	2023	LGBTİ+’ların eğitim dahil insan hakları konusunda uğradıkları ayrımcılıkla ilgili 2022 yılında gerçekleşen vakalar	x	
	x		Herşeye Rağmen LGBTİ+’ların İnsan Hakları 2021 Yılı Raporu	2022	LGBTİ+’ların eğitim dahil insan hakları konusunda uğradıkları ayrımcılıkla ilgili 2021 yılında gerçekleşen vakalar	x	
	x		LGBTİ+’ların İnsan Hakları 2020 Yılı Raporu	2021	LGBTİ+’ların eğitim dahil insan hakları konusunda uğradıkları ayrımcılıkla ilgili 2020 yılında gerçekleşen vakalar	x	
	x		2023 Nefret Suçları Raporu	2024	2023 yılında bildirilen nefret suçu vakaları	x	

STK	Hak temelli izleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ’yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
	x		Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu-2020	2021	2020 yılında bildirilen nefret suçu vakaları	x	
Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD Derneği)			Lgbti+’lara Yönelik Kapsayıcı ve Olumlayıcı Sosyal Hizmet Uygulaması ⁷⁸		Sosyal hizmet uzmanlarının, LGBTİ+’ların sosyal ve duygusal refahlarını artırmaya yönelik müdahale(ler)	x	
			Ruh Sağlığı Alanında LGBTİ+ Odaklı Yaklaşımlar: KAYGI	2022	Ruh sağlığı ve LGBTİ+ odaklı kaygı ⁷⁹	x	
			LGBTİ+’ların Hukuk Gündemine (İçeriden) Bir Bakış 2021-2022	2022	LGBTİ+ hak savunucularının hukuk gündemi ve deneyimleri	x	
			Sığınak Modelleme Rehberi: LGBTİ+’lara Yönelik Şiddetsiz ve Güvenli Bir Sığınak Nasıl Olmalı?	2022	Barınma hakkı ve LGBTİ+’lara yönelik Bir sığınak modeli	x	
			Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İçtihatı Hakkında Rehber -LGBTİ’lerin hakları	2022	LGBTİ+’ların temel hak ve özgürlükleri temelinde Sözleşme maddelerinin uygulanmasına dair	x	

⁷⁸ <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/LGBTİlara-Yonelik-Kapsayici-ve-Olumlayici-Sosyal-Hizmet-Uygulaması.pdf> Erişim Tarihi: 30.08.2024

⁷⁹ <https://spod.org.tr/ruh-sagligi-alaninda-lgbti-odakli-yaklasimlar-kaygi-yayinda/> Erişim Tarihi: 30.08.2024

STK	Hak temelli izleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ’yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
			Eşit Yurttaşlık Mücadelesinde LGBTİ+’ların Anayasal Talepleri	2021	LGBTİ+’ların anayasal eşitlik talepleri	x	
			LGBTİ+ Hak Savunucuları ve Sivil Toplum Örgütleri İçin Yerel Yönetimlerle Çalışma Rehberi	2021	LGBTİ+ hak savunucuları ve sivil toplum örgütlerinin yerel yönetimlerle çalışma süreçlerine dair	x	
			Pandemi Sürecinde Lgbti+’ların Sosyal Hizmetlere Erişimi Araştırma Raporu	2020	Pandemi ve LGBTİ+’ların sosyal hizmetlere erişimi	x	
Üniversiteli Kuir Araştırmaları ve LGBTİ+ Dayanışma Derneği (Unikuir Derneği)			Unikuir ve SPOD işbirliğinde hazırlanan Ankara Ve İstanbul’daki Devlet Üniversitelerinde Lgbti+Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu ⁸⁰	2022	Bazı Devlet Üniversitelerinde LGBTİ+ hakları bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme	x	
			Ankara Ve İstanbul’daki Vakıf Üniversitelerinde Lgbti+Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu ⁸¹	2023	Bazı Vakıf Üniversitelerinde LGBTİ+ hakları bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme	x	

⁸⁰ <https://www.kuirizlem.org/pdf/raporlar/2022/Ankara-Ve-Istanbul-Daki-Devlet-Universitelerinde-Lgbti+Haklari-Baglamindatoplumsal-Cinsiyet-Esitligi-Raporu.Pdf> Erişim Tarihi: 30.08.2024

⁸¹ <https://www.kuirizlem.org/pdf/raporlar/2023/ANKARA-VE-ISTANBULDAKI-VAKIF-UNIVERSITELERINDE-LGBTI+HAKLARI-BAGLAMINDA-TOPLUMSAL-CINSIYET-ESITLIGI-RAPORU.pdf> Erişim Tarihi: 30.08.2024

STK	Hak temelli izleme yapma durumu		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve LGBTİ’yi içermesi	
	Var	Yok				Var	Yok
17 Mayıs Derneği			Ülke çapında 2021 okul ortamı araştırması: Ülkedeki LGBTQ+ Gençlerin Okul Deneyimleri Raporu ⁸²	2022	Hasmane Okul İkliminin Boyutları ve Etkileri Okullardaki Kaynaklar ve Destek Mekanizmaları	x	

Tablo 30’da görüldüğü gibi çeşitli LGBTİ+ örgütleri hazırladıkları raporlarda, insan hakları ve ayrımcılıklar kapsamında birçok boyutu ele almışlardır. Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği, yıllık LGBTİ+ İnsan Hakları Raporları ile birlikte, 2021’de “Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu”, 2023 yılında ise “Nefret Suçları Raporu” hazırlamış ve bu raporlarda, eğitim alanını da içerecek şekilde farklı sektörlerdeki hak ihlallerini sistematik, periyodik ve detaylı bir şekilde belgelemiştir.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD Derneği), LGBTİ+ temel hak ve özgürlükleri ile eşitlik taleplerini sosyal hizmetlere erişim, barınma hakkı, sosyal ve duygusal refahlarını artırmaya yönelik müdahaleler, ruh sağlığı ve LGBTİ+ odaklı kaygı vb. konular çerçevesinde değerlendirdikleri raporlarda belgelendirmişlerdir.

Üniversiteli Kuir Araştırmaları ve LGBTİ+ Dayanışma Derneği (Unikuir Derneği)’nin yaptığı çalışmalar arasında, SPOD işbirliğinde hazırladıkları “Ankara ve İstanbul’daki Devlet Üniversitelerinde Lgbti+ Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu”, (2022) ve “Ankara ve İstanbul’daki Vakıf Üniversitelerinde Lgbti+ Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu”, (2023) bulunmaktadır.

17 Mayıs Derneği ise, 2021’de Ülke Çapında Okul Ortamı Araştırması: Ülkedeki LGBTQ+ Gençlerin Okul Deneyimleri Raporunda, Hasmane Okul İkliminin Boyutları ve Etkileri ile Okullardaki Kaynaklar ve Destek Mekanizmalarını incelemişlerdir.

Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılıklarının Saptanması

Eğitim alanında çalışan sivil toplum kuruluşları arasında en fazla üyeye sahip dört sendika ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı gösteren ya da kız öğrencilere odaklanan STK’ların güncellenmiş verileri Tablo 31’de görülmektedir. İnsan Hakları Derneği (İHD) de, hem yürüttüğü İnsan Hakları Eğitimi Programları hem de izlediği hak ihlalleri arasında eğitimle ilgili çalışmalara yer verdiği için listeye dâhil edilmiştir.

⁸² <https://www.17mayis.org/images/publish/pdf/2021-ulke-capinda-okul-ortami-arastirmasi-ulkedeki-lgbtq-genclerin-okul-deneyimleri-21-02-2024.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

İlk tematik raporda olmayıp, ikincisinde yer verilen Bilim Akademisi bu güncellemeye de eklenmiştir. Diğer raporlarda yer almayıp bu güncellemede bulunan diğer kuruluşlar, İlke Vakfı, Öğretmen Ağı ve Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi (SEÇBİR) ve Eşit Haklar İçin İzleme Derneği’dir.

Tablo 31. Eğitimle İlgili Sivil Toplum Kuruluşları ve TCE ile İlgili İzleme

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen)	2024/’25 Eğitim-Öğretim Yılı Başında Eğitimin Durumu	2024	Ekonomik krizin etkisi ile eşitsizliklerin derinleşmesi, Çocuk yoksulluğu, ÇEDES vb. projeler ve eğitimde dinselleşme, laiklik karşıtı müfredat değişiklikleri, Öğretmenlik Meslek Kanunu
	MEB Örgün Eğitim İstatistikleri Işığında Eğitimin Durumu	2021	Eğitime erişim, eğitimde özelleştirme politikaları, Dinselleşme
	Eğitimde Covid-19 Pandemi Kaosu	2021	Covid-19 pandemisinin eğitime etkileri ve uzaktan öğretim
	Eğitim ve Bilim Alanında Kadına Yönelik Şiddet Araştırması Sonuçları	2020	Eğitim ve bilim işkolunda çalışan kadınlara yönelik şiddet üzerine
Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası (Türk Eğitim-Sen)	2023’e Doğru Türkiye’de Din ve Değerler Eğitimi Çalıştayı Değerler Eğitimi Sonuç Raporu	2021	Karakter ve değer eğitimi, Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmen adaylarının değerlere atfettikleri anlamlar üzerine bir araştırma

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
Eğitimciler Birliği Sendikası (Eğitim-Bir-Sen)	Ders Kitaplarının Değerler Yönünden İncelenmesi: Tespit Ve Önerileri II Öğretim Programlarının Değerler Yönünden İncelenmesi: Tespit Ve Önerileri I Yükseköğretimde Değişim ve Dönüşüm Beklentileri, Öneriler	2024 2023 2021	Değerler eğitime yönelik sahadaki öğretmen yaklaşımları Öğretim Programlarında Değerler eğitimi Bazı göstergelerle Türkiye’de Yükseköğretim Üniversite çalışanlarının sorunları ve bunlara yönelik çözüm önerileri
Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası (Eğitim-İş)	Türkiye’nin Çocuk Portresi Türkiye’nin Kayıp Gençliği İklim değişikliğinin çocuk işçiliğine etkileri ve Türkiye Milli Eğitimin Çöküşü -2021-2022 Eğitim öğretim yılı değerlendirme raporu 2023 Eğitim bütçesi	2024 2024 2024 2022 2022	Mesleki Eğitim, Açık Öğretim Okulları, Laik eğitim, Parasız Kamusal Eğitim vb.
ERG	Var (Bkz.Tablo 33)		
Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği	Yok		
İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV)	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Genç Kadınlar Mevcut		Ne eğitimde ne de istihdamda yer alan kadınların ihtiyaç analizi

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
	Durum ve İhtiyaç Analizi Araştırması		
Öğretmen Akademisi Vakfı (ÖRAV)	Var (Bkz. Tablo 32)		
Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)	Yok		
Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)	Yok		
Türk Eğitim Derneği (TED) TEDMEM	Sınavların Gölgesinde Eğitim Sistemi ⁸³ Yeni Bir Eğitim Anlayışı Şart ⁸⁴ 2022 Eğitim Değerlendirme Raporu ⁸⁵ 2021 Eğitim Değerlendirme Raporu ⁸⁶ Ulusal Eğitim Programı 2015-2022 ⁸⁷ Covid.19 Sürecinde Eğitim. Uzaktan Öğrenme, Sorunlar ⁸⁸	2023 2023 2023 2022 2022 2020	Eğitim Hakkı, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)	Yok		

⁸³ <https://tedmem.org/storage/publications/February2023/nkC2E2hWTRCWYfAtAvga.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

⁸⁴ <https://tedmem.org/storage/publications/July2023/sAHUNd6dqTgP7ajDWtZs.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

⁸⁵ <https://tedmem.org/storage/publications/July2023/LAlmPTRTIAZgnWYFXcPh.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

⁸⁶ <https://tedmem.org/storage/publications/February2023/T7pGRF8oRV9bZSX7YDju.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

⁸⁷ <https://tedmem.org/storage/publications/February2023/J0McZSdXPavI0cc5xTjM.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

⁸⁸ <https://tedmem.org/storage/publications/February2023/FvZgqcTeABuqBueLWx50.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
Tüvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı (TOÇEV)	Yok		
Türk Eğitim Vakfı (TEV)	Yok		
İLKE Vakfı	Eğitim İzleme Raporu,2023 Eğitim İzleme Raporu, 2022 Eğitim İzleme Raporu, 2021	2023 2022 2021	2022 raporu: Özel Eğitimden faydalanan kadın ve erkek öğrencilerin eğitime erişimleri arasındaki eşitsizlik
Çağdaş Eğitim Kooperatifi (ÇEK)	Yok		
İnsan Hakları Derneği	Yıllık raporlar ⁸⁹ Özel raporlar ⁹⁰	2021 2022 2023	
Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Verinin Yolculuğu Yapay Zekâ ve Kadın İşgücü İlişkisinin Toplumsal Eşitlik Açısından Değerlendirilmesi Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini İzlemek Ve Azaltmak İçin Veri Üretimine Yeni Yaklaşımlar	2024 2024 2024	

⁸⁹ https://www.ihd.org.tr/td_d_slug_2/ Erişim Tarihi: 20.08.2024

⁹⁰ <https://www.ihd.org.tr/category/c86-raporlar/c34-el-raporlar/> Erişim Tarihi: 20.08.2024

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
	Dönüştürücü Eşitlik Politikaları için Veri Nasıl Yönetilmeli? Kamusal Alanlar Herkes İçin Nasıl Eşit Hale Getirilebilir? Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir ⁹¹ Türkiye İlleri Okul Öncesi Eğitim İstatistikleri ⁹²	2024 2023 2023 2020	
Başka Bir Okul Mümkün Derneği (BBMO)	Yok		
Köy Okulları Değişim Ağı Derneği (KODA)	Deprem Sonrası Nüfus Hareketliliğinin Kırsalda Eğitim Üzerindeki Etkileri	2023	
Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği	Suriyeli Ve Türkiyeli Genç Kadınlar ve Erkeklerin Gündelik Yaşamları COVID-19 Pandemi Döneminde Mülteci LGBTİ+lar ve Yaşadıkları Hak İhlalleri Raporu Küçük Küçük Ülkeler Yaratmak: Ebeveyn ve Gençlerin Gözünden Türkiye’de Yaşayan Mülteci Çocukların Eğitime Erişimi Araştırması Raporu	2022 2021 2021	Eğitim hakkı, Çoklu eşitsizlikler ve Ayrımcılıklar

⁹¹ https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_toplumsal_cinsiyet_esitligi_politikalari_nasil_guclendirilir.pdf Erişim Tarihi: 26.08.2024

⁹² https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/Turkiye_Egitim_TR_ENG.pdf Erişim Tarihi: 26.08.2024

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
	Kürtlerde Değerler ve Tutumlar Araştırması	2021	
	Pandemide Evde Bakım ve Zaman Kullanımı	2021	
	Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması	2020	
	Diyarbakır’da Pandemi Ve Kadın	2020	
	Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Zorluklar, Eğilimler, Olanaklar		
Bilim Akademisi	Akademik Özgürlükler Raporu: 2020-2021 ⁹³	2021	*Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin sayısal veriler
	Akademik Özgürlükler Raporu: 2021-2022 ⁹⁴	2022	*Cinsel taciz ve cinsel saldırının önlenmesi
	Akademik Özgürlükler Raporu: 2022-2023 ⁹⁵	2024	* Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planları
Öğretmen Ağı ve Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi (SEÇBİR)	Ders Kitaplarında Mülteciler	2022	
	Ders kitaplarında engellilik: durum analizi	2017	Eğitim Hakkı Kadın ve LGBTİ+ Hakları Çoklu eşitsizlikler
	LGBTİ Hakları için Eğitim Stratejileri	2016	

⁹³ <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2020/11/akademik-ozgurlukler-raporu-2020-21-ekim-2021.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

⁹⁴ <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2024/01/21-22-akademik-ozgurluk-son.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

⁹⁵ <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2024/01/22-23-akademik-ozgurluk-raporu-120124.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

STK	İzleme Raporu	Yıl	TCE/Eğitim Hakkıyla İlgili İçerme
	Ders Kitaplarında Engellilik	2013	
	Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet: İyileşmeler, Problemler Ve Öneriler	2012	
Eşit Haklar İçin İzleme Derneği	*Seçmeli Din Dersleri ve Kitapları Hakkında Değerlendirme *Eğitimde Çoğulculuk ve Çocukların Din veya İnanç Özgürlüğü *Türkiye’de Zorunlu Din Eğitimi	2020 2020 2020	Eşit Haklar

Türkiye’de eğitim alanında aktif faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları arasında bulunan Eğitim Sen, Eğitim ve Bilim alanında kadına yönelik şiddet, Covid -19 pandemisi, Eğitimin Durumu ile ilgili raporlar yayımlamıştır. Türk Eğitim Sen ve Eğitim-Bir-Sen karakter ve değer eğitimine odaklanan çalışmalara imza atmışlardır. Eğitim İş ise 2021-2022 değerlendirme raporu, iklim değişikliği ve eğitim bütçesi gibi konuları merceğe alan çalışmalar gerçekleştirmiştir.

TEDMEM (Türk Eğitim Derneği - Eğitim Politikaları Merkezi), eğitim sistemini çeşitli boyutlarıyla analiz eden, eğitim politikaları üzerine kapsamlı çalışmalar ve reform önerileri geliştiren raporlar hazırlamaktadır. TEDMEM, yıllık değerlendirme raporlarının yanı sıra Covid-19, uzaktan öğrenme ve sorunlar, sınavların gölgesindeki eğitim sistemi, yeni bir eğitim anlayışı şart gibi başlıklarda raporlar hazırlamıştır.

TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı), eğitimdeki eşitsizliklerin ve demokratikleşmenin ele alındığı raporlarında, toplumsal cinsiyet ve insan hakları boyutlarına özellikle vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde Heinrich Böll Stiftung Derneği, toplumsal cinsiyet, çoklu eşitsizlikler, eşitlik ve insan hakları konularında farkındalık yaratmaya odaklanmış, bu kapsamdaki projeler ve raporlar yayımlamıştır. Bilim Akademisi, özellikle akademik özgürlükler ve bilimsel özerklik alanlarında yaptığı çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna dikkat çekmiştir. SEÇBİR (Eğitim ve Çocuk Çalışmaları Birimi), ders kitaplarında toplumsal cinsiyet ve engellilik konularına odaklanan, çocukların eğitime eşit erişimine ve eğitim sistemindeki ayrımcılıklara dikkat çeken raporlar hazırlamıştır. Eşit Hakları İzleme Derneği ise raporlarında eğitimde çoğulculuk, din ve inanç özgürlüğü temalarına yer vermiştir.

Öğretmen Akademisi Vakfının 2021-2023 arasında yayımladığı izleme raporları Tablo 32’de görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini odağa alan bu raporların içeriği lise düzeyinde kariyer seçimi, erken çocukluk döneminde sosyal gelişimin desteklenmesi, öğretmen ve idarecilere yönelik önyargı ve ayrımcılık gibi konulardan oluşmaktadır.

Tablo 32. Öğretmen Akademisi Vakfı (ÖRAV) Raporları

İzleme Raporları	Yıl	İçerik
Sürdürülebilir Dünya Vatandaşlığı Eğitim Programı İzleme ve Değerlendirme Raporu	2023-2024	
Eşit Biz Eğitim Programı İzleme ve Değerlendirme Raporu	2023	Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişimin Desteklenmesi projesinde amaç Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratma
	2022	
Yarınım Kız Kardeşim İzleme ve Değerlendirme Raporu	2023	MEB’na bağlı okullarda çalışan öğretmenler ve idarecilere yönelik gelişim odaklı düşünme, yılmazlık, önyargı, kalıpyargı, ayrımcılık, işbirliği vb. konularında verilen eğitimle ilgili bir proje
	2022	
	2021	
Türkiyenin Mühendis Kızları İzleme ve Değerlendirme Raporu	2023	Lise düzeyinde öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin kariyer ve meslek seçimi ile ilgili toplumsal cinsiyete dair önyargılarını kırmak için gerçekleştirilmiş bir proje
	2022	
	2021	

Eğitimle ilgili birçok boyutta izleme raporları hazırlayan Eğitim Reformu Girişimi (ERG)’nin 2021-2023 yıllarına ait raporları Tablo 33’te yer almaktadır. Eğitimin Yönetişi ve Finansmanı, Eğitim Ortamları, Öğrenciler ve Eğitime Erişim, Öğretmenler, Kız Çocukların Eğitim Hakkı gibi başlıklarla hazırlanan bu raporlar toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı içeriklerden oluşmaktadır.

Tablo 33. Eğitim Reformu Girişimi Raporları

İzleme Raporları⁹⁶	Yıl	İçerik
Eğitim İzleme Raporu	Mayıs 2021	Eğitimin Yönetişi ve Finansmanı
Eğitim İzleme Raporu	Ağustos 2021	Eğitim Ortamları
Eğitim İzleme Raporu	Ekim 2021	Öğrenciler ve Eğitime Erişim
Eğitim İzleme Raporu	Kasım 2021	Öğretmenler
Eğitim İzleme Raporu	Aralık 2021	Eğitimin İçeriği
Eğitim İzleme Raporu	2022	
Eğitim İzleme Raporu	2023	
Kız Çocukların Eğitim Hakkı	Temmuz 2023	
Göstergelerle Bilgi Notu	Yıl	İçerik
Bilgi notu ⁹⁷	2024	2025’e Doğru Göstergelerle Eğitimde Fırsat Penceresi

Tablo 34’te ise eğitimle doğrudan ilgili olmasa da, geçmişte eğitim üzerine raporlar hazırlayan ve kamu yararına dernek statüsünde olan TÜSİAD’ın çalışmalarına yer verilmektedir.

Tablo 34. TÜSİAD’ın Eğitim Alanındaki Raporları 2021-2023

İzleme Raporu	Yıl	TCE
Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Askıya Çıkarılan Öğretim Programları Hakkında TÜSİAD Görüşü	2024	
TÜSİAD-ERG “Covid-19 Etkisinde Türkiye’de Eğitim”	2021	
Yeni Bir Anlayışla Geleceği İnşa: İnsan, Bilim, Kurumlar	2021	

⁹⁶ https://www.egitimreformugirisimi.org/bultenler/?tx_category=egitim-izleme-bultenleri&cvp_published_year=2021
Erişim Tarihi: 14.07.2024

⁹⁷ <https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2024/05/ERG-2025e-dogru-gostergelerle-egitimde-firsat-penceresi.pdf> Erişim Tarihi: 20.08.2024

Eğitimde Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalaması 2021-2023

Dünya Ekonomik Forumu’nun 2006’dan itibaren düzenli olarak yayımladığı Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporlarında, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik küresel, bölgesel ve ülkeler düzeyinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Bu kapsamda incelenen dört kritik alan ekonomi, sağlık, siyaset ve eğitimidir. Birincisi 2006 yılında yayınlanan bu rapora göre küresel toplumsal cinsiyet eşitliği endeksinde Türkiye, 115 ülke arasında 105. sırada yer almıştır. Bir önceki izleme raporunda endeksin 2020 yılına ait genel sıralamasında Türkiye’nin 153 ülke arasında 130., eğitime erişimde ise, 113. sırayı gösterdiği belirtilmektedir (Tan, 2020).

2023’te 146 ülke arasında genel sıralamada 129. sıraya yerleşen Türkiye, eğitimde 99. sırada yer almıştır.⁹⁸ 2024 yılı verilerine göre ise, Türkiye 146 ülke arasında genel sıralamada 2 basamak ilerleyerek 127. sıraya yerleşmiş; eğitimsel kazanımlarda 90. sıraya çıkmış olsa da küresel endekste halen çok geride olduğu görülmektedir.⁹⁹

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin haritalanması ve izlenmesi için belirlenmiş göstergeler bir önceki raporda belirtildiği gibi “Sürdürülebilir Kalkınma Hedef ve Göstergeleri” çerçevesinde oluşturulmuştur (Tan, 2020). 2021-23 yılları arası izleme raporunda da aynı çerçeve esas alınmış ve gelişmeler bazı sorun alanları üzerinden özetlenmiştir. Bunlar arasında, cinsiyetler arasındaki okuma yazma oranlarının kadınların aleyhine eşitsizliğe işaret etmesi; eğitim tür ve düzeylerine katılım, devam ve çıktılar açısından cinsiyetler arasındaki eşitsizliklerin farklı bölgelerde, kırsal/kent gibi farklı yerleşim yerlerinde, etnik farklılıkların ve engelliliğin söz konusu olduğu durumlarda derinleşmesi; cinsiyetler arası dijital uçurumun eğitim açısından ortaya koyduğu tablo, okul terklerindeki artış, “ne okulda ne de istihdamda” bulunan kadın ve erkeklerin durumu vb. hususlar yer almaktadır.

Eğitime Erişim ve Süreklilikte Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

Okuryazarlık

Okuryazarlık, eğitim hakkının bir parçası olmasının yanı sıra, yoksulluğun azaltılması, iş gücünün artması ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama gibi geniş çaplı etkileri olan temel bir insan hakkıdır. UNESCO’nun 2023 verilerine göre, okuryazarlık aynı zamanda kadınların güçlenmesine, ailelerinin sağlık ve eğitimine olumlu etkiler sunmaktadır. Bu nedenle, kadınların eğitimdeki durumunu incelerken ele alınması gereken en önemli göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir.

Dünya genelinde, UNESCO (2023) verilerine göre 15 yaş ve üzeri erkeklerin okuryazarlık oranı %90 iken, kadınlarda bu oran %83 düzeyindedir. Aynı rapora göre, dünyada okuma

⁹⁸ Global Gender Gap Report (2023; 351) (Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu, 2023)
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf Erişim Tarihi: 17.08.2024

⁹⁹ Global Gender Gap Report (2024; 349) (Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu, 2024)
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf Erişim Tarihi: 17.08.2024

yazma bilmeyen 763 milyon yetişkin bulunmaktadır ve bunların yaklaşık üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye’de ise TÜİK’ten alınan verilere göre 15 yaş ve üzeri kadınlardan 1.668.163 kişinin okuma yazma bilmediği belirtilirken, bu sayı erkekler için 402. 840’tır. Buna göre okuma yazma bilmeyen toplam 2.071.003 kişinin yüzde 80,5’i kadınlardan oluşmaktadır (Tablo 35)¹⁰⁰. Ayrıca, 6 yaş ve üzeri toplam nüfus içinde okuma yazma bilmeyenlerin %82,28’i 50 yaş ve üzeri kadınlardır; bu da 1.272.102 kişi olarak kaydedilmiştir.¹⁰¹

Tablo 35. Genel Nüfus İçinde Okuryazar Kadın ve Erkek Sayısı ve Oranı (15 +yaş)

Yıl	2021		2022		2023	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Genel toplam (nüfus)	31,957,468	32,257,907	32,347,391	32,678,886	32,705,591	33,033,638
Okuryazar	31,393,269	30,322,404	31,775,123	30,783,596	32,302,751	31,365,475
Yüzde (%)	%98,2	%93,9	%98,2	%94,2	%98,8	%94,9

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2008-2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2023-53444> (Yüzde oranlarını bulmak için toplam nüfus içindeki okuryazar oranları hesaplanmıştır, genel toplamın içinde okuryazarlık durumu bilinmeyenler de bulunmaktadır).

Erken Çocukluk Eğitimi

Eğitim kademelerine göre net okullaşma oranları da eğitim için önemli bir diğer göstergedir. SKH 4.2.4. göstergesi olan okul öncesi okullaşma oranlarının Türkiye’deki durumu Tablo 36 ’da yer almaktadır.

Tablo 36. Okul Öncesi Eğitimde Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (%)

Okul öncesi net okullaşma oranı	2020-2021			2021-2022			2022-2023		
	Toplam	Oğlan	Kız	Toplam	Oğlan	Kız	Toplam	Oğlan	Kız
3-5 yaş	28,35	28,57	28,12	44,05	44,14	43,96	51,38	51,41	51,34
4-5 yaş	36,79	37,07	36,50	55,87	55,94	55,80	63,55	63,60	63,50
5 yaş	56,89	57,41	56,34	81,63	81,85	81,41	84,95	85,23	84,66

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023.

¹⁰⁰ Tablo 35 ’teki verilerden yararlanarak hesaplanmıştır. 2023 yılı okuryazar sayıları kullanılmıştır.

¹⁰¹ Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2024-2028

2020-2021 ve 2022-2023 eğitim yılları arasında Türkiye’de okul öncesi net okullaşma oranları incelendiğinde, 3-5 yaş grubunda genel okullaşma oranının %28,35’ten %51,38’e yükseldiği görülmektedir. 4-5 yaş grubunda ise bu oran %36,79’dan %63,55’e çıkmıştır. Özellikle 5 yaş grubunda kayda değer bir artış yaşanmış olup, 2020-2021 döneminde %56,89 olan oran 2022-2023 döneminde %84,95’e yükselmiştir. Tabloda ayrıca, kız ve oğlan çocukları okullaşma oranları arasında hemen hemen tüm yaş gruplarında erkekler lehine bir fark olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan OECD ülkelerinden mevcut veriye sahip olanların yarısından fazlasında, 3 ila 5 yaş arasındaki çocukların okullaşma oranı en az %90’dır. 4 yaşındaki çocukların erken çocukluk eğitimi (ECE) ve ilköğretime katılım oranlarının en yüksek olduğu Belçika, Fransa, Japonya gibi ülkelerde okullaşma oranı %98’e eşit veya daha fazladır. Buna karşılık, Türkiye son yıllarda belirli bir aşama kaydetmesine rağmen halen OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmakta ve bu kademedeki en düşük okullaşma oranlarına sahip ülkelerden biri olmaya devam etmektedir (Education at a Glance, 2023: 167).

Okullaşma

SDH 4.1, 2030 yılına kadar tüm kız ve erkek çocukların ücretsiz, adil ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretime tamamlamalarını ve böylece ilgili ve etkili öğrenme çıktılarının elde edilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Dünya Ekonomik Forumu’nun raporlarında ise, eğitime erişim kategorisinde kadınlar ve erkekler arasındaki fark, ilk, orta ve yükseköğretimdeki kadın-erkek oranlarına dayanarak belirlenmektedir.

2020-2023 yılları arasında kademelere ve cinsiyete göre net okullaşma oranları

Tablo 37’de gösterilmektedir. Buna göre, 2023 yılında zorunlu eğitim kademeleri arasında en yüksek net okullaşma oranı kızlarda %93,88, erkeklerde %93,82 ile ilkokul düzeyindedir. İlkokulu, ortaöğretim (%91,82, ve %91,57) ve ortaokul (sırasıyla %91,22 ve %91,21) takip etmektedir.

ERG’in raporuna göre 6-9 yaş grubundaki ilkokul çağında yaklaşık 75 bin 174, 10-13 yaş grubundaki ortaokul çağında yaklaşık 83 bin 401 ve 14-17 yaş grubundaki ortaöğretim çağında yaklaşık 284 bin 68 çocuk eğitim dışında kalmıştır. Bu veriler, zorunlu eğitim çağında en fazla sayıda eğitim dışında kalan grubun 14-17 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Bu çocukların eğitimden uzaklaşma sebepleri ekonomik kriz ve zorluklar, engellilik durumu veya erken yaşta evlilik gibi faktörler olabilir. Bu sebeplerin tespit edilmesi, çocukların yeniden eğitime kazandırılmasını amaçlayan müdahale programlarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Eğitim İzleme Raporu, 2023; 36).

Tablo 37. İlköğretim ve Ortaöğretimde Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (%)

	2020-2021		2021-2022		2022-2023	
	Oğlan	Kız	Oğlan	Kız	Oğlan	Kız
İlkokul	93,34	93,11	93,20	93,12	93,82	93,88
Ortaokul	88,95	88,74	89,95	89,73	91,22	91,21
Ortaöğretim	88,05	87,79	90,03	89,29	91,82	91,57

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023.

2022-23 eğitim-öğretim yılı verilerine göre, yaşa göre okullaşma oranı hesaplamaları, zorunlu eğitim çağındaki yaklaşık 221 bin 739 kız çocuğunun eğitim dışında kaldığını göstermektedir (Eğitim İzleme Raporu, ERG, 2023; 44). Yaş gruplarına göre incelendiğinde, 14 yaş itibarıyla eğitim dışına çıkan kız çocuk sayısının 20 bini, 15-16 yaşlarında ise 30 bini aştığı görülmektedir. 17 yaşta ise bu sayı 50 binin üzerine çıkmaktadır. Eğitim dışında kalan toplam çocuk sayısı kız ve erkek çocuklar için benzer olsa da (kızlarda yaklaşık 221 bin 739, oğlanlarda yaklaşık 220 bin 904), eğitimden ayrılma nedenleri farklılık göstermektedir. Bu durum, kız çocukların karşılaştığı sorunların toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde, kız çocuklarına özel çözümlerle ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Eğitim İzleme Raporu, ERG, 2023: 44).

Kız ve oğlan çocukların eğitimden uzak kalma nedenleri arasındaki farklılıklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gözler önüne sermektedir. Kız çocukları genellikle ev içinde veya dışında çalışmak zorunda kalmaları, erken yaşta ve zorla evlendirilme gibi sebeplerle eğitimden kopmaktadır. Bu sorunlar, artan yoksulluk ve özellikle çocuk yoksulluğu ile daha da derinleşmekte; kız çocuklarının eğitimde karşılaştıkları engelleri ağırlaştırmaktadır. TÜİK verilerine göre, 2021 yılında gerçekleşen resmi evliliklerin %2,3'ü 16-17 yaş grubundaki kız çocuklarını kapsarken, aynı yaş grubundaki oğlanlarda bu oran sadece %0,1'dir (ERG, Kız Çocukların Eğitim Hakkı, 2023: 6).

UNDP'nin Aralık 2022'de yayımladığı "Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Genç Kadınlar¹⁰²" raporu, cinsiyetçi kalıp yargıların ve ev içi iş yükünün, lise sonrası eğitime devam etme üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ve kadınların işgücüne katılımını dolayısıyla ülke ekonomisine katkılarını engellediğini ortaya koymaktadır. Rapora göre, eğitimin kesintiye uğramasının başlıca nedenleri arasında "eğitimin aile için maliyetli olması", "ev işlerine yönelik sorumluluklar" ve "ailenin uygun görmemesi" gibi faktörler öne çıkmaktadır.

UNESCO yalnızca kız çocukların değil, oğlan çocuklarının da eğitimden uzaklaşmasına dair çarpıcı bir eğilime dikkat çekmektedir. 2022 yılında, 140'tan fazla ülkeden toplanan veriler oğlan çocuklarının eğitimden kopuşunu ve karşılaştıkları dezavantajları inceleyen ilk küresel rapor¹⁰³ niteliğindedir. Kız çocuklarının eğitime erişiminin iyileştirilmesinin, halen eğitimde ve eğitim yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için kritik öneme sahip olduğu; aynı

¹⁰² <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/ne-egitimde-ne-istihdamda-yer-alan-genc-kadinlar-mevcut-durum-ve-ihhtiyac-analizi-arastirmasi> Erişim Tarihi: 12.08.2024

¹⁰³ UNESCO (2022) Leave no child behind: global report on boys' disengagement from education <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381105> Date of Access: 13.08.2024

zamanda oğlan çocuklarının ve genç erkeklerin eğitim ihtiyaçlarına da küresel düzeyde odaklanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Oğlan çocuklarının eğitimden uzaklaşmasının ele alınması, yalnızca onların öğrenme, iş olanakları, gelir ve refah seviyelerini iyileştirmek açısından değil, tüm toplum için ekonomik, sosyal ve sağlık açısından olumlu sonuçlar doğurması açısından da büyük önem taşımaktadır.

Tablo 38. Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrenciler Arasında Kadın Sayı ve Oranları

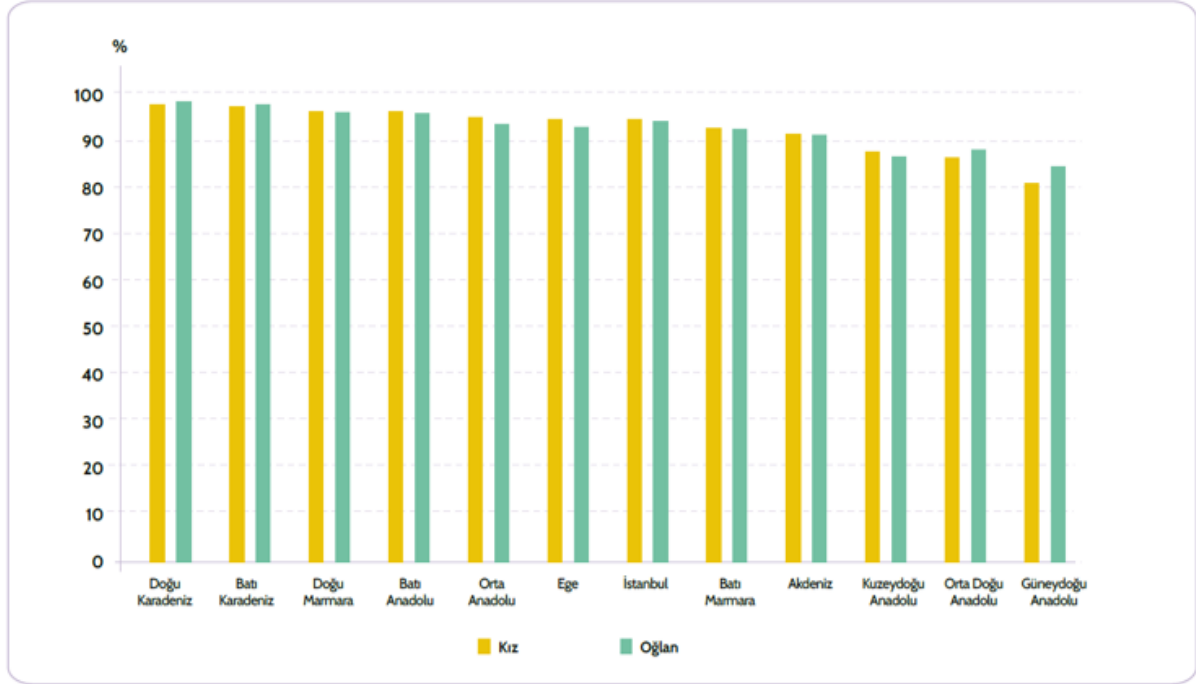
	2020-2021			2021-2022			2022-2023		
Eğitim türü	T	K	% (K)	T	K	% (K)	T	K	% (K)
Ortaöğretim (Genel+ Mesleki+Din)	6 318 602	3 002 601	47, 5	6 543 599	3 084 612	47, 1	6 789 681	3 229 628	47, 6
Genel Ortaöğretim	3 920 083	1 817 545	46, 4	4 092 604	2 093 381	51, 2	4 437 748	2 274 065	51, 2
Meslekî ve Teknik Ortaöğretim	1 731 556	628 057	36, 3	1 833 717	645 749	35, 2	1 772 627	626 430	35, 3
Din Öğretimi	666 963	369 464	55, 4	617 278	345 482	56	579 306	329 133	56, 8

Kaynak: MİLLÎ EĞİTİM İSTATİSTİKLERİ Örgün Eğitim 2020/'21; MİLLÎ EĞİTİM İSTATİSTİKLERİ Örgün Eğitim 2021/'22; MİLLÎ EĞİTİM İSTATİSTİKLERİ Örgün Eğitim 2022/'23.

Tablo 38 Ortaöğretim kurumlarındaki öğrenciler arasındaki kadın sayı ve oranlarını göstermektedir. 2021-2022 öğretim yılında en dikkate değer değişme Genel Ortaöğretimdeki kadın katılımının bir yılda 4.8 yüzde puan artmasıdır. 2020-2021'den itibaren izlenen üç öğretim yılı boyunca tüm ortaöğretim kurumları arasında din öğretimi, kadın öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu tek alandır (Tablo 38). Kadınların din öğretiminde yüzde oranları sırasıyla % 55,4, % 56 ve %56,8 dir.

Cinsiyet oranı, doğrudan eğitime erişimi ölçen bir gösterge olmasa da, eğitim imkânlarına ulaşabilen çocuklar arasında cinsiyet dengesinin olup olmadığını takip etmek için kullanılır. Dışsal faktörler etkili olmadığında, bir ülkedeki kız ve oğlan çocuklarının sayısının birbirine yakın olması beklenir; bu durumda cinsiyet oranının %100'e yakın olması gerekir. Türkiye’de 2000-01 eğitim yılında ilköğretimde %89,6 olan cinsiyet oranı, 2022-23 döneminde ilkokulda %99,5’e, ortaokulda %101,9’a yükselmiştir. Ortaöğretimde ise bu oran %74,4’ten %96’ya çıkmıştır. Benzer bir ilerleme, eğitim kademelerine göre net okullaşma oranlarında da gözlemlenmektedir: 2012-13’te kız çocuklarının ortaöğretimdeki net okullaşma oranı %69,3 iken, 2022-23’te bu oran %91,6’ya ulaşmıştır. Ancak, bu iyileşmeye rağmen bölgesel farklılıklar devam etmektedir. Doğu Karadeniz’de kız çocuklarının ortaöğretimde net okullaşma oranı %97,3 ile en yüksek seviyededeyken, Güneydoğu Anadolu’da bu oran %80,9 ile en düşük seviyededir ve iki bölge arasında 16,4 puanlık bir fark vardır (Çizelge 1). Ayrıca, Güneydoğu Anadolu, erkeklerin lehine 3,6 puan fark ile ortaöğretimde cinsiyet farkının en yüksek olduğu bölgedir (Eğitim İzleme Raporu, 2023: 43).

Çizelge 1. Ortaöğretimde Cinsiyet ve Bölgeler Ayrımında Net Okullaşma Oranları, 2022-23 (Eğitim İzleme Raporu, ERG, 2023:44)

Yetişkin Eğitime Erişim

SDG 4.3, 2030 yılına kadar tüm kadın ve erkeklerin bütçelerine uygun, nitelikli mesleki, teknik eğitim ve üniversite dahil olmak üzere yükseköğretime eşit şekilde erişimini sağlamayı hedeflemektedir. Gösterge 4.3.1 ise gençlerin ve yetişkinlerin örgün ve yaygın eğitime katılım oranlarını ölçmektedir. 2020-21’de Türkiye’de yükseköğretimde net okullaşma oranı %44,4 iken 2022-23’de bu oranın %46,2 ye çıktığı görülmektedir (Bkz.Tablo 39). İlgili tabloda dikkat çeken bir diğer husus yükseköğretimde kadın öğrencilerin okullaşma oranlarının, izlenen yılların tamamında erkek öğrencilerden yüksek olması ve yaklaşık %3 oranında artmasıdır. Bu durum yukarıda değinilen UNESCO’nun raporundaki küresel olarak erkek öğrencilerin okuldan uzaklaşmaları tespitinin, Türkiye için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bir önceki raporda (Tan, 2020) benzer bir düşüş eğilimine dikkat çekilirken bu durumun, üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranlarının artmasıyla üniversitenin cazibesinin azalması arasındaki ilişkinin ele alınmasını gerektirdiği işaret edilmiştir.

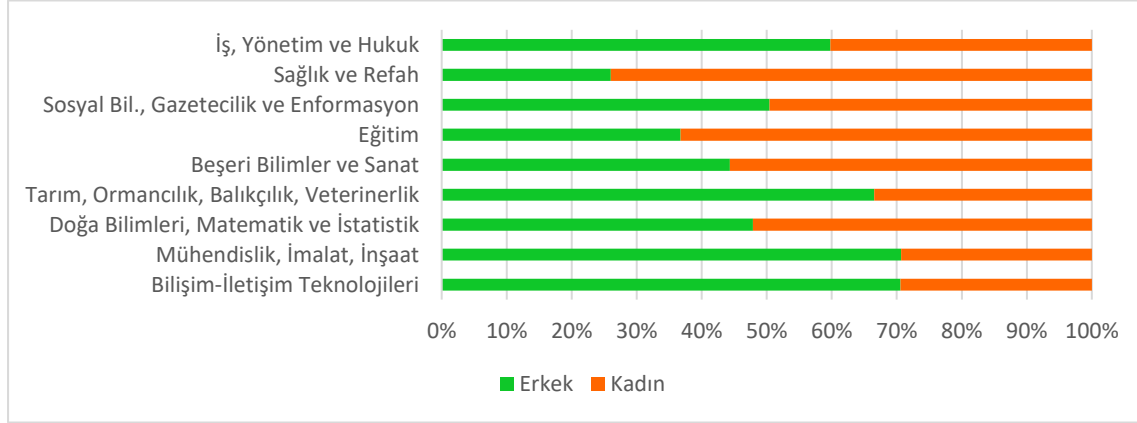
Tablo 39. Yüksek Öğretimde Cinsiyete Göre Net Okullaşma Oranı (%)

2020-2021			2021-2022			2022-2023		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
44,4	40,5	48,5	44,7	40,3	49,2	46,02	41,06	51,19

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/’23

Bununla birlikte, araştırmalar, yükseköğretim düzeyinde kadın ve erkeklerin genellikle toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun alanlarda yoğunlaştıklarını göstermektedir. Bu bulgu, 2021 yılına ait verilerle oluşturulan Çizelge 2’de de doğrulanmakta; tablo, yükseköğretimdeki alanların cinsiyete göre nasıl farklılaştığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Çizelge 2. Yükseköğretimin Farklı Alanlarında Kadın ve Erkek Öğrenci Oranları

TÜİK, Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2021, s.96’dan alınan Yükseköğretim öğrenci sayıları ile oluşturulmuştur.

Kaynak: Torun, Y. (2023). 100 Yılda Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet, içinde (Fatma Gök, Der.) Cumhuriyetin Yüz Yılı. Tarih Vakfı, Yurt Yayınları, İstanbul.

2023 yılına ait verilerde bu durumun değişmediği, yükseköğretimde, alanlar bazında cinsiyete dayalı yoğunlaşmaların sürdüğü görülmektedir. Lisans düzeyinde kadınların en fazla temsil edildiği alanlar; Sağlık ve Refah (%74,82), Diller (%65,96) ve Eğitim (%61,21) olmuştur. Kadınların en az temsil edildiği alanlar ise Mühendislik ve Mühendislik İşleri (%21,28), Bilişim Teknolojileri (%24,52) ile Mühendislik, İmalat ve İnşaat (%31,17) olarak öne çıkmaktadır. Bu veriler, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)’nda işaret edildiği gibi zorunlu örgün eğitim kademelerinden itibaren STEM yaklaşımı doğrultusunda, kadınların teknoloji ve mühendislik gibi sayısal alanlarda güçlendirilmesine yönelik çalışmaların önemini göstermektedir.

Kadınların yoğun katılım sağladığı bir diğer eğitim mekanizması yaygın eğitim sistemidir. MEB’in 2020-21 verilerine göre, Türkiye’deki resmi yaygın eğitim kurslarına katılanların %60,6’sını kadınlar oluştururken, bu oran 2021-22 döneminde %64,6’ya yükselmiş, 2022-2023 döneminde ise %57,5’a düşmüştür. Bu sert düşüşün pandemi süreci ile ilgili olması mümkündür. Bununla birlikte, özel kurumlarda yaygın eğitim kurslarına katılan kadınların oranı çok daha düşüktür, 2020-21 döneminde %34,6 olan bu oran 2022-2023 döneminde %35, 3 gibi düşük bir seviyede gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 40). Bu oranların bir önceki izleme raporundaki (Tan,2020) verilerle paralel seyrettiği görülmektedir.

Tablo 40. Resmi ve Özel Yaygın Eğitim Kursiyerleri Arasında Kadın Sayı ve Oranı

	Resmi		Özel	
	Toplam	Kadın	Toplam	Kadın
2020-21	6 775 728 %100	4 107 978 % 60,6	2 475 049 %100	856 121 %34,6
2021-22	3 421 931 %100	2 212 080 %64,6	2 873 597 %100	1 010 311 %35,2
2022-23	11 620 333 %100	6 680 224 %57,5	3 122 891 %100	1 102 144 %35,3

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2020/’21; Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/’22; Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/’23.

Tablo 41. Açık Öğretimde Kayıtlı Öğrenciler Arasında Kadın ve Erkek Öğrenci Sayı ve Oranları

	2020-2021			2021-2022			2022-2023		
	E	K	Toplam	E	K	Toplam	E	K	Toplam
a. Açık öğretim ortaokulu	45 527 % 35,4	82 906 % 64,6	128 433 %100	70 229 % 40,8	101 714 % 59,2	171 943 %100	132 240 %39,2	204 934 %60,8	337 174 %100
b. Genel Açık Öğretim Lisesi	672 455 %53,6	581 965 %46,4	1254420 %100	743 462 %53,9	636 270 %46,1	1379732 %100	983 572 %53,5	855 842 %46,5	1839414 %100
c. Mesleki Açık Öğretim Lisesi (İHL hariç)	68 994 %65,1	36 975 %34,9	105 969 %100	59 045 %65,2	31 464 %34,8	90 509 %100	45 361 %63,7	25 883 %36,3	71 244 %100
d. Açık Öğretim İmam Hatip Lisesi	39 055 %42,5	52 887 %57,5	91 942 %100	43 467 % 45,3	52 547 %54,7	96 014 %100	46 271 %46,8	52 551 %53,2	98 822 %100

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2020/’21; Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/’22; Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/’23.

MEB verileri Açık Öğretimde kayıtlı öğrenciler arasındaki kız çocuklarla kadın öğrenci katılımının, Açık Öğretim Ortaokulları ve Açık Öğretim İmam Hatip Liselerinde son üç yılda yaklaşık %4 oranında düştüğünü; buna karşın söz konusu oranların halen erkek öğrenci katılımdan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre 2022-2023 yılında Açık Öğretim Ortaokulunda kayıtlı kız öğrenci oranı %60,8, Açık Öğretim İmam Hatip Lisesinde kayıtlı kadın öğrenci oranı ise %53,2’dir (Bkz. Tablo 41). Aynı tabloda Mesleki Açık Öğretim Liselerinde ise kadın öğrenci oranlarının düşük olduğu; ancak son üç yıldır küçük oranda (%1 civarında) artış gösterdiği görülmektedir. Önceki Eğitim tematik alan raporlarında,

2016-2017 ders yılında ortaöğretim kurumlarındaki kadın öğrencilerin, %62,8 ile Açık Öğretim İmam Hatip Lisesi öğrencileri arasında en yüksek paya sahip olduğu tespit edilmiştir (Tan, 2018: Tablo 14). 2018-2019 döneminde ise, Açık Öğretim İmam Hatip Liselerindeki toplam 107.867 öğrencinin 64.965'i kadınlardan oluştuğu (%60,2) ve bir önceki yıla göre %2,1 oranında azalma olmasına rağmen, bu kurumlarda hala öğrenci çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu belirtilmektedir (Tan, 2020). Aynı eğilimin bu dönem de geçerli olduğu; bu okullardaki kadın öğrenci oranlarının düşmeye devam ettiği ancak halen öğrencilerin çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmektedir (Bkz. Tablo 41).

Tablo 42. Özel Öğretim Kurumlarından Yararlanan Kadın Öğrenci Sayısı ve Oranı

Eğitim Düzeyi	2020-2021			2021-2022			2022-2023		
	T	K	%	T	K	%	T	K	%
Okulöncesi	193 518	89 342	46,2	357 953	166 796	46,6	373 645	174 856	46,8
İlkokul	269 312	128 888	47,9	311 889	148 973	47,8	348 720	166 641	47,8
Ortaokul	311 811	146 048	46,8	344 657	162 382	47,1	376 426	177 834	47,2
Ortaöğretim	535 964	222 578	41,5	563 734	235 320	41,7	571 938	241 625	42,2

Kaynak: Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2020/'21; Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/'22; Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/'23 Raporlarından Faydalanarak Tarafımızdan Hesaplanmıştır.

Tablo 42, özel öğretimden yararlanan kız çocuk ve kadın öğrenci oranlarını içermekte olup, bu oranların okul öncesi, ilkokul ve ortaokul düzeylerinde kısmi artışlar göstermesine rağmen erkeklerle eşit seviyeye ulaşmadığını ortaya koymaktadır. Ortaöğretim düzeyi ise %57,8 oranla erkekler lehine en büyük farkın olduğu seviyedir ve bu açıdan bir önceki eğitim tematik alan raporundaki (Tan, 2020) sayı ve oranlar ile benzerlik göstermektedir.

Eğitimin paralı bir hizmet olarak sunulması ve dolayısıyla özel öğretim kurumlarının yaygınlaşması, hükümetlerin mali öncelikleriyle yakından ilişkilidir. Ekonomik krizler, kemer sıkma politikaları ve devletlerin insan hakları yükümlülükleri doğrultusunda ücretsiz eğitimi sağlamak için gerekli yasal ve politik çerçeveleri formüle edememesi, uygulamaması ve yeterli kaynak ayıramaması, özel eğitim sağlayıcılarının büyümesine yol açmıştır (RTE, 2023). Türkiye’de de benzer bir eğilimin olduğu özel eğitim kurumlarındaki öğrenci sayısının yıllar içindeki artışından izlenebilir.

Eğitim, ücretsiz sağlanmadığı durumlarda, aileler için okul ücretleri (veya diğer doğrudan ücretler) ya da okul üniforması, sınav ücretleri, güvenlik, okul servisi gibi dolaylı ücretler şeklinde ek bir mali yük oluşturmaktadır. Ailelerin eğitim için yaptığı bu harcamalar literatürde hanehalkı harcamaları olarak geçmektedir. Türkiye’de eğitime ayrılan kamu

kaynaklarının sınırlı ve eğitime yapılan özel harcamaların önemli kısmını oluşturan hane halkı harcamalarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Hane halkı eğitim harcamalarının payı, yükseköğretim öncesi kademelerde OECD ortalamasının iki katından fazladır. Özellikle yükseköğretim öncesi kademelerde özel harcamaların bu denli yüksek olması ve kamu kaynaklarının OECD ülkelerine göre daha sınırlı kalması, eğitimde eşit koşulları sağlamanın önündeki temel sorunlardan biridir. %15,4 hane halkı harcama oranı (TEDMEM, 2023) Türkiye’de bu harcamaları yapma olanağı olmayan öğrencilerin nitelikli eğitime erişimde eşit koşullara sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu eşitsizlik, birçok kız çocuğunun okula devam etmesine engel oluşturmaktadır. Zira aileler söz konusu maliyetleri karşılayamamakta ya da bu maliyetler, aileleri çocuklarından hangisinin okula gönderileceğini seçmeye zorlayabilmektedir. Bu gibi durumlarda, genellikle kız çocuklarının eğitime düşük sosyal ve ekonomik değer verilmesi nedeniyle erkek çocuklarının tercih edildiği kaydedilmektedir.

Zorunlu eğitim kapsamındaki her öğrencinin ücretsiz ve nitelikli eğitime eşit erişiminin sağlanması için eğitim harcamalarının temel kaynağının kamu bütçesi olması gerekmektedir. Koşullarda eşitliğin sağlanabilmesi amacıyla, kamu harcamalarının artırılması ve hane halkının eğitim harcamalarındaki payının azaltılmasına yönelik eğitim politikaları uygulanmalıdır. Bu çerçevede, her öğrencinin eşit koşullarda, nitelikli ve kapsayıcı eğitime erişimini sağlamak için okullar arasındaki başarı farklarını ve eşitsizlikleri azaltacak şekilde, kamu kaynaklarının eğitim ortamları, koşullar ve imkânlardaki dengesizlikleri gidermeye yönelik kullanımı önem arz etmektedir (TEDMEM, 2023).

Eğitimin Çıktılarında Eşitsizlik

SDG 4.4’te 2030 yılına kadar, istihdam, insana yakışır işler ve girişimcilik için gerekli teknik ve mesleki beceriler de dahil olmak üzere, ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması hedeflenmektedir. Bu hedeflere yönelik göstergeler ise becerilere göre, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) becerilerine sahip genç ve yetişkinlerin oranı (4.4.1); dijital okuryazarlık becerilerinde en az asgari yeterlilik düzeyine ulaşmış gençlerin/yetişkinlerin yüzdesi (4.4.2) ve yaş grubu ve eğitim düzeyine göre gençlerin/yetişkinlerin eğitimi tamamlama oranları (4.4.3) olarak belirtilmektedir.¹⁰⁴

Bu bölümde BİT ve STEM alanlarında eğitim çıktılarındaki toplumsal cinsiyet eşitliğine dair veri ve bilgilere yer verilecektir.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri ve STEM

2020 tematik alan raporuna göre UNESCO’nun 2017-2018 Küresel Eğitim İzleme (GEM) Raporunda, Türkiye, seçilen 16 Avrupa ülkesi arasında “belge ekleyerek e-posta gönderebilen yetişkin oranının” en düşük olduğu ülkedir. Ancak, 2020 GEM Raporunda Türkiye’nin 2018 ve 2019 verilerine yer verilmemiştir (Tan, 2020). UNESCO 2023 GEM raporunda ise 2021 yılında Avrupa’daki ülkelerde 16-74 yaş aralığında en az temel dijital

¹⁰⁴ UNESCO SDG 4 Indicators. <https://www.education-progress.org/en/indicators> Date of Access: 30.08.2024

yetkinliklere sahip olanların oranları karşılaştırılmıştır. Türkiye için bu oran, 2021 yılı itibarıyla, %31 seviyesinde görülmektedir (GEM, 2023: 94).

Önceki tematik raporda (Tan, 2020), cinsiyetin, bireylerin bilgisayar ve mobil cihaz kullanma yetkinliklerini anlamlı şekilde etkilediği belirtilmiştir. Erkek kullanıcıların bilgisayar ve diğer cihazlardan dosya aktarma, mobil dosya kopyalama veya taşıma becerilerine sahip olma olasılığı, kadınlara kıyasla %62 daha yüksektir. Ayrıca, kadın kullanıcıların Word ile metin hazırlama, PowerPoint sunusu oluşturma ve Excel ile tablo yapma becerilerine sahip olma olasılığı, erkeklere göre %31 daha düşüktür. Yazılım ve uygulama yükleme ile işletim sistemi değiştirme becerilerine sahip olma ihtimali de kadınlarda, erkeklere kıyasla %55 daha az bulunmuştur. UNESCO İstatistik Enstitüsü’nün, Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 4 (SKA 4) verileri için yayımladığı veri tarayıcısında ise bazı dijital beceriler ülkeler bazında karşılaştırılmaktadır. Buna göre, 2021 tarihinde Türkiye’de sunum yazılımı kullanarak elektronik sunumlar hazırlamış gençlerin ve yetişkinlerin oranı, kadınlar için %13,8, erkekler için %18,31 olarak kaydedilmektedir.¹⁰⁵

2019-2021 yılları arasında özel bir programlama dili kullanarak bilgisayar programı yazma becerisine ilişkin raporlanan cinsiyet eşitliği endeksi de, seçili ülkeler için incelenmiştir. Genel olarak dijital becerilerde bir cinsiyet farkı bulunmaktadır. Bu fark belirli beceriler söz konusu olduğunda belirgin şekilde artmaktadır. Türkiye’de söz konusu toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi 3,2 civarında görünmektedir. Buna göre her 10 erkeğe karşılık yaklaşık 3 kadın programlama yapabilmektedir (GEM, 2023: 96).

Cumhurbaşkanlığı 2024 Yıllık Programı’nda kadınların ve kız çocuklarının bilime, bilgi ve iletişim teknolojilerine tam ve eşit katılımını teşvik etmek hedefine yer verilmektedir.

2020 yılı tematik alan raporunda TÜİK’in 2018 yılı verilerine göre, 16-74 yaş grubunda erkeklerin %68,6’sı, kadınların ise %50,6’sının bilgisayar kullandıkları belirtilmektedir. İnternet kullanım oranı erkeklerde %80,4, kadınlarda %65,5 olarak belirlenmiştir. 2019 yılında ise internet kullanımı erkeklerde %81,8’e, kadınlarda %68,9’a yükselmiştir (Tan, 2020).

2023 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması¹⁰⁶ sonuçlarına göre, 16-74 yaş grubundaki bireylerin %87,1’i internet kullanırken bu oran, kadınlarda %83,3, erkeklerde ise %90,9 olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılı BT Kullanım Araştırması¹⁰⁷’nin bulgularına göre ise, 16-74 yaş grubundaki bireylerin internet kullanım oranı %88,8 olarak raporlanmıştır.

¹⁰⁵ <https://sdg4-data.uis.unesco.org/>

¹⁰⁶ [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) Erişim Tarihi: 29.08.2024

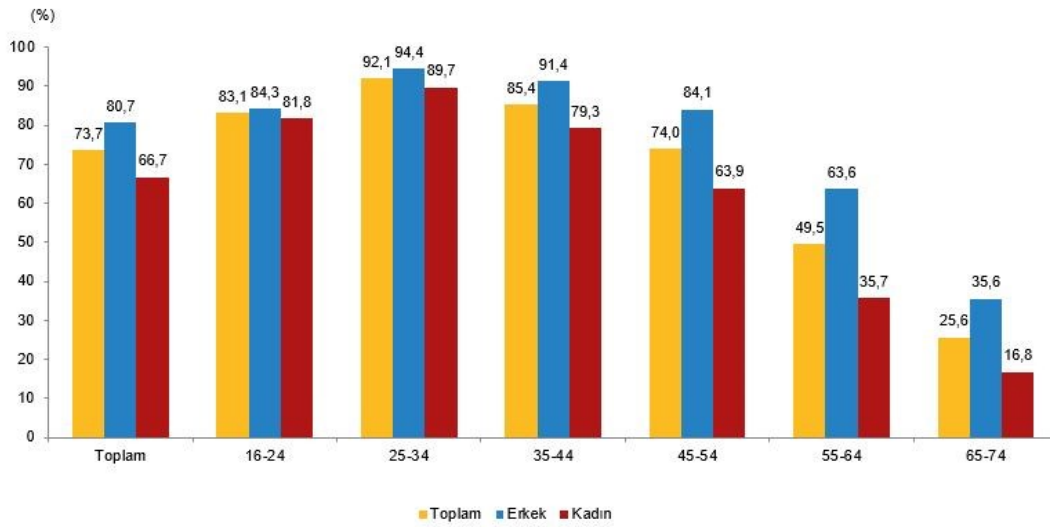
¹⁰⁷ [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492) Erişim Tarihi: 29.08.2024

Cinsiyet kırılımına göre internet kullanımı, erkeklerde %92,2, kadınlarda %85,4 olarak kaydedilmiştir.

(TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2023; 2024).

Diğer taraftan son 12 ayda, resmi makamların web sitelerini ve uygulamalarını belirli amaçlarla kullanan ve internet üzerinden kamu hizmetlerinden faydalanan bireylerin oranı ise %73,7 oldu Bu oran erkeklerde %80,7’ye ulaşırken, kadınlarda %66,7 olarak belirlendi (Bkz.çizelge 3).

Çizelge 3. Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre E-Devlet Hizmetlerini Kullanan Bireylerin Oranı, 2024

Kaynak: TÜİK Hanehalkı BT Kullanım Araştırması, 2024 TÜİK Veri Portalından alıntıdır ¹⁰⁸

STEM

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028’nda STEM yaklaşımı doğrultusunda, kadınların teknoloji ve mühendislik gibi sayısal alanlarda güçlendirilmesine yönelik çalışmaların önemi vurgulanmaktadır.

Bu alanda ülkeler arası karşılaştırmaların alanlar bazında yer aldığı veriler PISA araştırmalarına dayanmaktadır. İkinci tematik raporda yer verildiği gibi, PISA 2018 sonuçlarına göre, fen bilimleri alanında OECD ortalamasında kız öğrenciler erkeklerden 2 puan önde iken, Türkiye’de bu fark kızlar lehine 7 puana çıkmıştır. Okuma becerilerinde OECD ülkelerinde kızlar erkeklerden 30 puan daha yüksek alırken, Türkiye’de fark 25 puana

¹⁰⁸ [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492) Erişim Tarihi: 29.08.2024

gerilemiştir. Matematik alanında ise Türkiye’de kız ve erkek öğrencilerin puanları birbirine oldukça yaklaşmış ve aradaki fark belirgin şekilde azalmıştır (Tan, 2020).

PISA 2022 sonuçlarında ise Türkiye’de kız öğrenciler okuma ve fen alanlarında erkek öğrencilerden daha başarılı olurken; matematikte erkekler öne çıkmıştır. Matematikte erkekler lehine 6 puan, fende kızlar lehine 5 puan fark görülürken; okuma becerilerinde kızlar 24 puanlık bir üstünlük sağlamıştır. Bu fark, yaklaşık bir eğitim yılına denk gelmektedir.¹⁰⁹ Diğer taraftan önceki raporlardaki veriler de göz önünde bulundurulduğunda gidişat genel olarak olumlu yönde olmakla birlikte, Türkiye 2022 sonuçlarında da değerler halen tüm alanlarda OECD ortalamasının altındadır.

Kesişen Eşitsizlikler, Kapsayıcı Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

SDG 4.5’da, 2030 yılına kadar eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve engelli bireyler, yerli halklar ve kırılgan durumdaki çocuklar dâhil olmak üzere dezavantajlı gruplar için tüm eğitim ve mesleki eğitim düzeylerine eşit erişimin sağlanması hedeflenmektedir. Eğitim tematik alanı raporunda Türkiye’de SDG 4.5 kapsamında bulunan kırılgan ve savunmasız gruplardan, özel gereksinimlilere, mevsimlik tarım işçilerine, mültecilere, göçmenlere ve geçici koruma statüsünde bulunanlara yer verilecektir.

Tablo 43’te 2021-2023 yılları arasında özel eğitim hizmetlerinden yararlanan kız öğrencilerin sayısı ve oranları görülmektedir. 2023’te görülen küçük bir farkın (binde sekizlik bir oran) haricinde cinsiyet kırılımlı oranlarda dikkate değer bir değişiklik olmadığı izlenmektedir. Önceki tematik alan raporlarında da (Tan, 2018; Tan 2020) benzer bir tablo olduğu ve özel eğitim hizmetlerinden yararlanan oğlanların, kız öğrenci sayısının yaklaşık iki katı olduğu belirtilmiştir.

Tablo 43. Özel Eğitim Hizmetlerinden Yararlanan Öğrenciler Arasında Kadın Sayı ve Oranları

Özel Eğitim	2020-2021			2021-2022			2022-2023		
Örgün Eğitim Toplamı	T	K	%	T	K	%	T	K	%
	425.534	156.027	36,7	472 419	173 002	36,6	498 615	186 420	37,4

Kaynak: ERG (2021)¹¹⁰, ERG (2022)¹¹¹ ve ERG (2023)¹¹²

¹⁰⁹ ERG, Eğitim Reformu Girişimi, 2023. Bir Bakışta PISA <https://www.egitimreformugirisimi.org/bir-bakista-pisa-2022/>
Erişim Tarihi: 14.07.2024

¹¹⁰ ERG, Eğitim İzleme Raporu, Öğrenciler ve Eğitime Erişim, 2021

¹¹¹ ERG, Eğitim İzleme Raporu, 2022

¹¹² ERG, Eğitim İzleme Raporu, 2023

Tablo 44’te 2022-2023 öğretim yılında farklı kademelerde özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayıları cinsiyet kırılımlı olarak verilmiştir. Görüldüğü gibi, özel eğitim desteği alan olan kız öğrenci sayısı 2022-23 eğitim-öğretim yılında oğlan çocuklara kıyasla çok düşüktür ve yukarıda da değinildiği gibi bu fark yıllardır sürmektedir. Engeli olan kız çocuklar hem toplumsal cinsiyet hem de engellilikle ilgili kesişen bir eşitsizlikle karşı karşıya kaldıklarından, kız çocukların durumunun ayrıca ele alınması önemlidir. Bu durumun arkasında “engeli olan kız çocukların eğitim maliyetinin bakım verenlerce yük olarak görülmesi, engeli olan kız çocuklar ve genç kadınların şiddet görme oranlarının engeli olmayan kadınlara kıyasla 10 kat fazla olması, bunun sonucunda ergenliğe giren kız çocukların cinsel şiddetten korunması amacıyla ev ortamında tutulması” (ERG, 2023: 46) gibi nedenlerin yattığı ortaya konulmuştur. Öte yandan, oğlan çocukların sınıf düzenini bozan davranışları daha sık sergilemesinin ve kız çocuklarda yaygın olan içe kapanıklık gibi durumların bir semptom olarak görülmemesinin, özellikle gelişimsel farklılıkları olan kız çocukların görece daha az tanı alması sonucunu doğurduğu ifade edilmektedir (ERG, 2023: 46).

Tablo 44. Cinsiyet Ayrımında Örgün Özel Eğitim Hizmetlerinden Yararlanan Öğrenci Sayısı, 2022-23

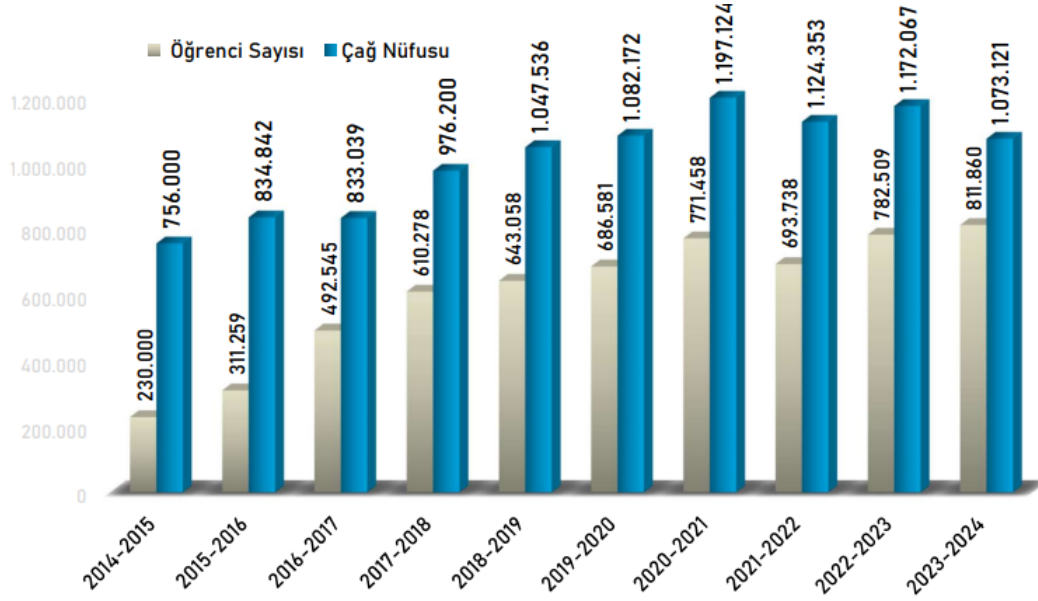
	Kız	Oğlan
Okulöncesi	2.874	5.925
İlkokul	69.082	122.550
Ortaokul	76.613	131.811
Ortaöğretim	37.851	60.909
TOPLAM	186.420	321.195

Kaynak: Eğitim İzleme Raporu, (ERG, 2023: 46)

Açıklama: Araştırma ve Geliştirme Uygulama Merkezlerindeki öğrenciler hesaplama dahil edilmedi.

Geçici koruma altındaki (GKA) mülteci çocuklar ve uluslararası koruma altındaki (UKA) çocuklara yönelik müdahalenin en önemli adımlarından biri eğitimidir.

Çizelge 4. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Öğretim Yıllarına Göre Okullaşma Verileri (2014-2024)

Kaynak: Veriler, Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığından 13.12.2023 tarihinde elde edilmiştir.

Kaynak: MEB HBÖGM İzleme ve değerlendirme Raporu, s.63

Çizelge 4 Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim öğretim yıllarına göre okullaşma verilerini göstermektedir. Buna göre 2023-2024 döneminde öğrenci sayısı 811.860’a yükselirken, çağ nüfusu 1.073.121 olarak görülmektedir. Verilerden, yıllar ilerledikçe hem çağ nüfusunun hem de okula kayıtlı öğrenci sayısının arttığı, ancak öğrenci sayısının çağ nüfusunun tamamını kapsamadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 45. Geçici Koruma Altında Bulunan (SURIYE) Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranları, 2022

	Erkek	Kadın	Toplam
Okul öncesi	20 617 %50,8	19 930 %49,2	40 547
İlkokul	162 123 %51,7	151 572 %48,3	313 695
Ortaokul	136 649 %50,8	132 103 %49,2	268 752
Lise	51 %47,9	682 %52,1	107 812
Toplam Öğrenci Sayısı	371 071 %50,77	359 735 %49,33	730 806

Kaynak https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf Erişim Tarihi: 27.08.2024

Kademelere göre Geçici Koruma statüsü altında bulunan Suriye uyruklu öğrencilerin 2022 yılına ait cinsiyet kırılımlı verileri ise Tablo 45’te aktarılmaktadır. Ocak 2022 tarihi itibarıyla toplamda, Suriye uyruklu öğrencilerin sayısı 730.806’dır. Bunların %50,77’si oğlan (371.071) ve %49,33’ü kız (359.735) öğrencidir (Tablo 45). Okul öncesi eğitimde 20.617 oğlan (%50,8) ve 19.930 kız (%49,2) öğrenci bulunmaktadır. İlkokulda oğlan öğrencilerin sayısı 162.123 (%51,7) iken, kız öğrencilerin sayısı 151.572 (%48,3)’ dir. Ortaokulda, 136.649 erkek (%50,8) ve 132.103 kız (%49,2) öğrenci kayıtlıdır. Lise kademesinde ise kız öğrencilerin oranı %52,1 (56.130) ile erkeklerden (%47,9; 51.682) daha yüksektir.

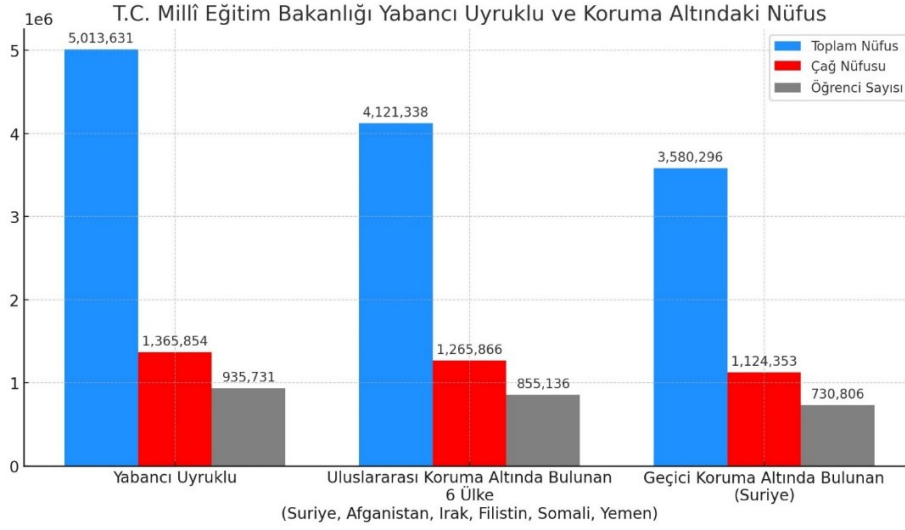
Tablo 46. Geçici Koruma Altında Bulunan (SURIYE) Yabancılar Yönelik Yaygın Eğitim Faaliyetleri, 2014-2021 yılları

Kurs	Kadın	Erkek	Toplam
Genel kurslar	519 003 %56,68	396 603 %43,32	915 606
Mesleki kurslar	95 228 %72,14	36 768 %27,86	131 966
Türkçe Öğretimi	286 688 %59,73	193 422 %40,29	480 110
Türkçe okuma yazma	31 495 %50,18	31 263 %49,82	62 758

Kaynak: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf Erişim Tarihi: 27.08.2023

2014-2021 yılları arasında geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik yaygın eğitim faaliyetlerine katılımın kurs türlerine ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 46’da gösterilmektedir. Verilere göre, genel kurslara katılımda, toplam 915.606 katılımcının %56,68’ini (519.003) kadınlar; %43,32’sini (396.603) ise erkekler oluşturmuştur. Mesleki kurslarda kadınların katılım oranı %72,14 (95.228) ile erkeklerden (%27,86; 36.768) belirgin şekilde yüksektir. Türkçe öğretiminde de kadınların oranı %59,73 (286.688), erkeklerin ise %40,29 (193.422) olup toplamda 480.110 katılımcı bulunmaktadır. Türkçe okuma yazma kurslarına katılım daha dengeli olup, kadınların oranı %50,18 (31.495), erkeklerin oranı ise %49,82 (31.263) olarak kaydedilmiş ve toplam katılımcı sayısı 62.758 olmuştur. Genel olarak, özellikle mesleki kurslarda kadın katılımının yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu katılım oranının gelir getirici bir karşılık alma umudunu yansıtmaları muhtemeldir.

Çizelge 5. Türkiye’de Bulunan Yabancı Uyruklu Nüfus ve Öğrenci Sayıları, 2021-2022

Kaynak https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf
Erişim Tarihi: 27.08.2024

Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2021- 2022 verileri Türkiye’de yaklaşık olarak 5.013.631 yabancı uyruklu nüfusun bulunduğunu göstermektedir. Bu nüfusun 1.365.884’ünü eğitim çağındaki (5-17 yaş) nüfus, 935.731’ini ise okullaşmış olanlar oluşturmaktadır (Çizelge 5).

2022’de tüm yabancı uyruklu öğrencilerin okullaşma oranı %68,5 iken okullaşamayan %31,5 oranla 430.153 kişi olduğu görülmektedir (Tablo 47).

Tablo 47. Türkiye’de Bulunan Tüm Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okullaşma Oranı, 2022

	Okullaşan	Okullaşamayan	Toplam
Tüm yabancı uyruklu öğrenciler	935 731 %68,51	430 153 %31,49	1 365 884 %100

Kaynak https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf

2022 yılı itibarıyla Türkiye’de bulunan tüm yabancı uyruklu kadın ve erkeklerin eğitim kademelerine göre cinsiyete dayalı dağılımı, Tablo 48’de verilmiştir. Okul öncesinde oğlanlar %50,9, kızlar %49,1 oranında olup toplam 53.170 öğrenci vardır. İlkokulda oğlanlar %51,7, kızlar %48,3 oranıyla 387.037 öğrenciye ulaşılmıştır. Ortaokulda erkeklerin oranı %51,1, kızların %48,9 olup toplam 335.198 öğrenci bulunmaktadır. Lisede ise kızlar %51,1 oranıyla erkekleri (%48,9) geçmekte ve toplamda 160.326 öğrenci yer almaktadır.

Tablo 48. Türkiye’de Bulunan Tüm Yabancı Uyruklu Kadın ve Erkeklerin Eğitim Düzeylerine Göre Okullaşma Oranları, 2022

	Erkek	Kadın	Toplam
Okul öncesi	27 073 %50,9	26 097 %49,1	53 170
İlkokul	199 937 %51,7	187 100 %48,3	387 037
Ortaokul	171 210 %51,1	163 988 %48,9	335 198
Lise	78 390 %48,9	81 936 %51,1	160 326

Kaynak https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf Erişim Tarihi: 27.08.2024

Tablo 49. Kurs Türüne göre Yabancı Uyruklu Kursiyer verileri (2014-2023)

Kurs Türü	Yıl	Erkek Kursiyer	Kadın Kursiyer	Toplam Kursiyer	SA Toplam Kursiyer
Genel Kurslar	2014	724	3.880	4.604	2693
	2015	31.584	53.739	85.323	54.874
	2016	64.701	84.283	148.984	96.368
	2017	69.873	96.920	166.793	98.981
	2018	102.189	152.234	254.423	144.589
	2019	125.364	179.890	305.254	178.528
	2020	80.730	99.579	180.309	97.993
	2021	146.100	154.690	300.790	206.535
	2022	862.461	798.980	1.661.441	1.111.937
	2023	165.085	194.227	359.312	112.206
Meslekî ve Teknik Kurslar	2014	156	1.034	1.190	821
	2015	3.910	13.517	17.427	12.314
	2016	5.643	19.019	24.662	16.729
	2017	9.187	22.997	32.184	21.597
	2018	14.520	37.208	51.728	35.318
	2019	14.887	35.125	50.012	31.991
	2020	7.626	16.356	23.982	14.564
	2021	5.953	21.525	27.478	17.951
	2022	12.719	34.952	47.671	22.134
	2023	8.117	31.212	39.329	5.438

Kaynak: Veriler, Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığından 13.12.2023 tarihinde temin edilmiştir.

Kaynak: MEB HBÖGM İzleme ve Değerlendirme Raporu, s.63

Kurs Türüne göre Yabancı Uyruklu Kursiyer verilerine göre (Bkz. Tablo 49) 2014-2023 yılları arasında genel ve meslekî kurslara katılım artmıştır. Genel kurslarda 2023'te 359.312 kişi yer almış olup kadınlar (194.227) erkeklerden (165.085) fazladır. Meslekî ve teknik kurslarda toplam katılım 39.329'a ulaşmış, kadın kursiyerler (31.212) erkekleri (8.117) geride bırakmıştır. Kadınların katılımı her iki kurs türünde de öne çıkmaktadır (Tablo 49).

Tablo 50. Yabancı Uyruklu Kursiyerlerin En Çok Yararlandığı ilk 10 Kurs,2023

Kurs Adı	Erkek Kursiyer	Kadın Kursiyer	Toplam Kursiyer
Sosyal Uyum ve Yaşam	148.666	132.823	281.489
Yabancılar için Türkçe Seviye A1	14.402	29.063	43.465
Yabancılar için Türkçe Seviye A2	4.663	13.266	17.929
Kuran-ı Kerim (Elifba) Okuma	5.022	7.500	12.522

Kurs Adı	Erkek Kursiyer	Kadın Kursiyer	Toplam Kursiyer
Yetişkinler I. Kademe Okuma Yazma Öğretimi	4.238	8.152	12.390
Aile Okulu (Veliler İçin)	4.909	7.174	12.083
Okuma- Yazma 1. Kademe Seviye Tespit Sınavı	5.367	2.882	8.249
Yabancılar Türkçe Öğretimi (6-12 Yaş) 1. Seviye	4.033	3.856	7.889
Okuma-Yazma II Kademe Seviye Tespit Sınavı	4.828	2.730	7.558
Kuran-ı Kerim Tecvidli Okuma	2.717	4.038	6.755

Kaynak:

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_05/14104707_izlemevedegerlendirmeraporu2023.pdf

Erişim Tarihi: 25.08.2024

Tablo 50’de ise ülkemizde misafir olan yabancı uyruklu kursiyerlerin 2023 itibarıyla en çok yararlandığı ilk 10 kurs gösterilmiştir. Buna göre öne çıkan kurslar sosyal uyum ve Türkçe öğretimi kurslarıdır.

Eğitimin Yetki Konumlarında Temsil Durumu

2022 yılı Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı kadrolarında bulunan toplam 1.093.096 personelden kadınların sayısı 604.002 iken ve erkek personel sayısı 489.094 olarak belirtilmektedir. MEB teşkilatında kadın ve erkek yönetici sayıları ile ilgili istatistiksel verilere hem TÜİK hem de MEB sayfasında ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Tatar (2022), Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında kadınların üst yönetimdeki temsiliyi incelemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiş; toplam 164 üst düzey yönetici pozisyonu olduğunu saptamıştır. Araştırmaya göre, 3 bakan yardımcılığı kadrosunun tamamına erkek yöneticiler atanırken, genel müdürlük pozisyonlarının 16’sına erkek, sadece 1’ine kadın atanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, İç Denetim Birimi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı kadrolarının tamamına erkeklerin atandığı kaydedilmiştir. Ana hizmet birimleri bünyesinde yer alan 140 kadronun 124’üne erkek, 16’sına ise kadın yöneticiler atanmıştır. Daire başkanları arasında kadın yönetici oranı %11,4’te olarak hesaplanmıştır (Tatar, 2022:794).

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından yayınlanan 2024 yılına ait istatistiklerde üniversite öğretim elemanlarının cinsiyet kırılımlı verileri ise Tablo 51’de görülmektedir. Buna göre devlet ve vakıf tüm Yükseköğretim kurumlarında 37.591 profesör, 25.082 doçent, 44.247 doktor öğretim üyesi, 36.362 öğretim görevlisi ve 40.755 araştırma görevlisi olmak üzere toplam 184.037 kişi görev yapmaktadır (Bkz. Tablo 51). Bu verilerden yola çıkarak profesörlerin %34,6’sını, doçentlerin %42,5, doktor öğretim üyelerinin %47,7 ve öğretim görevlilerinin %51,8’sini kadınların oluşturduğu hesaplanmıştır. Üst kademelere çıktıkça üniversitelerde görev yapan kadın oranının düştüğü bu rakamlarda açıkça görülmektedir.

Tablo 51. Yükseköğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretim Üyeleri, 2024

Üniversite Türü	Profesör			Doçent			Doktor Öğretim Üyesi			Öğretim Görevlisi			Araştırma Görevlisi			Genel Toplam		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
DEVLET	20959	11022	31981	13040	9237	22277	18680	15717	34397	15198	14141	29339	16469	18914	35383	84346	69031	153377
VAKIF	3608	1999	5607	1402	1398	2800	4456	5361	9817	2269	4559	6828	2037	3335	5372	13772	16652	30424
VAKIF_MYO	3	0	3	1	4	5	9	24	33	60	135	195	0	0	0	73	163	236
TOPLAM	24570	13021	37591	14443	10639	25082	23145	21102	44247	17527	18835	36362	18506	22249	40755	98191	85846	184037

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2024¹¹³

2024 yılı itibarıyla Türkiye'deki kamu ve vakıf üniversitelerindeki kadın rektör oranları ise Tablo 52’de verilmektedir. Buna göre, 128 kamu üniversitesinin yalnızca 5’inde (%3,9 oranında) kadın rektör bulunmaktadır. 74 vakıf üniversitesi içinde ise 14 kadın rektör görev yapmakta ve bu oranın da %18,9’dan yukarı çıkamadığı anlaşılmaktadır. Böylelikle toplam 202 üniversitenin 19’unda kadın rektörlerin bulunduğu ve kadınların üniversite üst yönetiminde %9,4 oranla erkeklere nazaran çok daha az temsil edildikleri görülmektedir.

Tablo 52. Kamu ve Vakıf Üniversitelerinde Kadın Rektör Oranları, 2024

	Üniversite Sayısı	Kadın rektör sayısı	Yüzde (%)
Toplam	202	19	9,4
Kamu	128	5	3,9
Vakıf	74	14	18,92

Kaynak: <https://www.gazetepencere.com/kose-yazilari/bilim-kadini-sayisi-artiyor-ancak-yonetici-olamiyorlar-587710h> Erişim Tarihi: 03.09.2024

Öte yandan Yüksek Öğretim Kurulu üyelerinin cinsiyetler açısından temsiline bakıldığında başkan dâhil görev yapan 19 üyenin sadece 2’sinin kadın olduğu görülmektedir (YÖK, 2024b).

Yukarıda özetlenen tablo, eğitim alanında ve üniversite bilim insanları arasında kadınların sayısı ve oranları artsa dahi, eğitimin yetki konumlarında bulunan kadınların düşüklüğünü ve literatürde “cam tavan sendromu” olarak açıklanan olgunun geçerliliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

¹¹³ <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi: 29.08.2024

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anaakımlaştırılması

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SDG) 4.7, 2030'a kadar tüm öğrencilerin, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için gerekli bilgi ve becerileri edinmesini amaçlamaktadır. Bu hedef, sürdürülebilir yaşam tarzları, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, barış ve şiddetsizliği teşvik eden bir eğitimin geliştirilmesini ön planda tutar.

Gösterge 4.7.1 ise sürdürülebilir kalkınma eğitiminin, özellikle cinsiyet eşitliği ve insan hakları gibi konuların, eğitim sisteminin belirlenen dört alanında ne ölçüde anaakımlaştırıldığına yöneliktir. Bu dört alan ise milli eğitim politikaları, müfredat, öğretmen eğitimi ve öğrenci değerlendirmeleri (UNESCO GEM, Gösterge 4.7.1) olarak sıralanmaktadır.

Milli Eğitim politikaları ile ilgili olarak Eğitim tematik alanı önceki İzleme Raporunda (Tan,2020) belirtilen gelişmelerden biri, birçok okulda pilot çalışması gerçekleştirilen Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi (ETCEP)’nin yürürlüğünün kaldırılmasıydı. İkincisi ise Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Üniversite Çalıştayı Sonuç Raporu’nun (Tutum Belgesi) YÖK tarafından web sitesinden kaldırılması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesinin durdurulması olarak aktarılmıştır. Her iki konuda da 2021-2023 yılları arasında bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ket vuran bir diğer uygulama, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin, tüm politika belgelerinden, müfredattan ve ders kitaplarından ‘toplumsal cinsiyet’ kavramını çıkarmasıdır. Bu kavramın mevcut mevzuat ve belgelerden çıkarılması ve MEB program ve projelerinde adının anılmaması, kurumun toplumsal cinsiyet eşitliğine dair siyasetler geliştirme olanağını da ortadan kaldırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılması açısından bir diğer gerileme ise Türkiye’nin hazırlanmasında etkin rol aldığı ve ilk imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi’nden (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi), 20 Mart 2021’de Cumhurbaşkanlığı kararıyla imzasını geri çekmesidir. Ağustos 2014’te yürürlüğe giren bu Sözleşmenin ilk imzacısı Türkiye olmuştur. Sözleşme, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusundaki kapsamlı tanımları ve taraf devletlere getirdiği açık ve detaylı yükümlülükleriyle büyük önem taşımaktadır. Etkileri Avrupa genelinde ve ötesinde hissedilen, güçlü bir denetim mekanizmasına (GREVIO Komitesi¹¹⁴) sahip bu Sözleşme, taraflar için bağlayıcı niteliktedir.¹¹⁵ İstanbul Sözleşmesi’nde yer alan eğitim ile ilgili madde (madde 14¹¹⁶), tüm eğitim seviyelerinde toplumsal cinsiyet

¹¹⁴ GREVIO Komitesi, tüm taraf devletleri, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti ortadan kaldırmaya dair İstanbul Sözleşmesi’nden doğan taahhütlerini yerine getirip getirmediikleri konusunda denetler ve onlara tavsiyeler verir.

¹¹⁵ <https://istanbulsozlesmesi.org/istanbul-sozlesmesinin-onemi/> Erişim Tarihi: 10.09.2024

¹¹⁶ İstanbul Sözleşmesi 14. Madde:

eşitliğine ve kişisel ilişkilerdeki çatışmaların şiddete başvurmadan çözüme kavuşturulmasına yönelik müfredatın önemine dikkat çekmektedir. Şiddet kültürü ve eril tahakkümün toplumun bir mikrokozmosu olan eğitim kurumlarına da sirayet ettiği dikkate alındığı zaman, bu konuda atılacak adımların eğitim kurumlarını da kapsamı zorunludur.

Toplumsal cinsiyete dair şiddetin eğitim alanındaki etkileri üzerine kapsamlı bir literatür bulunmaktadır. Çalışmalar, kız çocuklarına ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, tecavüz, aile içi şiddet, cinsel taciz ve saldırı, fiziksel ceza, çocuk evliliği ve kadın sünneti gibi uygulamaların, öğrenmeyi, öz saygıyı ve refahı bozarak daha düşük akademik başarıya ve depresyona neden olabildiğini; kız çocuklarının okula devamları açısından engel oluşturabildiğini ve okul terklerine yol açabildiğini göstermektedir (BuhlWiggers, 2022¹¹⁷; Dube 2015¹¹⁸).

Okul bağlantılı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (OBCDŞ)¹¹⁹ ise genellikle kız çocuklarını okul yolunda ve okuldan dönerken etkiler. Bu yolculuklarda genellikle denetim çok az bulunur veya hiç bulunmaz. Örneğin Japonya’da kız öğrenciler toplu taşıma araçlarında cinsel saldırıya uğradıklarını bildirmişlerdir. Dünya Bankası, Afrika, Güney Asya ve Orta Doğu’da, kız çocuklarının okula gitme güvenliği konusundaki ebeveyn endişelerinin, kız çocuklarının okula kaydolma oranlarını etkilediğini rapor etmektedir. OBCDŞ ayrıca okul içinde de meydana gelir ve bu da okul ortamını güvensiz ve öğrenim için elverişsiz hale getirir. Bu tür şiddet, hem öğretmenler hem de diğer öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Yalnızca ilköğretim ve ortaöğretimle sınırlı olmayan OBCDŞ, dünyanın dört bir yanındaki üniversitelerde ve kolejlerde yaşanmaktadır. Kız çocuklar ve kadın öğrenciler fiziksel ve cinsel şiddet, tecavüz, zorbalık ve taciz gibi olayların kurbanı olmaktadır. Kadına karşı şiddeti durdurun raporu, Birleşik Krallık’taki her 7 kız öğrenciden 1’inin öğrencilik döneminde ciddi fiziksel veya cinsel saldırıya maruz kaldığını bildirmektedir.¹²⁰

Özetle, gerek eğitim kurumlarına erişim ve devam açısından bakıldığında gerekse okul bağlantılı şiddet olgusu düşünüldüğünde, kadınlara yönelik şiddetin kız çocukların ve kadınların eğitim hayatlarında yarattığı tablo karanlıktır. Bu karanlık tablonun ortadan

1. Taraflar, yerine göre, tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata, kadın erkek eşitliği, toplumsal klişelerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerde çatışmaların şiddete başvurmadan çözüme kavuşturulması, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişilik bütünlüğüne saygı gibi konuların, öğrencilerin zaman içinde değişen öğrenme kapasitelerine uyarlanmış bir biçimde dahil edilmesi için gerekli tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar 1. fıkrada belirtilen ilkeleri yaygın eğitimin yanı sıra, spor, kültür ve eğlence tesislerinde ve medyada yaygınlaştırılmasına yönelik gerekli tedbirleri alacaklardır.

¹¹⁷ Buhl-Wiggers, J., Kerwin, J. T., Muñoz-Morales, J., Smith, J., & Thornton, R. (2022). Some children left behind: Variation in the effects of an educational intervention. *Journal of Econometrics*. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2021.12.010>

¹¹⁸ Dube, T. (2015) Gender Disparities in Education Enrollment and Attainment in Sub-Saharan Africa, *Journal of Educational and Social Research*, Vol. 5 No. 3, pp. 279-284

¹¹⁹ Cinsiyete dayalı şiddetin okul ve çevresinde meydana gelmesi Unesco tarafından okul bağlantılı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (OBCDŞ) (School related gender based violence (SRGBV) olarak adlandırılır. UNESCO OBCDŞ’i ‘cinsiyet normları ve stereotipleri sonucunda ve eşitsiz güç dinamikleri tarafından pekiştirilen, okullarda ve okullar çevresinde meydana gelen cinsel, fiziksel veya psikolojik şiddet eylemleri veya tehditleri’ olarak tanımlar.

¹²⁰ <https://www.right-to-education.org/girlswomen> Erişim Tarihi: 26.07.2024

kaldırılmasına yönelik adımlardan biri olan İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı, eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kritik bir geri adım olarak değerlendirilebilir.

Geçtiğimiz birkaç yıl içinde YÖK tarafından iki dikkat çekici uygulama gerçekleştirildi. Bunlardan biri, YÖK’ün “Yükseköğretimde Kadın-Erkek Fırsat Eşitliğine Destek ve Eşitlikçi Bakış Açısı Geliştirme Üzerine Politika İlkeleri” olarak başlıklandığı politika ilkeleridir. Bu ilkeler, YÖK’ün “Avrupa Araştırma Alanı ile Türkiye Araştırma Alanı arasında uyum sağlamak”, “kadın - erkek eşitliğinin yaşama geçirilmesi yükümlülüğünü devlete yükleyen Anayasa m. 10/II hükmünün yükseköğretim açısından gereğini oluşturmak ve “Türkiye’nin esaslı meselelerinden birisine Yüksek Öğretim Kurulu’nun etki alanı içerisinde farkındalık oluşturma” ifadeleri ile gerekçelendirilmiştir.¹²¹

Bu ilkeler, kısaca şu maddelerde özetlenebilir:

- Yükseköğretim kurumları eğitim, araştırma, istihdam ve yönetim alanlarında kadın-erkek fırsat eşitliğine dayalı bir yaklaşımın benimsenmesi.
 - *Ders içeriklerinin kadınlara yönelik olumsuz algılardan arındırılması
 - *Kadın öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilmesi önündeki engellerin kaldırılması.
 - *Eğitim süreçleri ve öğrenci etkinliklerine katılımın teşvik edilmesi.
 - *Karşılaşılan engeller ve olumsuz durumlar için etkin şikâyet mekanizmalarının hayata geçirilmesi.
 - *TÜBİTAK’ın "Kadın Araştırmacıların Katılımının Artırılmasına Yönelik Politika İlkeleri"nin benimsenmesi.
 - *Kadın ve erkek araştırmacılar arasında katılım dengesinin gözetilmesi.
 - *Yönetim mekanizmalarında (danışma ve proje yürütme kurulları gibi) kadınların oranının artırılması.
 - *Kadın-erkek sayısının dengelenmesinden çok, tek cinsiyetli bakış açısının önlenmesine odaklanılması.
 - *Kadın-erkek işbirliğine dayalı, işlevsel bir birliktelik hedeflenmesi.
 - *İstihdam politikalarının tek bir cinsiyette yığılmayı önleyecek şekilde düzenlenmesi.
 - *Yönetim organlarının oluşturulmasında kadın-erkek eşitliğinin teşvik edilmesi.
 - *Karar organlarında eşitlikçi bir bakış açısının yönetim anlayışına yansıtılması.

¹²¹ <https://kadincalismalari.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2022/yuksekogretim-gep-stratejik-planlari.aspx>. Erişim Tarihi: 02.09.2024

- Kadın-erkek fırsat eşitliğini zedeleyen uygulamaların tespit edilmesi ve raporlanması. Bu konuların akademik düzeyde ele alınması ve projelerle desteklenmesi.
- Kadın-erkek fırsat eşitliğine yönelik projeler geliştirilmesi ve uygulanması. Yüksek Öğretim Kurulu’nun bu çalışmaları destekleyip teşvik etmesi.

Görüldüğü gibi, bu ilkelerin hiçbirinde “toplumsal cinsiyet eşitliği” ibaresine yer verilmemiş; “kadın-erkek fırsat eşitliği” ifadesi ile yetinilmiştir. Ayrıca YÖK eşitliğe dair perspektifini sayısal oran üzerinden kurmadığını, “işlevsel bir anlayışla” belirlediğini şu ifadelerle vurgulanmaktadır:

“akademik üretim / düşünce imali bakımından esas meselenin kadın - erkek arasındaki genel sayısal oranın birbirine yaklaştırılması değil, aynı birim ve ortak çalışma alanlarında tek cinsiyetli bakış açısının uzun vadede yaratacağı vizyon daralmasını önlemek olduğu bilinciyle hareket edilmesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Bu bakımdan yükseköğretimde kadın - erkek fırsat eşitliğinin desteklenmesi ve eşitlikçi bakış açısı, kadın - erkek sayısındaki oransal bir yakınlıktan önce, işlevsel bir birlikteliği ifade eder ve Yüksek Öğretim Kurulu, yükseköğretim birimlerindeki akademik çalışma alanlarının cinsiyet bazında mümkün olduğunca dengelenmesini, kadın veya erkek üzerinden tek cinsiyetli bir yığılmanın oluşmasını önleyecek istihdam politikasını teşvik eder”¹²²

Burada kadın erkek fırsat eşitliğini sağlamada esas meselenin asıl “vizyon daralmasını önlemek” olduğu vurgulanırken “çalışma alanlarının mümkün olduğunca dengelenmesine” dikkat çekildiği; “sayısal oranın birbirine yaklaştırılması” hususuna dair olumlu ve destekleyici bir ton olmadığı, bu açıdan yükseköğretim kurumlarında eşit temsilin hedefler arasında yer almadığı görülmektedir.

YÖK’ün toplumsal cinsiyet eşitliği açısından tartışma yaratan ikinci uygulaması ise üniversiteye daha önce gitme imkânı bulamayan 34 yaş ve üzeri kadınların üniversiteye girebilmelerini kolaylaştıracak kota getirmesidir. Buna göre Ocak 2023 itibarıyla devlet üniversitelerinin merkezi yerleştirmeye öğrenci alan önlisans ve lisans programlarında “34 Yaş Üstü Kadınlar Kontenjanı” tanımlanmıştır.¹²³ Kadınların eğitim hayatına yeniden dâhil olmasını teşvik etmeyi amaçlayan bu uygulama için 2023 yılında lisans ve önlisans programları için toplam 21 bin 42 kontenjan ayrılmıştır. Adaylar merkezi yerleştirme yoluyla bu kontenjanlara yerleşebildiği gibi kayıt sürecinde boş kalan kontenjanlar için ek yerleştirme imkânına da sahip olmuşlardır.

¹²² <https://kadincalismalari.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2022/yuksekogretim-gep-stratejik-planlari.aspx> Erişim Tarihi: 29.08.2024

¹²³ <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/34-yas-ustu-kadnlara-devlet-universitelerinde-ozel-kontenjan.aspx> Erişim Tarihi: 29.08.2024

Uygulama yükseköğretim alanında kadınların temsilini güçlendirme yönündeki potansiyeli açısından anlamlı olsa da, bazı nedenlerden eleştiriye yol açmıştır. Eleştirilerden biri, yaş sınırının 34 olarak belirlenmesi ve bu düzenlemenin hangi ölçütlere dayandığının belirsiz olmasıdır. Yaş sınırının özellikle 34 olarak belirlenmesine ilişkin uygulamanın farklı sosyal çevrelerin çıkarlarına hizmet edebileceği yönündeki kaygılara işaret edilmiştir.¹²⁴ İkinci olarak, akademik standartların ve eğitim kalitesinin korunması gerekçe gösterilerek düşük puanlarla bazı prestijli üniversite programlarına girilmesi eleştirilere konu olmuştur. Dahası, düşük puanla prestijli üniversitelere girişlerin, mevcut öğrenciler arasında adaletsizlik algısı yaratabileceği belirtilmiştir. Örneğin, 166 puanla Boğaziçi Üniversitesi gibi prestijli bir üniversiteye girilebiliyor oluşu sosyal medyada yoğun tepki çekmiş, bu da kontenjan sisteminin adil olup olmadığı konusunda tartışmalara yol açmıştır.

Öte yandan çeşitli kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen toplumsal cinsiyet projeleri ile ve eğitimde eşitlik temelli proje ve çalışmalar, anaakımlaştırma açısından küçük de olsa katkı sunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Şartlı Eğitim Yardımı Uygulaması, Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Artırılması Projesinin yürütülmesi, özel politika gerektiren gruplar arasında yer alan geçici koruma altındakilere yönelik Yabancılar Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY) Uygulaması, Çocuk Destek Eğitim Programı ve Ebeveyn Destek Eğitimi Programı, “Okuma-Yazma Seferberliği”, “Ortaöğretimde Devam ve Okullaşma Oranlarının Artırılması Projesi (ODAP)”.¹²⁵

¹²⁴ <https://www.gazeteduvar.com.tr/neden-34-yas-ustu-haksizlik-mi-hak-mi-makale-1634159> Erişim Tarihi: 29.08.2024

¹²⁵ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028). <https://www.aile.gov.tr/ksgm/duyurular/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2024-2028/> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Sonuç Yerine

CEİD’in Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi kapsamında ilk ve ikinci faz raporları yayınlanan Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışmasının üçüncü faz güncellemesine yönelik bu çalışmanın sonuçları süreklilikler, geri gidişler ve çelişkiler alt başlıklarından oluşmaktadır.

Süreklilikler

- İlk iki raporda olduğu gibi, eğitim sisteminin yapısını, niteliğini ve özelliklerini belirleyen Anayasa ve eğitimle ilgili kanunlar- yürürlüğünü korumaktadır.
- Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı hala oldukça yüksektir (2.071.003) ve bu grubun büyük bir kısmını kadınlar (1.668.163) oluşturmaktadır. Erkeklerdeki okuryazar olmayanların sayısı ise 402.840 kişidir.
- Okul öncesi net okullaşma oranlarında tüm yaş gruplarında geçtiğimiz yıllarda kayda değer artışlar olsa da Türkiye halen okul öncesi eğitime erişimde OECD ortalamasının altında ve okullaşma oranlarının en düşük olduğu ülkeler arasında bulunmaktadır.
- Zorunlu eğitim, hâlâ tüm çağ nüfusunu tam olarak kapsamamaktadır. Her yüz çocuktan yaklaşık 7’si ilkokula erişememektedir. Özellikle ortaöğretim düzeyinde net okullaşma oranları açısından bölgesel farklılıklar devam etmektedir.
- Genel ortaöğretim, mesleki-teknik ve din öğretimi alanlarından oluşan ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler arasında kadın öğrenci katılımı, %56 oranla sadece din öğretimi alanında çoğunluğu oluşturmaya devam etmektedir.
- Açık Öğretimde kayıtlı kız çocukları ve kadın öğrencilerin katılımı, son üç yılda Açık Öğretim Ortaokulları ve Açık Öğretim İmam Hatip Liselerinde yaklaşık %4 oranında azalmıştır. Ancak, bu oranlar hala erkek öğrenci katılım oranlarının üzerinde seyretmektedir.
- Özel öğretimden yararlanan kız çocukları ve kadın öğrencilerin oranı, okul öncesi, ilkokul ve ortaokul düzeylerinde kısmi artışlar göstermesine rağmen, oğlan çocukları ve erkek öğrencilerle eşit seviyeye ulaşamamıştır. Erkekler lehine en büyük fark ortaöğretim seviyesindedir.
- Türkiye’de ilk, orta ve yükseköğretim düzeylerindeki karar ve yetki organlarında kadınların temsil oranı halen oldukça düşüktür.

Geri gidişler

- Eğitim alanında belgelerden toplumsal cinsiyet kavramını çıkarmak suretiyle, toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasına yönelik çabalar zayıflatılmaktadır. YÖK’ün sayfasında “Yükseköğretimde Kadın-Erkek Fırsat Eşitliğine Destek ve Eşitlikçi Bakış Açısı Geliştirme

Üzerine Politika İlkeleri” başlığında görüldüğü gibi “toplumsal cinsiyet eşitliği” yerine “kadın erkek fırsat eşitliği” ibaresi kullanılmakta ve eşitlik hakkı ile taleplerinin, “toplumsal cinsiyet” kavramının sağlayabileceği kuramsal birikimle analizi dışta bırakılmaktadır.

- Türkiye, Mart 2021’de İstanbul Sözleşmesi’nden imzasını geri çekmiş; böylelikle diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik tedbirlerin alınması konusunda uluslararası bir dayanaktan yoksun kalmıştır.
- İlk ve ortaöğretim kurumlarında 2022-2023 döneminde eğitim dışında kalan toplam çocuk sayısı, kadınlarda yaklaşık 221 bin 739, erkeklerde yaklaşık 220 bin 904’tür. Araştırmalar, ne eğitimde ne istihdamda yer alan kadın ve erkeklerin sayısına ve önemine de ayrıca dikkat çekmektedir. Okuldan uzaklaşmanın nedenlerinin ve alınması gerekli önlemlerin toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Çelişkiler

- Yükseköğretimde net okullaşma oranları 2021-2023 yılları arasında erkeklerde % 40’lar civarında seyrederken iken kadınlarda %51 seviyesine kadar yükselmiştir. Aradaki farkın araştırılması ve nedenlerinin ortaya çıkarılması eğitimden kopmalara gerekli müdahaleleri yapmak için önemlidir. Bununla birlikte cinsiyetler arasında farklı bölüm ve alanlar arasındaki ayrışma da sürmektedir.
- YÖK’ün toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında tartışılan bir adımı da 2023’te başlatılan 34 yaş ve üzerindeki kadınların üniversiteye girişlerini kolaylaştıran kota uygulamasıdır. Uygulama, yükseköğretimde kadın temsiliğini güçlendirme potansiyeline rağmen yaş sınırının 34 olarak belirlenmesi YÖK tarafından gerekçelendirilememiştir. Ayrıca çok düşük puanlarla üniversiteye girilebilmesini mümkün kılan bu uygulamanın eğitimin kalitesi açısından zafiyet yaratabileceği gündeme getirilmiştir.
- 2023’te yayımlanan Kadının Güçlenmesi Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Formu’nda, altıncı stratejiye ilişkin bir faaliyet dikkat çekmektedir. Bu strateji, “Öğretim programları ve materyallerinin kadın-erkek eşitliğine duyarlılığını artırmayı” hedeflemektedir. İlk faaliyet olarak, eğitim fakültelerinin lisans, lisansüstü ve pedagojik formasyon programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği derslerine yer verilmesi veya mevcut ders içeriklerine bu konunun eklenmesi planlanmıştır. Faaliyet açıklamasında, YÖK’ün “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi” kapsamında dersler, seminerler ve bilgilendirme toplantıları düzenlenmesinin hedeflendiği belirtilmiştir. Ancak, bu tutum belgesi YÖK tarafından yürürlükten kaldırılmıştır.

Kaynakça

17 Mayıs Derneği, Ülke çapında 2021 okul ortamı araştırması: Ülkedeki LGBTQ+ Gençlerin Okul Deneyimleri Raporu. <https://www.17mayis.org/images/publish/pdf/2021-ulke-capinda-okul-ortami-arastirmasi-ulkedeki-lgbtq-genclerin-okul-deneyimleri-21-02-2024.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Eylem Planı, 2021. <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/832021213736insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf> Erişim Tarihi: 09.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022 Yılı Performans Programı. <https://www.aile.gov.tr/media/97614/2022-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023 Yılı Performans Programı. https://www.aile.gov.tr/media/131778/ashb_2023_performans-programi.pdf Erişim Tarihi: 04.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı. <https://www.aile.gov.tr/chgm/yayinlar/2023-2028-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı/> Erişim Tarihi: 15.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028. <https://www.aile.gov.tr/media/165130/ailenin-korunmasi-ve-gu-c-lendirilmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-planı.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Güçlenmesi Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Formu, 2023. <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/izleme-formlari/> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028). <https://www.aile.gov.tr/ksgm/duyurular/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2024-2028/> Erişim Tarihi: 16.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilatı ve Görevlerine İlişkin Yönerge. <https://www.aile.gov.tr/media/113198/186994.pdf> Erişim Tarihi: 05.08.2024

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Stratejik Plan (2024-2028). <https://www.aile.gov.tr/media/157370/stratejik-plan-2024.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021 Yılı Performans Programı. <https://www.aile.gov.tr/media/72684/acshb-2021-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Bilim Akademisi Akademik Özgürlükler Raporu: 2020-2021 <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2020/11/akademik-ozgurlukler-raporu-2020-21-ekim-2021.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

Bilim Akademisi Akademik Özgürlükler Raporu: 2021-2022 <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2024/01/21-22-akademik-ozgurluk-son.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

Bilim Akademisi Akademik Özgürlükler Raporu: 2022-2023

<https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2024/01/22-23-akademik-ozgurluk-raporu-120124.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Kongresi, (2023). İklim Değişikliği Bağlamında Çocuk Hakları ve Çevreye İlişkin 26 No’lu Genel Yorum, <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/09/1%CC%87klim-deg%CC%86is%CC%A7iklig%CC%86i-odag%CC%86%C4%B1nda-c%CC%A7ocuk-haklar%C4%B1-ve-c%CC%A7evre-hakk%C4%B1nda-26-No%E2%80%99lu-2023-Genel-Yorum.pdf> Erişim Tarihi: 20.08.2024

Buhl-Wiggers, J., Kerwin, J. T., Muñoz-Morales, J., Smith, J., & Thornton, R. (2022). Some children left behind: Variation in the effects of an educational intervention. Journal of Econometrics. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2021.12.010>

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022 Yılı Performans Programı. https://www.csgeb.gov.tr/media/88191/csgb_2022_performansprogrami.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023 Yılı Performans Programı. https://www.csgeb.gov.tr/media/90508/csgb_2023_performansprogrami.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024 Yılı Performans Programı. https://www.csgeb.gov.tr/media/93591/csgb_2024-performans-programi.pdf Erişim Tarihi: 02.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Stratejik Plan 2022-2023. <https://www.csgeb.gov.tr/media/88124/csgb-stratejik-plani-2022-2023.pdf> Erişim Tarihi: 02.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Stratejik Plan 2024-2028. <https://www.csgeb.gov.tr/media/93472/csgb-stratejik-plani-2024-2028.pdf> Erişim Tarihi: 02.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı. https://www.csgeb.gov.tr/cgm/dokumanlar/ulusal_genc_istihdam_stretejisi_ve_eylem_plan_i/ Erişim Tarihi: 03.08.2024

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ulusal Genç İstihdam Strateji ve Eylem Planı (2021-2023) 3. İzleme ve Değerlendirme Kurulu Raporu. <https://www.csgeb.gov.tr/media/91994/ugis-3-idk-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Dube, T. (2015) Gender Disparities in Education Enrollment and Attainment in Sub-Saharan Africa, Journal of Educational and Social Research, Vol. 5 No. 3, pp. 279-284

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2025’E Doğru Göstergelerle Eğitimde Fırsat Penceresi. <https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2024/05/ERG-2025e-dogru-gostergelerle-egitimde-firsat-penceresi.pdf> Erişim Tarihi: 20.08.2024

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Eğitim İzleme Bültenleri. https://www.egitimreformugirisimi.org/bultenler/?tx_category=egitim-izleme-bultenleri&cvp_published_year=2021 Erişim Tarihi: 14.07.2024

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Eğitim İzleme Raporu, 2022. <https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2022/> Erişim Tarihi: 14.07.2024

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Eğitim İzleme Raporu, 2023.

<https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2023/> Erişim Tarihi: 14.07.2024

Eğitim Reformu Girişimi (ERG). Bir Bakışta PISA 2022.

<https://www.egitimreformugirisimi.org/bir-bakista-pisa-2022/> Erişim Tarihi: 14.07.2024

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Eğitim İzleme Raporu, Öğrenciler ve Eğitime Erişim, 2021.

<https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2021-ogrenciler-ve-egitime-erisim/> Erişim Tarihi: 14.07.2024

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Kız Çocukların Eğitim Hakkı, 2023.

<https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2023/09/KizCocuklarinEgitimHakki.pdf> Erişim Tarihi: 14.07.2024

Global Education Monitoring Report (GEM), 2023, Küresel Eğitim İzleme Raporu, 2023.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723> Erişim tarihi: 18.10.2024

Global Gender Gap Report (2023) (Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu, 2023)

https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf Erişim Tarihi: 17.08.2024

Global Gender Gap Report (2024) (Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu, 2024)

https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf Erişim Tarihi: 17.08.2024

İnsan Hakları Derneği, Özel raporlar <https://www.ihd.org.tr/category/c86-raporlar/c34-el-raporlar/> Erişim Tarihi: 20.08.2024

İnsan Hakları Derneği, Yıllık raporlar https://www.ihd.org.tr/td_d_slug_2/ Erişim Tarihi: 20.08.2024

Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği (KÖVED), 6 Şubat Depremi Sonrasında Afet Bölgesinde Kadınlar. https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-02/6-subat-depremi-sonrasinda-afet-bolgesinde-kadinlar_kadin-koalisyonu-raporu.pdf Erişim Tarihi: 26.08.2024

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ), Salgında Kadın Olmak Araştırma Raporu. <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2021/02/Salg%C4%B1nda-Kad%C4%B1n-Olmak-Uzun-Rapor-Final.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

KISA, Hilmiye, AKCA, Meltem ve YILDIRIM, Ceyhan (2023). Kadınların Üst Yönetimdeki Görünürlüğü: Yükseköğretim Kurumlarında Bir Araştırma, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(3), 835-851.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2020/'21.

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_organ_e_gitim_2020_2021.pdf Erişim Tarihi: 11.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/'22.

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_organ_e_gitim_2021_2022.pdf Erişim Tarihi: 11.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/'23.

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_organ_e_gitim_2022_2023.pdf Erişim Tarihi: 11.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü İzleme ve Değerlendirme Raporları. <https://hbogm.meb.gov.tr/www/izleme-degerlendirme-raporlari/kategori/104> Erişim Tarihi: 20.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2021 Performans Programı. <https://butceveperformans.meb.gov.tr/file/40.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2021 yılı İdari Faaliyet Raporu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_05/12182720_MEB_2021_faaliyet_raporu_28nisan2022.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2022 Performans Programı. <https://butceveperformans.meb.gov.tr/file/41.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2022 yılı İdari Faaliyet Raporu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/28173625_MEB_2022_Faaliyet_Raporu-son.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2023 Performans Programı. <https://butceveperformans.meb.gov.tr/file/42.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2023 yılı İdari Faaliyet Raporu. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/02091736_meb2023yiliidarefaaliyetraporu.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2024

Milli Eğitim Bakanlığı, 2024 - 2028 Stratejik Planı. <https://sgb.meb.gov.tr/yayinlarimiz/yayin/112> Erişim Tarihi: 04.08.2024

RTE (2023). Right to Education Initiative, 2023. Eğitim Hakkı İnisiyatifi, 2023. https://www.right-to-education.org/girlswomen#section_view-default-7 Erişim Tarihi: 26.07.2024

Sosyal Güvenlik Kurumu, Stratejik Plan 2024-2028. <https://www.sgk.gov.tr/Politikalar/Kurumsal/b55336ad-0af5-4e78-a7c5-79734c4c476f/> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), LGBTİ+’lara Yönelik Kapsayıcı ve Olumlayıcı Sosyal Hizmet Uygulaması, <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/LGBTIlara-Yonelik-Kapsayici-ve-Olumlayici-Sosyal-Hizmet-Uygulaması.pdf> Erişim Tarihi: 30.08.2024

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Ruh Sağlığı Alanında LGBTİ+ Odaklı Yaklaşımlar: KAYGI. <https://spod.org.tr/ruh-sagligi-alaninda-lgbti-odakli-yaklasimlar-kaygi-yayinda/> Erişim Tarihi: 30.08.2024

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı 2024 Yıllık Programı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.pdf> Erişim Tarihi: 04.08.2024

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf Erişim Tarihi: 04.08.2024

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Orta Vadeli Program (2024-2026). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/09/Orta-Vadeli-Program_2024-2026.pdf Erişim Tarihi: 08.08.2024

Tan, Mine G. (2018) Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması, Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin

İzlenmesi Projesi, Ankara: CEİD Yayınları: 3

<http://www.ceidizleme.org/medya/dosya/87.pdf> Erişim Tarihi: 18.04.2024

Tan, Mine G. (2020) Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması, Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi 2017-2020 Güncellemesi, Ankara: CEİD Yayınları

<https://dspace.ceid.org.tr/server/api/core/bitstreams/37aaddfcd-f2af-43cb-9277-dd7954d8b9f6/content> Erişim Tarihi: 18.04.2024

Taşar, H. H. (2022). Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı Üst Yönetiminde Kadın Temsili. *Mülkiye Dergisi*, 46(3), 794-815

TEDMEM, 2021 Eğitim Değerlendirme Raporu

<https://tedmem.org/storage/publications/February2023/T7pGRF8oRV9bZSX7YDju.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

TEDMEM, 2022 Eğitim Değerlendirme Raporu

<https://tedmem.org/storage/publications/July2023/LAImPTRTIAZgnWYFXcPh.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

TEDMEM, Covid.19 Sürecinde Eğitim. Uzaktan Öğrenme, Sorunlar

<https://tedmem.org/storage/publications/February2023/FvZgqcTeABuqBueLWx50.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

TEDMEM, Sınavların Gölgesinde Eğitim Sistemi.

<https://tedmem.org/storage/publications/February2023/nkC2E2hWTRCWYfAtAvgA.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

TEDMEM, Ulusal Eğitim Programı 2015-2022

<https://tedmem.org/storage/publications/February2023/J0McZSdxpavl0cc5xTjM.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

TEDMEM, Yeni Bir Eğitim Anlayışı Şart

<https://tedmem.org/storage/publications/July2023/sAHUNd6dqTgP7ajDWtZs.pdf> Erişim Tarihi: 16.05.2024

Türk Kadınlar Birliği (TKB), Eşitliğe Ulaşmak ve Ayrımcılıkla Mücadelede Güvencelerimiz İzleme, Değerlendirme Raporlama. <https://www.turkkadinlاربirliđi.org/view/pht-file/document/pdf-file/e1c3f7feed.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Nasıl Güçlendirilebilir. https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_toplumsal_cinsiyet_esitligi_politikalari_nasil_guclendirilir.pdf

Erişim Tarihi: 26.08.2024

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Türkiye İlleri Okul Öncesi Eğitim

İstatistikleri. https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/Turkiye_Egitim_TR_ENG.pdf Erişim Tarihi: 26.08.2024

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2008-2023.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2023-53444> Erişim Tarihi: 29.08.2024

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hanehalki Bilisim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2023 [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-)

Kullanım-Arastirmasi-2023-

49407#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20bili%C5%9Fim%20teknolojileri%20kullan%C4%B1m%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1,artarak%20%95%2C5%20oldu.&text=%C4%B0nترنت%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%2C%2016%2D74,y%C4%B1l%C4%B1nda%20%87%2C1%20oldu Erişim Tarihi: 29.08.2024

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hanehalki Bilisim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2024 [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492) Erişim Tarihi: 29.08.2024

Türkiye İş Kurumu, 2021 Mali Yılı Performans Programı. <https://media.iskur.gov.tr/42951/2021-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Türkiye İş Kurumu, 2022 Mali Yılı Performans Programı. <https://media.iskur.gov.tr/51906/2022-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Türkiye İş Kurumu, 2023 Mali Yılı Performans Programı. <https://media.iskur.gov.tr/64427/2023-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Türkiye İş Kurumu, 2024 Mali Yılı Performans Programı. <https://media.iskur.gov.tr/80157/2024-mali-yili-performans-programi.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

Türkiye İş Kurumu, Stratejik Plan 2024-2028. <https://media.iskur.gov.tr/79931/2024-2028-stratejik-plani.pdf> Erişim Tarihi: 03.08.2024

TUSİAD ve ERG (2021) Covid 19 Etkisinde Türkiye'de Eğitim. <https://www.tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10820-tusiad-erg-covid-19-etkisinde-turkiye-de-egitim> Erişim Tarihi: 20.07.2024

UN DESA, The Sustainable Development Goals Report 2022 (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Raporu (SKH), 2022. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf> Erişim Tarihi: 26.08.2024

UN DESA, The Sustainable Development Goals Report 2023 (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Raporu (SKH), 2023. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/> Erişim Tarihi: 26.07.2024

UNESCO, UNESCO in Action for Gender Equality 2022-2023 (UNESCO'nun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Eylemleri 2022-2023). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387300> Erişim Tarihi: 24.08.2024

UNESCO, UNESCO Strategy for gender equality in and through education (2019-2025) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380259?posInSet=1&queryId=12013b59-eb56-429f-923b-2c121640618e> Erişim Tarihi: 24.08.2024

UNESCO, UNESCO Institute for Statistics (2021). Pandemic-related disruptions to schooling and impacts on learning proficiency indicators: A focus on early grades. Ekim 2023, "Salgına Bağlı Olarak Eğitimin Kesintiye Uğraması ve Öğrenme Yeterliliği Göstergeleri Üzerindeki Etkiler: İlk Sınav Sonuçlarına Bakış", 2023. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377781> Erişim Tarihi: 24.08.2024

Üniversiteli Kuir Araştırmaları ve LGBTİ+ Dayanışma Derneği (Unikuir Derneği), Ankara ve İstanbul’daki Vakıf Üniversitelerinde Lgbti+Hakları Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporu. <https://www.kuirizlem.org/pdf/raporlar/2022/ANKARA-VE-ISTANBUL-DAKI-DEVLET-UNIVERSITELERINDE-LGBTI+HAKLARI-BAGLAMINDATOPLUMSAL-CINSIYET-ESITLIGI-RAPORU.pdf> Erişim Tarihi: 17.08.2024

YÖK - YÜKSEKÖĞRETİM KURULU (2024a), “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2024 <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi: 20.08.2024

YÖK - YÜKSEKÖĞRETİM KURULU (2024b), “YÖK Üyeleri”, YÖK Kurumsal Web Sayfası, <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/yuksekogretim-kurulu-uyeleri> Erişim Tarihi: 20.08.2024

Torun, Y. (2023). 100 Yılda Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet, Cumhuriyet'in Yüz Yılı: Eğitim Devlet İnsan, (Fatma Gök, Editör). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ss.221-256.

 e-kütüphane

Raporda yer alan
kaynaklara ve
bu alandaki diğer
raporlara
erişmek için

Raporda yer alan
gösterge ve
endeks verilerine
erişmek için

 veri portalı

 eğitim portalı

Rapora ait eğitim
videosuna ve
diğer CEİD eğitim
videolarına
erişmek için

Raporun yazarı
olan uzmanlara
ve diğer
uzmanlarımıza
erişmek için

 uzman havuzu